

Број: 05-05-3025-2/13
Сарајево, 04. октобар 2013. године

BOSNA I HERCEGOVINA			
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE			
SARAJEVO			
PROJEKAT NO:	07. 10. 2013		
POSREDOVANJE:			
POSREDOVANJE:			
POSREDOVANJE:			
POSREDOVANJE:			
01.02-052-1059/13			

B

ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

- ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ
- ДОМ НАРОДА

Предмет. Сагласност за ратификацију споразума, тражи се

У складу са чланом 16. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора ("Сл. гласник БиХ", бр 29/00 и 32/13), достављамо вам ради давања сагласности за ратификацију:

Споразум о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије у вези са „ИПА програмом јадранске прекограничне сарадње“ у оквиру Инструмента за претприступну помоћ. Споразум је потписан 13. децембра 2012. године у Бриселу и 11. јула 2013. године у Сарајеву, а потписала га је, у име Босне и Херцеговине, гђа Невенка Савић, директорица Дирекције за европске интеграције БиХ.

Будући да је Министарство финансија и трезора БиХ надлежно за провођење поступка за закључивање овог споразума, молимо вас да на састанке ваших комисија, односно сједнице Дома, поред представника Предсједништва БиХ, као предлагача, позовете и представника Министарства који заступницима, односно делегатима може дати све потребне информације о споразуму.

С поштовањем,

ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

Ранко Нинковић

MFA-BA-MPP
Broj: 08/1-32-05-5-26178/13
Datum: 27.09.2013.godine

04.10.13
05 05 3025

PREDSJEDNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

SARAJEVO

Predmet: Sporazum o finansiranju između Bosne i Hercegovine i Evropske komisije u vezi sa "IPA Jadranskim programom prekogranične saradnje" u okviru instrumenta za pretpristupnu pomoć, d o s t a v l j a s e

U prilogu akta dostavljamo prijedlog odluke o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju između Bosne i Hercegovine i Evropske komisije u vezi sa "IPA Jadranskim programom prekogranične saradnje" u okviru instrumenta za pretpristupnu pomoć, potpisan 13.decembra 2012.godine u Briselu i 11.jula 2013.godine u Sarajevu na engleskom jeziku.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na svojoj 64. sjednici, održanoj 18.09.2013. godine utvrdilo prijedlog odluke o ratifikaciji predmetnog Sporazuma, čiji zaključak dostavljamo u prilogu akta.

Molimo Predsjedništvo Bosne i Hercegovine da donese odluku o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju između Bosne i Hercegovine i Evropske komisije u vezi sa "IPA Jadranskim programom prekogranične saradnje" u okviru instrumenta za pretpristupnu pomoć.

S poštovanjem,

SPORAZUM O FINANCIRANJU

IZMEĐU

BOSNE I HERCEGOVINE

I

EUROPSKE KOMISIJE

U VEZI SA "IPA PROGRAMOM JADRANSKE
PREKOGRANIČNE SARADNJE" U OKVIRU INSTRUMENTA
ZA PRETPRISTUPNU POMOĆ

Datum

(Podijeljeno upravljanje)

SADRŽAJ

Preambula

- 1. Program**
- 2. Implementacija Programa**
- 3. Odgovorne strukture i nadležna tijela**
- 4. Financiranje**
- 5. Automatski i konačni povrat sredstava**
- 6. Tretiranje primitaka**
- 7. Prihvatljivost troškova**
- 8. Javna nabavka**
- 9. Čuvanje dokumentacije**
- 10. Tumačenje**
- 11. Djelimična nevalidnost i nenamjerni propusti**
- 12. Pregled, izmjena i dopuna**
- 13. Prekid**
- 14. Rješavanje razlika**
- 15. Obavijesti**
- 16. Broj originalnih primjeraka**
- 17. Dodaci**
- 18. Stupanje na snagu**

Dodatak A “IPA program jadranske prekogranične saradnje” u okviru IPA komponente pomoći Zajednice za Prekograničnu saradnju koji je usvojen prema Odluci Komisije C(2008)1073, koja je posljednji put izmijenjena i dopunjena Odlukom Komisije C(2012) 4937

Dodatak B Okvirni sporazum između Komisije Europskih zajednica i Vlade Bosne i Hercegovine, od 20. februara 2008. godine

SPORAZUM O FINANCIRANJU

IZMEĐU

BOSNE I HERCEGOVINE

i

EUROPSKE KOMISIJE

dalje u tekstu zajednički označeni kao "Strane", ili pojedinačno kao "zemlja korisnica" u slučaju Bosne i Hercegovine, ili kao "Komisija" u slučaju Europske komisije.

S obzirom da:

- (a) Dana 17. jula 2006, Vijeće Europske unije je usvojilo Uredbu (EZ) broj 1085/2006 za uspostavljanje Instrumenta za pretpriprušanu pomoć¹ (u daljnjem tekstu: "Okvirna IPA uredba"). Stupivši na snagu od 1. januara 2007. ova Okvirna IPA uredba, kako je posljednji put izmijenjena i dopunjena Uredbom (EU) br. 153/2012, predstavlja jedinstvenu pravnu osnovu za pružanje finansijske pomoći zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima u njihovim nastojanjima da unaprijede političke, ekonomske i institucionalne reforme s ciljem njihovog eventualnog učlanjenja u Europsku uniju.
- (b) Dana 12. juna 2007, Komisija je usvojila Uredbu (EZ) broj 718/2007, koja je posljednji put izmijenjena i dopunjena Uredbom (EU) br. 813/2012, kojom se provodi Okvirna IPA uredba², kojom se detaljno razrađuju odredbe o primjenjivom upravljanju i kontroli (u daljnjem tekstu: "Uredba o realizaciji IPA").
- (c) Pomoć Europske unije u okviru instrumenta za pretpriprušanu pomoć treba da nastavi podržavati zemlje korisnice u njihovim nastojanjima da ojačaju demokratske institucije i vladavinu prava, reformu javne uprave, provedbu ekonomskih reformi, poštovanje ljudskih i manjinskih prava, promociju jednakosti polova, podržavanje razvoja civilnog društva i unaprijeđenje regionalne saradnje, kao i pomirenje i rekonstrukciju, te doprinos održivom razvoju i smanjenju siromaštva.

Za potencijalne kandidate pomoć Europske unije treba da se dodatno fokusira na usvajanje i primjenu cjelokupne *pravne stečevine* EU, i naročito ih pripremiti za provođenje poljoprivredne i kohezijske politike Unije.

¹ Služ. Gl.L 210, od 31.7.2006, str. 82.

² Služ. Gl. L170, od 29.6.2007, str. 1.

- (d) Strane su zaključile 20. februara 2008. Okvirni sporazum kojim se utvrđuju opšti uslovi saradnje i realizacije pomoći Europske unije u okviru Instrumenta za prepristupnu pomoć.
- (e) Komisija je usvojila 25. marta 2008. godine IPA program jadranske prekogranične saradnje (dalje u tekstu: "Program") Odlukom C(2008)1073, koja je posljednji put izmijenjena i dopunjena Odlukom C(2012)4937. Njome se podupire prekogranična saradnja između Grčke, Italije, Slovenije, Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i Srbije (dalje u tekstu: "zemlje učesnice"). Program se provodi putem podijeljenog upravljanja, u skladu sa odredbama iz Člana 53b i Naslova II u Dijelu dva Uredbe Vijeća (EC, Euratom) br. 1605/2002 od 25. juna 2002. godine o Financijskoj Uredbi koja se primjenjuje na opšti budžet Europskih zajednica³ (dalje u tekstu: "Financijska uredba").
- (f) Neophodno je za realizaciju ovog Programa da Strane zakluče Financijski sporazum (dalje u tekstu: "Sporazum") za utvrđivanje:
 - (i) odredaba kojima zemlja korisnica prihvata pomoć Europske unije i slaže se sa pravilima i procedurama o dodjeli sredstava u vezi te pomoći; i
 - (ii) uslova pod kojima se upravlja ovom pomoći, uključujući i relevantne metode i odgovornosti za provođenje Programa.

DOGOVORILI SU SLIJEDEĆE

1 PROGRAM

Komisija putem granta doprinosi financiranju Programa, koji je izložen u Dodatku A ovog Sporazuma:

Program broj: CCI 2007 CB 16 IPO 001

Naslov: IPA program jadranske prekogranične saradnje

2 REALIZACIJA PROGRAMA

- (1) Program se realizuje putem podijeljenog upravljanja, u smislu Člana 53b Financijske Uredbe.
- (2) Program se realizuje u skladu sa odredbama iz Dijela 2 Poglavlja III i Naslova II Dijela II Uredbe o realizaciji IPA (Članovi 101 do 138), zatim onih u Okvirnom sporazumu, koje su navedene u Dodatku B ovog Sporazuma, i onih u Odluci Komisije C(2008)1073 od 25. marta 2008. godine kojom se odobrava "IPA program jadranske prekogranične saradnje", koja je posljednji put izmijenjena i dopunjena Odlukom Komisije C(2012) 4937.
- (3) Zemlje učesnice će uložiti napore da osiguraju to da su sve aktivnosti, i svi ciljevi koji se ispoštuju pri realizaciji Programa, usklađeni sa zakonima Unije i politikama koje su

³ Služ. Gl. L 248, od 16.9.2002, str. 1.

na snazi a koje mogu bit primjenjive na određeni sektor, te da doprinesu progresivnom usklađivanju sa *pravnom stečevinom*.

- (4) Zemlje učesnice osiguravaju odgovarajuću koordinaciju, dosljednost i komplementarnost pomoći koja se pruža u okviru Programa s drugim oblicima pomoći Zajednice, uključujući, ali ne ograničavajući se na, druge komponente IPA obuhvaćene Okvirnom uredbom IPA, kao i pomoći koju financira Europska Investiciona Banka, druge međunarodne financijske institucije i bilateralni donatori.

3 ODGOVORNE STRUKTURE I NADLEŽNA TIJELA

- (1) Državni IPA koordinator, kako je navedeno u Članu 22. Uredbe o realizaciji IPA i kako je određeno u skladu s Okvirnim sporazumom, odgovoran je za koordinaciju učešća zemlje korisnice u relevantnim prekograničnim programima kao i u transnacionalnim, međuregionalnim i programima morskih slivova u okviru drugih instrumenata Unije.
- (2) Zemlje učesnice uspostavljaju sisteme kontrole kako je opisano, prema Članu 108. Uredbe o realizaciji IPA u Poglavlju 11 Programa.
- (3) Zemlje učesnice uspostavljaju zajednički nadzorni odbor za program, prema Članu 110 Uredbe o realizaciji IPA.
- (4) Zemlje učesnice su odgovorne za upravljanje i kontrolu Programa posebno kroz mjere propisane u Članu 114 Uredbe o realizaciji IPA, uključujući i povrat nepropisno uplaćenih sredstava.
- (5) Države učesnice zaključuju pisani sporazum o dogovorima između njih kako bi se programskim tijelima omogućilo izvršavanje njihovih dužnosti koje proizlaze iz Uredbe o realizaciji IPA, u skladu sa Članom 118. te Uredbe, te iz dodatka sa opisom sistema upravljanja i kontrole iz Člana 115 te Uredbe. U skladu sa Članom 121(2) te Uredbe, takav pisani sporazum takođe obuhvata odredbe pod tačkom 8 ovog Sporazuma.

4 FINANCIRANJE

Ukupna sredstva za realizaciju Programa obuhvaćenog ovim Sporazumom su slijedeća:

- (a) Doprinos Europske unije je fiksiran na maksimalno 245.611.916 EURA kako je navedeno u Poglavlju 9 Programa. Međutim, plaćanje doprinosa Europske unije od strane Komisije vrši se u okviru raspoloživih sredstava;
- (b) Troškove odgovornih struktura i nadležnih tijela koje uspostavlja država korisnica za provođenje Programa snosi Korisnik uz izuzetak troškova navedenih u Članu 94(1)(f) Uredbe o realizaciji IPA, kako je navedeno u Programu.

5 AUTOMATSKI I KONAČNI POVRAT SREDSTAVA

Prema Članu 137 Uredbe o realizaciji IPA i Članu 166(3) Financijske Uredbe,

- (a) bilo koji dio budžetskog izdvajanja za Program se automatski obustavlja kada, do 31. decembra treće godine nakon godine n u kojoj je izvršeno budžetsko izdvajanje:
 - (i) nije iskorišteno u svrhu pred-financiranja; ili
 - (ii) nije iskorišteno za među-plaćanja, ili
 - (iii) nije podnesena izjava o izdacima u vezi sa tim;
- (b) onaj dio budžetskih izdvajanja koji je još otvoren na 31. decembar 2017. godine za koji nije izrađena izjava o izdacima do 31. decembra 2018. godine biće automatski obustavljen.

6 TRETIRANJE PRIMITAKA

- (1) Prema Članu 35. Uredbe o realizaciji IPA, primici u svrhe IPA uključuju prihod ostvaren u operaciji, tokom razdoblja njenog sufinansiranja, od prodaje, iznajmljivanja, usluge registracije/naknada za usluge ili drugih jednakovrijednih primitaka osim:
 - (a) primitaka ostvarenih tokom ekonomskog vijeka sufinanciranih investicija u slučaju investicija u firme;
 - (b) primitaka ostvarenih u okviru mjere financijskog inženjeringa, uključujući preduzetnički kapital i sredstva za zajmove, garantna sredstva, leasing;
 - (c) gdje je primjenjivo, doprinosi iz privatnog sektora za sufinansiranje operacija, koje će biti prikazane zajedno s javnim doprinosom u financijskim tabelama Programa.
- (2) Primici kako su određeni u stavu 1, predstavljaju dohodak koji se oduzima od iznosa prihvatljivih izdataka za predmetne operacije. Najkasnije do zatvaranja programa, takvi primici oduzimaju se od prihvatljivih troškova predmetne operacije u cijelosti ili srazmjerno, u zavisnosti od toga da li su ostvareni u cijelosti ili samo djelimično kroz sufinanciranu operaciju.

7 PRIHVATLJIVOST TROŠKOVA

- (1) Izdaci u okviru Programa su prihvatljivi za doprinos Europske unije ako su zapravo nastali nakon potpisivanja ovog Sporazuma.

- (2) Prema Članu 34(3) i Članu 89(2) Uredbe o realizaciji IPA, slijedeći izdaci nisu prihvatljivi za doprinos Unije u okviru Programa:
- (a) porezi, uključujući porez na dodanu vrijednost;
 - (b) carinske i uvozne takse, ili neke druge takse;
 - (c) kupovina, zakupnina ili lizing zemljišta i postojećih zgrada;
 - (d) novčane kazne, financijski penali i sudski troškovi;
 - (e) operativni troškovi;
 - (f) polovna oprema;
 - (g) bankarski troškovi, troškovi garancija i slične takse;
 - (h) troškovi konverzije, troškovi i gubici u vezi s bilo kojom komponentom posebnih deviznih računa, kao i drugi čisto financijski troškovi;
 - (i) ostali doprinosi;
 - (j) kamata na dug.
- (3) Izuzetno od stava 2 i u skladu sa Članom 89(3) Uredbe o realizaciji IPA, Komisija će odlučiti od slučaja do slučaja da li su slijedeći izdaci prihvatljivi:
- (a) porezi na dodanu vrijednost, ako su ispunjeni slijedeći uslovi
 - (i) porezi na dodanu vrijednost se ne mogu povratiti ni na koji način,
 - (ii) utvrđeno je da ih snosi krajnji korisnik, i
 - (iii) oni su jasno identificirani u prijedlogu projekta.
 - (b) troškovi koji se odnose na transnacionalne financijske transakcije;
 - (c) u slučaju kada provođenje neke aktivnosti zahtijeva otvaranje zasebnog računa ili više njih, bankovni troškovi za otvaranje i vođenje računa;
 - (d) naknade za pravne savjete, notarske naknade, troškovi tehničkih ili financijskih stručnjaka i računovodstveni ili revizijski troškovi, ako su direktno povezani sa sufinanciranom operacijom i neophodni su za njenu pripremu ili provođenje;
 - (e) troškovi garancije banke ili druge financijske institucije, u mjeri u kojoj se te garancije zahtijevaju prema državnim zakonima i zakonima EU;
 - (f) opšti troškovi, pod uslovom da se zasnivaju na stvarnim troškovima vezanim za izvršenje predmetne operacije. Jedinствене paušalne stope zasnovane na prosječnim troškovima ne smiju premašivati 25% od direktnih troškova operacije koji mogu uticati na nivo opštih troškova. Obračun se uredno dokumentuje i periodično pregleda;
 - (g) kupovina zemljišta za iznos do 10% prihvatljivih izdataka u predmetnoj aktivnosti.

- (4) Osim tehničke pomoći za Program iz Člana 94 Uredbe za realizaciju IPA i u skladu sa Članom 89(4) te Uredbe, slijedeći izdaci koje podmiruju tijela javne vlasti u pripremi ili provođenju operacije su prihvatljivi:
- (a) troškovi stručnih usluga koje pružaju javne vlasti, osim krajnjeg korisnika, u pripremi ili provođenju operacije;
 - (b) troškovi pružanja usluga vezanih za pripremu i provođenje operacija koje pružaju javne vlasti koja je sama po sebi krajnji korisnik i koja sprovodi operaciju za vlastiti račun bez pribjegavanja drugim, vanjskim pružateljima usluga ako su to dodatni troškovi i odnose se ili na same izdatke i direktno se plaćaju za sufinanciranu operaciju.

Predmetno nadležno javno tijelo ili fakturiše troškove iz tačke (a) ovog stava prema krajnjem korisniku ili potvrđuje te troškove na osnovu dokumenata ekvivalentne dokazne vrijednosti koji omogućavaju utvrđivanje stvarnih troškova koje je to tijelo platilo za tu operaciju.

Troškovi iz tačke (b) ovog stava moraju biti potvrđeni pomoću dokumenata koji dopuštaju utvrđivanje stvarnih troškova koje je predmetno javno tijelo platilo za tu aktivnost.

- (5) Bez obzira na odredbe stavova 1 do 4, dalja pravila o prihvatljivosti izdataka mogu biti propisani od strane zemalja učesnica u Programu.

8 PRAVILA JAVNE NABAVKE

U skladu sa Članom 121(1) uredbe o realizaciji IPA, postupci nabavke na cijelom području prekograničnog programa, kako na područjima država članica (Italija, Slovenija, Grčka), tako i na teritoriju Bosne i Hercegovine, slijede odredbe Poglavlja 3 iz Dijela 2, Naslova IV Financijske Uredbe i Poglavlje 3 iz Dijela 2, Naslova III Uredbe (EZ, Euratom) br. 2342/2002⁴, kao i Odluke Komisije C(2007) 2034 o pravilima i procedurama koje se primjenjuju na ugovore o uslugama, nabavci i radu koji se financiraju iz opšteg budžeta Europskih zajednica u svrhu saradnje sa trećim zemljama, uz isključenje Odjeljka II.8.2. Te odredbe se primjenjuju u cijelom području prekograničnog programa, kako na teritoriji država članica tako i na teritoriji zemalja korisnica.

9 ČUVANJE DOKUMENTACIJE

- (1) U skladu sa Članom 134 uredbe o realizaciji IPA, svi dokumenti koji se odnose na Program čuvaju se i biće dostupni za razdoblje od najmanje tri godine nakon zatvaranja programa kako je definisano u Članu 133(5) pomenute Uredbe.

Ovo razdoblje se prekida ili u slučaju sudskog postupka ili na opravdan zahtjev Komisije.

- (2) Dokumenti i evidencija vode se i čuvaju u skladu s detaljnim odredbama propisanim u Članu 134(2) do (7) uredbe o realizaciji IPA.

⁴ Služ. Gl. L 357, od 31.12.2002, str. 1

10 TUMAČENJE

- (1) Osim ako podliježu izričitim odredbama u ovom Sporazumu koje nalažu suprotno, termini koji se koriste u ovom Sporazumu imaju isto značenje koje im je pripisano u Okvirnoj uredbi IPA i IPA Uredbi za realizaciju IPA.
- (2) Osim ako podliježu izričitim odredbama u ovom Sporazumu koje nalažu suprotno, reference na ovaj Sporazum su reference na ovaj Sporazum, s povremenim izmjenama, dopunama ili zamjenama.
- (3) Sva pozivanja na propise Vijeća ili Komisije odnose se na verziju tih uredbi kako je izmijenjeno, dopunjeno, dodato ili zamijenjeno.
- (4) Naslovi u ovom Sporazumu nemaju nikakav pravni značaj i ne utiču na njegovo tumačenje.

11 DJELIMIČNA NEVALIDNOST I NENAMJERNI PROPUSTI

- (1) Ako odredba ovog Sporazuma jeste ili postane nevažeća, ili ako ovaj Sporazum sadrži nenamjerne propuste, to neće uticati na validnost ostalih odredbi ovog Sporazuma. Strane će zamijeniti svaku nevaljanu odredbu valjanom odredbom koja je najbliža moguća svrsi i namjeni nevažeće odredbe.
- (2) Strane će ispraviti bilo koji nenamjerni propust odredbom koja najbolje odgovara svrsi i namjeri ovog Sporazuma, u skladu sa Okvirnom uredbom IPA i IPA Uredbom za realizaciju IPA.

12 PREGLED, IZMJENA I DOPUNA

- (1) Provođenje ovog Sporazuma biti će predmet periodičnih pregleda u vrijeme koje dogovore Strane.
- (2) Svaki amandman koji dogovore Strane biti će u pismenoj formi i biti će dio ovog Sporazuma. Takav amandman stupa na snagu na dan koji utvrde Strane.

13 PREKID

- (1) Bez obzira na stav 2, ovaj Sporazum prestaje važiti tri godine nakon datuma zatvaranja Programa kako je definisano u Članu 133(5) Uredbe o realizaciji IPA. Ovaj prekid ne isključuje mogućnost da Komisija izradi financijske korekcije u skladu sa Članom 49 do 54 pomenute Uredbe.
- (2) Ovaj Sporazum može raskinuti bilo koja Strana dostavljajući pismenu obavijest drugoj Strani. Takav prekid stupa na snagu šest kalendarskih mjeseci od datuma pismenog obavještenja.

14 RJEŠAVANJE RAZLIKA

- (1) Razlike koje proizlaze iz tumačenja, operacije i provođenja ovog Sporazuma, na bilo

kojem i na svim nivoima učestvovanja, rješavaju se mirnim putem kroz konsultacije među stranama.

- (2) U odsustvu prijateljskog rješenja, bilo koja Strana može uputiti predmet na arbitražu u skladu sa Opcionim pravilima Stalnog arbitražnog suda za arbitraže koje uključuju međunarodne organizacije i države, a koja su na snazi na dan potpisivanja ovog Sporazuma.
- (3) Jezik koji se koristi u arbitražnom postupku je engleski jezik. Nadležni organ za zakazivanje je Glavni sekretar Stalnog arbitražnog suda, po zaprimanju pisanog zahtjeva koji podnese bilo koja Strana. Odluka sudije arbitražnog suda je obavezujuća za sve strane i ne postoji mogućnost žalbe.

15 OBAVJEŠTENJA

- (1) Svaka komunikacija u vezi s ovim Sporazumom vrši se u pisanoj formi i na engleskom jeziku. Svaka komunikacija mora biti potpisana i mora se isporučiti kao originalni dokument ili putem faksimila.
- (2) Svaka komunikacija u vezi s ovim Sporazumom mora biti poslana na slijedeće adrese:

Za Komisiju:

Europska Komisija
Opšta uprava za regionalnu i urbanu politiku
B-1049 Brisel
Belgija
Faksimil: +32 2 206 32 90

Za zemlju Korisnicu

Državni IPA koordinator
Direkcija za europske integracije
Trg BiH 1
71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Faksimil: +387 33 703 198

16 BROJ ORIGINALNIH PRIMJERAKA

Ovaj Sporazum je sačinjen u dva primjerka na engleskom jeziku.

17 DODACI

Dodaci A i B čine integralni dio ovog Sporazuma.

18 STUPANJE NA SNAGU

Ovaj Sporazum stupa na snagu na dan potpisivanja, i njime se zamjenjuje postojeći Sporazum o financiranju. Ako strane potpišu dokument na različite datume, ovaj Sporazum stupa na snagu na dan kada ga potpiše druga od dvije Strane

Potpis, za i u ime Komisije,

U Briselu, dana 13. decembra 2012.g.

Walter Deffaa, Direktor

Potpis, za i u ime Bosne i Hercegovine,

U Sarajevu, dana 11.07.2013.g.

potpis: Nevenka Savić, direktorica Direkcije za evropske integracije Bosne i Hercegovine

DODATAK A

**“IPA PROGRAM JADRANSKE PREKOGRANIČNE
SARADNJE” U OKVIRU IPA KOMPONENTE POMOĆI
ZAJEDNICE PREKOGRANIČNU SARADNJU KOJI JE
USVOJEN PREMA ODLUCI KOMISIJE C(2008)1073, KOJA JE
POSLEDNJI PUT IZMIJENJENA I DOPUNJENA ODLUKOM
KOMISIJE C(2012) 4937**

DODATAK B

**OKVIRNI SPORAZUM IZMEĐU KOMISIJE EUROPSKIH
ZAJEDNICA I VLADE BOSNE I HERCEGOVINE, OD 20.
FEBRUARA 2008. GODINE**

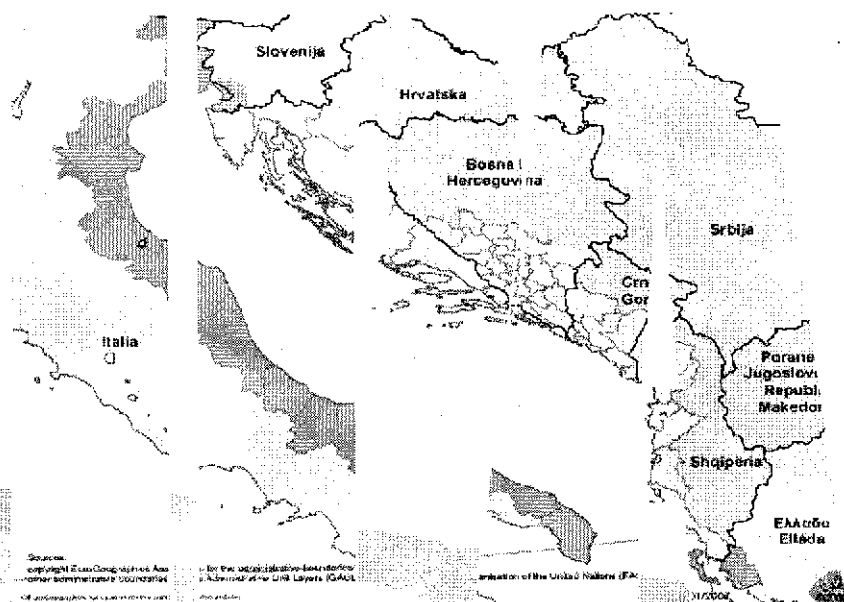
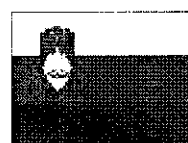
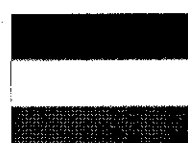
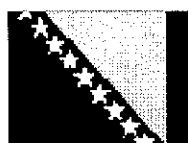
Potvrđujem da ovaj prijevod u potpunosti odgovara originalu koji je sastavljen na engleskom jeziku.

Ovj.br. 20/02/2013-3

Prijedor, 20. februar 2013.

Aleksandra Majkić

stalni sudski tumač za engleski jezik, imenovana od strane
Ministarstva pravde Republike Srpske i Okružnog suda u
Banja Luci; po odluci: 01/2-704-30/02 od: 21. novembar 2002.

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU U OKVIRU IPA

2007CB 16 IPO 001

SADRŽAJ

SPISAK SKRAĆENICA	4
1. UVOD.....	5
1-1- Rezime pripreme programa.....	4
1-2- Novi oblik saradnje.....	8
1-3- Programska područja.....	8
1-4- Službeni jezik.....	10
2- ANALIZA (TERITORIJALNI, DRUŠTVENI I PRIVREDNI KONTEKST PROGRAMSKE OBLASTI).....	13
2-1- Predgovor.....	11
2-2- Teritorijalni, društveni i ekonomski kontekst.....	11
2-2-1 Teritorija.....	13
2-2-2 Okoliš.....	18
2-2-3 Stanovništvo.....	18
2-2-4 Migracioni tokovi.....	18
2-2-5 Privreda.....	22
2-2-6 Tržište radne snage.....	23
2-2-7 Trgovina.....	25
2-2-8 Turizam.....	26
2-2-9 Infrastruktura i pristupačnost.....	27
2-2-10 Istraživanje i inovacije.....	29
2-2-11 Upravljanje i izgradnja kapaciteta.....	29
2-3- SWOT analiza.....	31
2-4- Predhodna iskustva saradnje u Jadranskom regionu.....	36
3- GLAVNI REZULTATI EX-ANTE PROCJENE I STRATEŠKA PROCJENA UTJECAJA NA OKOLIŠ.....	41
3-1-..... Sinteza ex-ante procjene.....	40
3-2-.....Sinteza SEA.....	42
4- STRATEGIJA PROGRAMA.....	47
4-1-.....Postupak formulacije strategije i utvrđivanja ciljeva programa.....	46
4-2-.....Principi koje program primjenjuje kao osnovu strategije.....	47
4-3-.....Cilj programa.....	48
4-4-.....Prioriteti i konkretni ciljevi.....	50
4-5-..... Primjena principa EU.....	54
4-5-1 Promovisanje održivog razvoja.....	54
4-5-2 Promovisanje jednakih mogućnosti i nediskriminacije.....	54
4-5-3 Pravila konkursa.....	55
4-6-..... Usklađenost s drugim politikama i programima.....	55
4-6-1 Opis intervencija u okviru jadranskog područja prekogranične saradnje.....	55
4-6-2 Usklađenost Programa sa strategijama i tekućim programima.....	56
4-7-..... Vrste i karakteristike projekata.....	59
5- PRIORITETI ZA INTERVENCIJE.....	62
5-1-..... Prioritet 1 - Ekonomska, društvena i institucionalna saradnja.....	62
5-1-1 Mjera 1.1 – Istraživanje i inovacije.....	62
5-1-2 Mjera 1.2 –Finansijska podrška inovativnim malim i srednjim preduzećima.....	70
5-1-3 Mjera 1.3 –Društvene, radničke i zdravstvene mreže.....	70

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU U OKVIRU IPA

5-1-4-	Mjera 1.4 –Institucionalna saradnja.....	70
5-2-	Prioritet 2 - Prirodni i kulturni resursi i spriječavanje rizika.....	64
5-2-1-	Mjera 2.1 – Zaštita i unaprijeđenje životne sredine mora i obalnog područja.....	65
5-2-2-	Mjera 2.2 –Upravljanje prirodnim i kulturnim resursima i spriječavanje prirodnih i tehnoloških rizika.....	70
5-2-3-	Mjera 2.3 –Štednja energije i obnovljivi izvori energije.....	70
5-2-4-	Mjera 2.4 –Održivi turizam.....	70
5-3-	Prioritet 3 - Dostupnost i mreže.....	67
5-3-1-	Mjera 3.1 – Fizička infrastruktura	67
5-3-2-	Mjera 3.2 – Sistemi održive pokretljivosti	70
5-3-3-	Mjera 3.3 – Komunikacijske mreže.....	70
5-4-	Prioritet 4 - Tehnička pomoć.....	68
5-4-1-	Mjera 4.1 – Upravljanje i realizacija.....	69
5-4-2-	Mjera 4.2 – Informiranje, promoviranje i vrijednovanje.....	70
5-5-	Kvantificirani ciljevi i pokazatelji.....	69
	Prioritet 1 - Privredna, društvena i institucionalna saradnja.....	72
5-5-1-	Prioritet 2 – Prirodni i kulturni resursi i prevencija rizika	73
5-5-2-	Prioritet 3 – Dostupnost i mreže	74
5-5-3-	Prioritet 4 – Tehnička pomoć.....	75
6-	FINANSIJSKE ODREDBE	77
6-1-	Budžet programa i stopa pomoći.....	76
6-2-	Raspodjela sredstava.....	77
7-	ODREDBE O REALIZACIJI ZA OPERATIVNI PROGRAM	79
7-1-	Upravljanje programom.....	78
7-1-1-	Zajednički nadzorni odbor	79
7-1-2-	Zajednički upravni odbor	80
7-1-3-	Upravno tijelo.....	81
7-1-4-	Zajednički tehnički sekretarijat.....	82
7-1-5-	Kancelarija za prvostepenu kontrolu	82
7-1-6-	Sistem decentraliziranog praćenja	83
7-1-7-	Tijelo zaduženo za ovjeru.....	84
7-1-8-	Kontrolno tijelo.....	84
7-2-	Izrada i izbor projekata.....	85
7-2-1-	Izrada projekta.....	86
7-2-2-	Izbor projekta.....	86
7-3-	Sistem realizacije.....	86
7-3-1-	Praćenje.....	87
7-3-2-	Vrijednovanje	88
7-3-3-	Finansijski tokovi.....	88
7-3-4-	Prihvatljivost izdataka	88
7-3-5-	Sistem finansijske kontrole i izvještavanje	89
7-3-6-	Informiranje i promoviranje	90

SPISAK SKRAĆENICA

AA	Kontrolno tijelo (Audit Authority)
BiH	Bosna i Hercegovina (Bosnia and Herzegovina)
CA	Tijelo za ovjeravanje (Certifying Authority)
CARDS	Program Evropske zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation)
CBC	Prekogranična saradnja (Cross-Border Cooperation)
CC	Zemlje kandidati za članstvo u EU (Candidate Countries)
EC	Evropska komisija (European Commission)
EIS	Evropska tabela za praćenje rezultata u području inovacija (European Innovation Scoreboard)
ER	Izveštaj o stanju okoliša (Environmental Report)
ERDF	Evropski fond za regionalni razvoj (European Regional Development Fund)
EU	Evropska unija (European Union)
FDI	Direktna strana ulaganja (Foreign Direct Investment)
GDP	Bruto domaći proizvod (Gross domestic product)
GIS	Geografski informacijski sistem (Geographical Information System)
GMES	Inicijativa za globalno praćenje okoliša i sigurnosti (Global Monitoring for Environment and Security)
ICT	Informaciono-komunikacijske tehnologije (Information and Communications Technology)
ICZM	Integrirano upravljanje priobalnim područjem (Integrated Coastal Zone Management)
ILM	Međunarodna organizacija za migracije radne snage (International Labour Migration)
ILO	Međunarodna organizacija rada (International Labour Organization)
IPA	Instrument za pretprijetnu pomoć (Instrument for Pre-accession Assistance)
ISPA	Instrument za strukturalnu politiku u pretprijetnom periodu (Instrument for Structural Policy for pre-Accession)
JMC	Zajednički nadzorni odbor (Joint Monitoring Committee)
JSC	Zajednički upravni odbor (Joint Steering Committee)
JTS	Zajednički tehnički sekretarijat (Joint Technical Secretariat)
MA	Upravno tijelo (Managing Authority)
MIPD	Višegodisnji indikativni plan (Multi Annual Indicative Planning Document)
MS	Zemlje članice (Member States)
NGO	Nevladine organizacije (Non-Governmental Organizations)
NUTS	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku (Nomenclature of Territorial Units for Statistics)
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (Organisation for Economic Cooperation and Development)
OFLC	Kancelarija za kontrolu prvog nivoa (Office of the First Level Control)
PCC	Zemlje potencijalni kandidati za članstvo u EU (Potential Candidate Countries)
PHARE	Program za obnovu privrede Poljske i Mađarske (proširen i na druge zemlje Srednje i Istočne Evrope) (Poland & Hungary Assistance to the Reconstruction of the Economy)
R&D	Istraživanje i razvoj (Research and Development)
QSN	Quadro Strategico Nazionale (<i>Italijanski strateški okvir</i>) (<i>Italian Strategic Framework</i>)
SAPARD	Posebna pretprijetna pomoć za poljoprivredu i ruralni razvoj (Special Accession Programme for Agricultural and Rural Development)
SEA	Strateška procjena utjecaja na okoliš (Strategic Environmental Assessment)
SME	Mala i srednja poduzeća (Small and Medium-Size Enterprise)
SWOT	Prednosti, nedostaci, mogućnosti i prijetnje (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats)
TA	Tehnička pomoć (Technical Assistance)
WTO	Svjetska trgovinska organizacija (World Trade Organization)

1. UVOD

Program prekogranične saradnje u jadranskom regionu u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (u daljem tekstu Program) rezultat je zajedničkog rada relevantnih zemalja učesnica na izradi Programa, te čini dio procesa saradnje na jadranskom području. Program svoju snagu i odlučnost crpi iz velikog iskustva stečenog u prethodnom programskom periodu, te donosi konkretne rezultate iz studija i analiza finansiranih u prošlosti.

Danas mnogi faktori čine saradnju na jadranskom području važnom, posebno sa političkog i ekonomskog stanovišta:

1. Faktori vezani za političku stabilnost područja. Deset godina poslije sukoba, ovo područje se sada kreće prema postupnoj integraciji kako „vertikale“ (u okviru evropskih i međunarodnih institucija), tako i „horizontale“, stvaranjem područja slobodne trgovine;
2. Faktori vezani za geografsku i kulturološku povezanost, koji omogućavaju jačanje multilateralnih odnosa između jadranskih priobalnih regiona radi podrške lokalnim procesima ujednačenog rasta, održivog razvoja i jedinstva između naroda.

1-1- REZIME PRIPREME PROGRAMA

Sadašnji program je rezultat intenzivnog i detaljnog radnog procesa, za koji je bila potrebna intenzivna saradnja, razgovori i komunikacija.

1. Koordinacija između zemalja učesnica

Održan je niz sastanaka na različitim lokacijama širom programske oblasti, između aprila 2006. i jula 2007. godine. Program je kreiran postepeno na temelju tih razgovora. Postupak pripreme Programa završen je njegovim podnošenjem Komisiji krajem augusta 2007. godine.

Sljedeća tabela daje pregled sastanaka i njihovih najvažnijih rezultata.

Tabela 1 – Sastanci i rezultati

Datum	Lokacija	Sadržaj
13-14. april 2006.	L'Akvila (Italija)	Osnovana je Radna grupa sastavljena od predstavnika državnih i regionalnih vlasti zemalja učesnica, da upravlja procesom izrade programa. Osnovan je i Tim za izradu prijedloga novog programa, a regija Abruco određena je za koordinaciju Jadranskog programa.
5-7. juli 2006.	Split (Hrvatska)	Učesnici su odobrili učešće Grčke i Slovenije u Programu.
24-25. oktobar 2006.	L'Akvila (Italija)	Angažirani su stručnjaci za provođenje <i>ex-ante</i> -evaluacije postojećeg Programa, kao i za stratešku procjenu utjecaja na okoliš (Izvještaj SEA) i olakšavanje procesa izrade programa. Početak uvodne rasprave o izradi Programa.
22. novembar 2006.	Rim (Italija)	Osnova rasprave su opći i konkretni ciljevi Programa.
25. januar 2007.	L'Akvila (Italija)	Dogovoreno je da engleski bude službeni jezik. Radni jezici su nacionalni jezici zemalja učesnica.
15. mart 2007.	Sarajevo (BiH)	
7-8. maj 2007.	Brindizi (Italija)	
31. maj 2007.	Brisel	Sastanak između Radne grupe i Evropske komisije na kojem se raspravlja o nacrtu Programa i donosi sporazum o načinu pristupa Programu.
9-10. juli 2007.	Brisel	Sastanak Radne grupe. Završna rasprava o nacrtu Programa.

2. Uključenost šireg partnerstva

Italija

U svim fazama izrade programa, Italija je uključila šire partnerstvo na regionalnom i državnom nivou. Bile su uključene regionalne i državne vlasti iz oblasti turizma, zdravstva, kulture i zaštite okoliša, kao i udruženja malih i srednjih poduzeća. Nacrt Programa je dodatno razvijen na temelju njihovih povratnih informacija.

Sastanci održani u Italiji:

Molize 10. oktobra 2006: predstavljanje Programa u Kampobasu.

Veneto: 10. novembra 2006: predstavljanje Programa. 2. maja 2007: predstavljanje nacrtu Programa potencijalnim partnerima prekogranične saradnje.

Rim 22. marta 2007: predstavljanje Programa Strateškoj grupi za teritorijalnu saradnju (ital. „Gruppo strategico per la cooperazione territoriale“)

Furlanija-Julijska krajina: 24. aprila 2007. predstavljanje nacrtu Programa potencijalnim prekograničnim partnerima.

Pulja: 7. maja 2007. predstavljanje nacrtu Programa potencijalnim prekograničnim partnerima.

Abruco: 16. maja 2007. predstavljanje nacrtu Programa potencijalnim prekograničnim partnerima.

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU U OKVIRU IPA

Emilija Romanja 18. maja 2007: predstavljanje nacrta Programa potencijalnim prekograničnim partnerima.

Grčka

Program i Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA) predstavljeni su u Solunu 21. i 22. septembra 2006. godine.

Slovenija

U toku izrade nacrta Programa, Služba Vlade Slovenije za lokalnu samoupravu i regionalnu politiku, sva ministarstva i regionalni akteri učestvovali su pružajući povratne informacije na nacrt Programa. Pored toga, prikupljene su projektne ideje kako bi se procijenila zainteresovanost za Program.

Albanija

Razni akteri u Albaniji bili su uključeni na centralnom upravnom nivou u proces definiranja prioriteta Programa, u koordinaciji Ministarstva za evropske integracije (MEI), te su dali komentare na prve nacрте Programa u vezi sa pitanjima tehničke prirode.

U Tirani je 19. juna 2007. održan sastanak predstavnika iz Italije i predstavnika Ministarstva za evropske integracije u vezi sa metodom realizacije Jadranskog programa, kojem su prethodile interne rasprave u okviru samog MEI.

Bosna i Hercegovina

U Sarajevu je 14. juna 2007. održan sastanak u vezi sa posljednjom fazom izrade Programa. Na sastanku je razmatrano „pitanje pristupa“, naime – „integrirani“ u odnosu na „tranzicioni“ pristup.

Hrvatska

U okviru aktivnosti na državnom nivou za podršku saradnji na novom Jadranskom programu, Republika Hrvatska je poduzela sljedeće aktivnosti.

Osnovana je međuministarska grupa predstavnika ministarstava čiji je zadatak pružanje podrške radu na šest prekograničnih programa u okviru IPA: pet bilateralnih programa: Hrvatska-Slovenija, Hrvatska-Mađarska, Hrvatska-Bosna i Hercegovina, Hrvatska-Crna Gora, Hrvatska-Srbija i jedan multilateralni IPA jadranski program prekogranične saradnje.

Ministarstvo mora, turizma, saobraćaja i razvoja organizovalo je dvije radionice. Prva je održana 25. septembra 2006. u Splitu (Splitsko-dalmatinska županija), a druga 19. aprila 2007. u Puli (Istarska županija). Učestvovali su članovi međuministarske grupe, kao i predstavnici hrvatskih jadranskih županija koje učestvuju u Programu. Učesnici su učestvovali u nizu konsultacija i rasprava, te dali svoje komentara na nacrt Programa, a posebno na dio koji se odnosi na SWOT analizu. Razgovarali su i o strateškim prioritetima i mjerama. Na sastancima Tim za izradu nacrta Programa usvojeni su mnogi komentari i uneseni u tekst.

1-2- NOVI OKVIR SARADNJE

Na temelju dugogodišnjeg iskustva iz tri prethodna programska ciklusa, u vezi sa prekograničnom saradnjom između zemalja članica i susjednih zemalja kandidata/potencijalnih kandidata za članstvo u EU, novi finansijski okvir EU za period 2007-2013 predviđa pristup jednog instrumenta kroz novi Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA).

Uredba Savjeta (EK) br. 1085/2006, kojom se osniva instrument za pretpristupnu pomoć – Uredba o realizaciji IPA – zamjenjuje prethodnu pravnu osnovu na pretpristupnom području. Kao takva, ona čini okvirnu uredbu.

Instrument IPA namijenjen je za pružanje odgovarajuće pomoći zemljama koje su kandidati ili potencijalni kandidati za članstvo u EU, racionalnim korištenjem pretpristupne pomoći, tako što zamjenjuje razne instrumente koji su ranije postojali instrumentima kao što su Phare/ISPA/SAPARD/CARDS/Turski program pomoći.

Između ostalog, IPA priprema zemlju kandidata za pristupanje u smislu realizacije strukturnih i kohezionih fondova i ruralnog razvoja, dajući posebnu podršku jačanju institucija i uvođenju procedura što je moguće bližih strukturnim fondovima.

Detaljan opis pet komponenti IPA dat je u Članu 3 (a) okvirne Uredbe za realizaciju IPA: (I) pomoć u tranziciji i jačanju institucija, (II) prekogranična saradnja, (III) regionalni razvoj, (IV) razvoj ljudskih resursa, (V) ruralni razvoj.

Prve dvije komponente primjenjuje se na sve zemlje. Pored toga, zemlje kandidati imaju korist i od komponenata III, IV i V.

Prekograničnu saradnju u pograničnim područjima između zemalja kandidata/zemalja potencijalnih kandidata, te između njih i zemalja Članica podržava komponenta II IPA (komponenta CBC).

Prema tome, Jadranski program 2007-2013 podržava komponenta II IPA. On se finansira iz fondova IPA, koji uključuju dio sredstava ERDF (Član 21. Uredbe o strukturnim fondovima br. 1083/2006), a reguliše ga pravna struktura IPA (Okvirna uredba IPA br. 1085/2006 i Uredba za realizaciju IPA br. 718/2007¹).

1-3- KVALIFICIRANA (PROGRAMSKA) PODRUČJA

Kvalificirana područja za prekograničnu saradnju na spoljnim granicama EU određena su sukladno Članom 88 (1) Uredbe za realizaciju IPA:

- (a) Regije na nivou NUTS 3, ili u nedostatku nivoa NUTS, ekvivalentna područja duž kopnenih granica između Zajednice i zemalja korisnica;
- (b) Regije na nivou NUTS 3, ili u nedostatku nivoa NUTS, ekvivalentna područja duž pomorskih granica između Zajednice i zemalja korisnica, koje su obično razdvojene područjem od najviše 150 kilometara, uzevši u obzir moguća prilagođavanja, po potrebi, da bi se osigurala dosljedna i neprekidna saradnja.

Sukladno Članom 97. Uredbe o realizaciji IPA, teritorijalno odstupanje se primjenjuje u Italiji, Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.

¹ Uredba Komisije (EK) br. 718/2007 od 12/06/2007.

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU U OKVIRU IPA

Tri zemlje članice EU (Italija, Slovenija i Grčka), dvije zemlje kandidati za članstvo u EU (Hrvatska i Crna Gora) i dvije zemlje potencijalni kandidati (Bosna i Hercegovina i Albanija) učestvuju u Programu. Pored toga, učešće Srbije koje se postepeno ukida predviđeno je za zajedničke projekte u polju institucionalne saradnje.

Što se tiče **Italije**, prihvatljiva područja NUTS nivoa III su provincije: Pescara, Teramo, Chieti (Abruzzo), Ferrara, Forlì-Cesena, Rimini, Ravenna (Emilia Romagna), Trieste, Gorizia, Udine (Friuli Venezia Giulia), Pesaro-Urbino, Ancona, Macerata, Ascoli Piceno (Marche)², Campobasso (Molise), Foggia, Bari, Brindisi, Lecce (Puglia)³, Venezia, Rovigo, Padova (Veneto).

Teritorijalno odstupanje se u Italiji primjenjuje na provincije L'Aquila, Pordenone, Isernia i Taranto.

Prihvatljiva teritorija **Slovenije** je Obalno-kraška regija. *Teritorijalno odstupanje se u Sloveniji primjenjuje na Notranjsko-krašku i Gorišku regiju.*

Prihvatljiva teritorija **Grčke** su prefekture Kerkyra i Thesprotia.

Prihvatljiva teritorija **Hrvatske** sastoji se od sedam ekvivalentnih NUTS III prihvatljivih područja (županija): Dubrovačko-neretvanska, Istarska; Ličko-senjska; Primorje-Gorski kotar; Šibensko-kninska; Splitsko-dalmatinska i Zadarska. *Teritorijalno odstupanje u Hrvatskoj se primjenjuje na Karlovačku županiju.*

Prihvatljiva teritorija **Bosne i Hercegovine** je regija Hercegovine koja uključuje 3 kantona iz Federacije BiH i južni dio Republike Srpske sa sljedeće 23 općine: Bileća, Čapljina, Čitluk, Gacko, Grude, Jablanica, Konjic, Kupres, Livno, Ljubinje, Ljubuški, Mostar, Neum, Nevesinje, Posušje, Prozor/Rama, Ravno, Široki Brijeg, Stolac, Berkovići, Tomislavgrad, Trebinje i Istočni Mostar. *Teritorijalno odstupanje se u Bosni i Hercegovini primjenjuje na Sarajevsku regiju, sjeverozapadnu regiju, te centralnu regiju⁴.*

Prihvatljiva teritorija **Crne Gore** sastoji se od deset općina: Bar, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Podgorica, Tivat i Ulcinj.

Teritorijalno odstupanje se u Crnoj Gori primjenjuje na općine Pljevlja, Bijelo Polje, Berane, Rožaje, Plav, Andrijevica, Kolašin, Mojkovac, Šavnik, Žabljak i Plužine.

Prihvatljiva teritorija **Albanije** sastoji se od šest prefektura: Fier, Durrës, Lezhë, Shkodër, Tiranë i Vlorë.

Iako nije teritorijalno prihvatljiva za Program (nema priobalnog područja), ali uzevši u obzir njenu raniju prihvatljivost u Italijansko-jadranskom programu 2004–06., **Srbiji** je odobreno učešće *uz postepeno ukidanje* u IPA Jadranskom programu prekogranične saradnje do završetka 2012. Ova tranzicijska i specifična podrška omogućit će učešće srpskih partnera u aktivnostima institucijske saradnje između univerziteta, kulturnih institucija, istraživačkih instituta itd.

² Od 2009., nova pokrajina Fermo nastala je u regiji Marche, čija je teritorija dio bivše teritorije pokrajine Ascoli Piceno. Nova pokrajina Fermo prihvatljiva je za Program. Pokrajina Fermo osnovana je zakonom br. 147 od 11. juna 2004., objavljenim u Službenom listu Italije br. 138 od 15. juna 2004., i postala operativna s prvim pokrajinskim izborima održanim 6. i 7. juna 2009.

³ Od 2009., nova pokrajina Barletta-Andria-Trani nastala je u regiji Puglia, čija je teritorija dio bivše teritorije pokrajina Foggia i Bari. Nova pokrajina Barletta-Andria-Trani prihvatljiva je za Program. Pokrajina Barletta-Andria-Trani osnovana je zakonom br. 148 od 11. juna 2004., objavljenim u Službenom listu Italije br. 138 od 15. juna 2004., i postala operativna s prvim pokrajinskim izborima održanim 6. i 7. juna 2009.

⁴ Odluka Komisije od 14. novembra 2007. (2007/766/EC) koja pravi popis regija i oblasti prihvatljivih za finansiranje u sklopu CBC komponente Instrumenta prepristupne pomoći za svrhe CBC između država članica i država korisnica za period 2007-2013. odnosi se na ekonomsku regiju Hercegovine.

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU U OKVIRU IPA

Tab. 2: Prihvatljiva programska područja

Italija	Nuts 3	Pescara, Teramo, Chieti, Ferrara, Forli-Cesena, Rimini, Ravenna, Trieste, Gorizia, Udine, Pesaro-Urbino, Ancona, Fermo, Macerata, Ascoli Piceno, Campobasso, Foggia, Barletta-Andria-Trani, Bari, Brindisi, Lecce, Venezia, Rovigo, Padova ⁵
Slovenija	Nuts 3	Obalno-kraška
Grčka	Nuts 3	Kerkyra, Thesprotia
Hrvatska	Ekvivalentna Nuts 3 područja	Dubrovnik-Neretva, Istra; Lika-Senj; Primorje-Gorski kotar; Šibenik-Knin; Split-Dalmacija i Zadar
Bosna i Hercegovina	Ekvivalentna Nuts 3 područja	Hercegovačka regija koja uključuje sljedeće općine ⁴ : Bileća, Čapljina, Čitluk, Gacko, Grude, Jablanica, Konjic, Kupres, Livno, Ljubinje, Ljubuški, Mostar, Neum, Nevesinje, Posušje, Prozor/Rama, Ravno, Široki Brijeg, Stolac, Berkovići, Tomislavgrad, Trebinje i Istočni Mostar
Crna Gora	Ekvivalentna Nuts 3 područja	Bar, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Podgorica, Tivat, Ulcinj
Albanija	Ekvivalentna Nuts 3 područja	Fier, Durrës, Lezhë, Shkodër, Tiranë, Vlorë
Srbija		Čitava teritorija (uz postepeno ukidanje)

Pored toga, navedene teritorije su tijesno vezane za neka susjedna područja, pri čemu zajedno često čine jedinstven socijalni, radni i ekonomski sistem s homogenim razvojnim obrascima. Uključivanje ovih graničnih područja može sigurno dati važnu dodatnu vrijednost Programu.

Sljedeća tabela sintetizira opravdanost proširivanja prihvatljivih područja.

Tab. 3: Teritorijalno odstupanje

Italija	Nuts 3	L'Aquila, Pordenone, Isernia, Taranto	<p><u>Isernia i L'Aquila</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • teritorijalna bliskost • kontinuitet aktivnosti jadranske saradnje <p><u>Pordenone</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • teritorijalna bliskost • geografski položaj provincije • snažni ekonomski odnosi s programskim područjem <p><u>Taranto</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • prisustvo relevantnih infrastruktura, te naučnih i kulturnih centara u programskom području • snažni ekonomski odnosi s programskim područjem
Slovenija	Nuts 3	Notranjsko-kraška regija, Goriška regija	<ul style="list-style-type: none"> • teritorijalna bliskost
Hrvatska	Ekvivalentno	Karlovačka županija	<ul style="list-style-type: none"> • Teritorijalna blizina

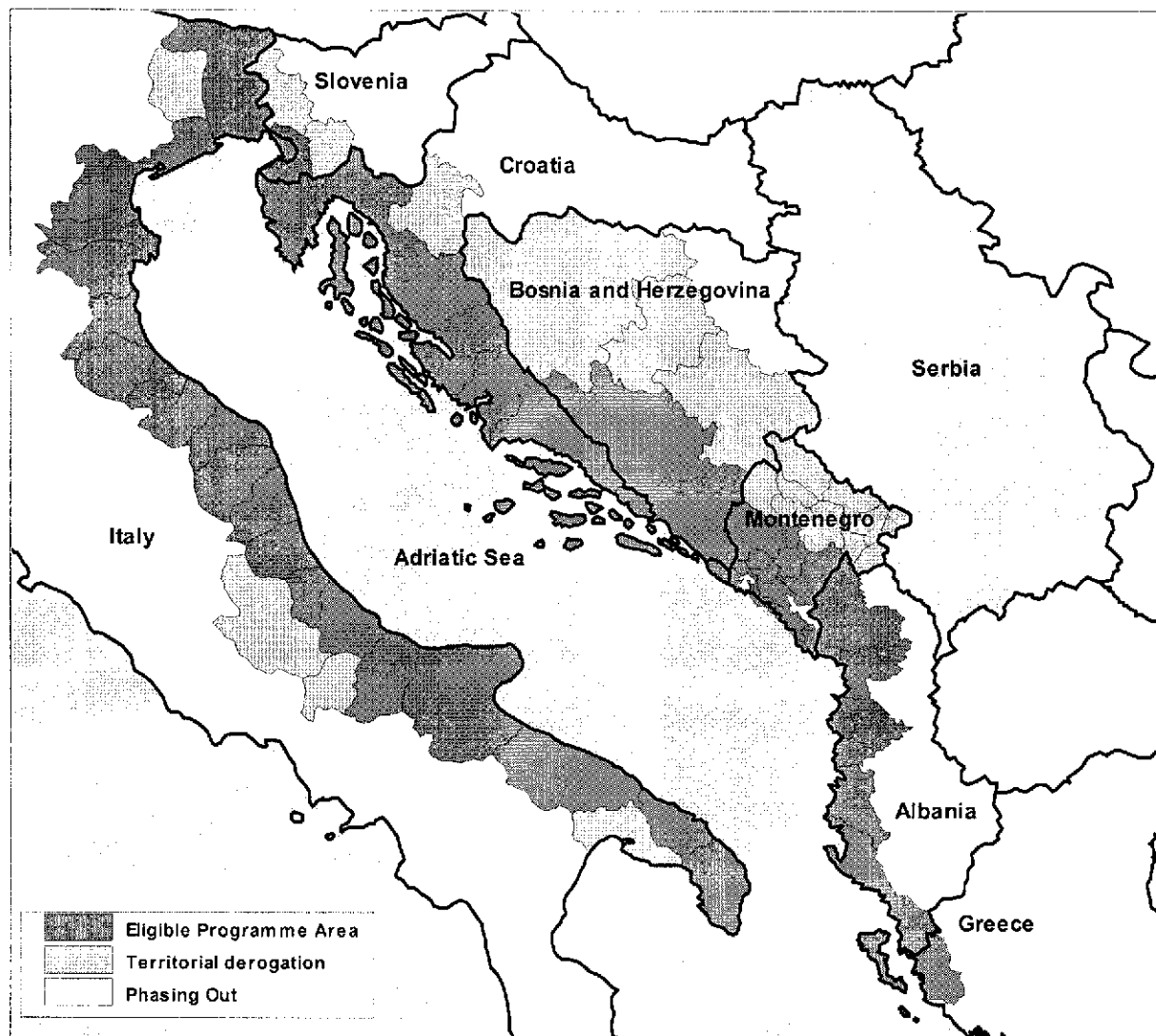
⁵

Vidjeti gornje fusnote u vezi s osnivanjem dviju novih pokrajina: Fermo i Barletta-Andria-Trani

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU U OKVIRU IPA

Bosna i Hercegovina	Nuts 3		<ul style="list-style-type: none"> Jedna od najnerazvijenijih županija u Hrvatskoj Kontinuitet saradnje u jadranskom regionu
	Ekvivalentno Nuts 3	sarajevska regija, sjeverozapadna regija, centralna regija BiH	<ul style="list-style-type: none"> Kontinuitet saradnje u jadranskom regionu Sama Hercegovina nije u stanju da primi sva raspoloživa sredstva
Crna Gora	Ekvivalentno Nuts 3	Pljevlja, Bijelo Polje, Berane, Rožaje, Plav, Andrijevica, Kolašin, Mojkovac, Savnik, Žabljak, Plužine	<ul style="list-style-type: none"> Kontinuitet saradnje u jadranskom regionu Površina državne teritorije Teritorijalna blizina

Slika 1: Kvalificirano područje

Roza: Kvalificirano područje
Žuto: Teritorijalno odstupanje
Sivo: Ukidanje programa

1-4- SLUŽBENI JEZIK

Službeni jezik Programa je engleski. Radni jezici su nacionalni jezici zemalja učesnica.

2- ANALIZA (TERITORIJALNI, DRUŠTVENI I PRIVREDNI KONTEKST PROGRAMSKE OBLASTI)

2-1- PREGOVOR

U svjetlu ciljeva, strateških prioriteta i tematskih oblasti koje je postavio Program prekogranične saradnje u okviru IPA, dat je pregled profila teritorija i sektora u programskoj oblasti. Ova analiza konteksta odnosi se na cijelu programsku oblast (kvalificirana područja i područja kod kojih postoji odstupanje) prema postojećim statističkim podacima. Posebna važnost ipak se daje ciljnoj programskoj oblasti. Pored toga, analiza sadrži i neke detaljne informacije o posebnim teritorijama koje učestvuju u Programu, a pogotovo o različitim regionalnim komponentama u okviru Jadranskog basena: sjeverna, centralna i južna područja.

Analize koje su urađene u pogledu cijelog kvalificiranog područja u Programu tiču se prvenstveno sljedećih aspekata:

- Teritorija;
- Okoliš;
- Stanovništvo;
- Migracioni tokovi;
- Privreda;
- Tržište radne snage;
- Trgovina;
- Turizam;
- Infrastruktura i pristupačnost;
- Istraživanja i inovacije;
- Upravljanje i izgradnja kapaciteta.

Društveni i privredni kontekst dobijen je iz najnovijih raspoloživih statističkih informacija i podataka. U tom smislu, mora se naglasiti da, iako se informacije vezane za zemlje članice (MS) odnose na regije pokrivene Programom, informacije koje su dostupne za zemlje kandidate (CC) i zemlje potencijalne kandidate za članstvo u EU (PCC) često se odnose na zemlju u cjelini, a ne samo na kvalificirana područja u Programu.

U pripremi ovog poglavlja korišteni su podaci državnih zavoda za statistiku različitih zemalja.

2-2- TERITORIJALNI, DRUŠTVENI I PRIVREDNI KONTEKST

2-2-1- Teritorija

Program obuhvata kvalificirana područja tri zemlje članice EU (Italija, Slovenija i Grčka) i četiri zemlje sa područja istočnog Jadrana (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Albanija). Trenutno samo Hrvatska i Crna Gora imaju status zemalja kandidata za članstvo u EU, dok su ostale zemlje potencijalni kandidati za članstvo u EU, kako je priznao Vijeće Evrope na sastanku u Solunu u junu 2003. godine. Srbija, koja će u Programu učestvovati u fazi postepenog ukidanja, nije razmotrena u sljedećoj analizi.

Cijela programska oblast zauzima površinu od 115.714 km² i broji 15.074 miliona stanovnika; u pogledu stanovništva i površine teritorije, italijanska područja na nivou NUTS III vrlo su važna i predstavljaju 47%, odnosno 69% stanovništva i površine cijelog Programa⁶.

⁶ Srbija je uključena samo u aktivnosti saradnje na izgradnji institucija. Bez Srbije, ukupna površina programske oblasti obuhvata površinu od oko 115.714 km² i ima oko 15.074 miliona stanovnika.

Albanija i Crna Gora učestvuju u Programu sa velikim procentom svojih državnih teritorija i stanovništva (površina teritorije: Albanija 47%, Crna Gora 42%; stanovništvo: Albanija 64,2%, Crna Gora 65,5%), dok Grčka i Slovenija imaju manji udio gorespomenutih pokazatelja (površina teritorije: Grčka 1,6%, Slovenija 5,1%), i učestvuju sa manjim procentima (stanovništvo: Grčka 1,4%, Slovenija 5,3%).

Tabela 5 – Površina i broj stanovnika na kvalificiranom području / Ukupna površina i broj stanovnika u programskoj oblasti

Stepeni (%) po površini i stanovništvu	Površina	%	Stanovništvo	%
Albanija (stanov. 2005)	12.197	10,5%	2.013.186	13,4%
Bosna i Hercegovina (stanov.2001)	14.480	12,5%	470.364	3,1%
Hrvatska (stanov. 2001)	24.723	21,4%	1.427.088	9,5%
Crna Gora (stanov. 2003)	6.508	5,6%	425.266	2,8%
Grčka (stanov.2005)	2.095	1,8%	162.772	1,1%
Slovenija (stanov.2005)	1.044	0,9%	105.313	0,7%
Italija (stanov. 2004)	54.667	47,2%	10.470.528	69,5%
Ukupno program	115.714	100,0%	15.074.517	100,0%

Teritorije obuhvaćene Programom graniče sa Jadranskim morem. Jedino Srbija nema pomorsku granicu. Pejzaž i prirodne razlike između dvije obale Jadranskog basena bitne su zbog svojih geomorfoloških osobina, visokog pritiska urbanog razvoja i demografskih razlika.

Na italijansku obalu utječe visok nivo urbanizacije, koja se odvija u neprekidnom linearnom obrascu sa najvišim tačkama oko centara proizvodnje i područja sa intenzivnim razvojem turizma. Pretjerani pritisak koji nameću efikasno korišćenje, lokalizirana potražnja i posljedična transformacija obale uzrokovali su sveopću zakrčenost i stalno smanjenje prirodnog okoliša. Uprkos tome, postoje izvrsne ekološke lokacije kao što su državna i regionalna zaštićena područja na sjeveru i jugu zemlje.

Područje istočnog Jadrana prostire se od Obalno-kraške regije u Sloveniji do Grčke, uključujući mnoga hrvatska ostrva, te predstavlja povezani pejzaž i prirodnu baštinu, kojoj sada prijeti sve veća opasnost od razvoja i napretka u zemljama kandidatima/potencijalnim kandidatima. Nedostatak sistema za kanalizaciju i odlaganje otpada, te stalno ispuštanje u atmosferu zagađivača nastalih u saobraćaju i industrijskim procesima te, pogotovo, zapaljiva goriva za proizvodnju energije, česta su pojava u ovim zemljama.

U sjevernom dijelu Jadranskog basena nalaze se italijanske regije Furlanija-Julijanska krajina, Veneto, Emilija-Romanja, slovenačka Obalno-kraška regija i poluostrvo Istra na sjeveru Hrvatske. Ova oblast je najrazvijenija od svih učesnika u Programu, sa visokim stepenom urbanizacije i dobro razvijenom infrastrukturom. Kroz nju prolazi transevropski saobraćajni koridor broj V, koji povezuje Lisabon i Kijev i zato ima stratešku poziciju za pristup srednjoistočnoj Evropi.

Kvalificirano područje u Italiji uglavnom se sastoji od ravnica, sa izuzetkom Apenina i planinskih predjela u podnožju Alpa. Uprkos prisustvu velikih urbanih centara, u ravnicama postoji znatan pritisak na poljoprivredno zemljište zbog nekontroliranog širenja gradskih naselja i stalne potrebe za građevinskim zemljištem.

Slovenačka Obalno-kraška regija izlazi na Tršćanski zaliv, a obalni pojas je nešto duži od 40 kilometara. Neka područja su nizinska i močvarna, a druga planinska i stjenovita. Izlaz na more, prvenstveno luka Kopar, omogućava regiji eksploataciju velikog potencijala u svim sektorima; najperspektivnije djelatnosti odnose se na prijevoz, distribuciju, logistiku i turizam.

Na kraju, hrvatsko poluostrvo Istra i Nacionalni park Brioni, predstavljaju jednu od najvažnijih turističkih destinacija u ovoj oblasti. Pored toga, luka Rijeka i luke Trst i Kopar nude ovoj oblasti velike mogućnosti za razvoj pomorske trgovine.

Sjeverna oblast Italije na Jadranu ima drugačije karakteristike urbanih naselja. Osnovna infrastruktura, tj. luke, aerodromi, željeznice i putevi, dobro je razvijena i sadrži neke ključne tačke, kao što su cestovne veze i željeznički čvorovi na saobraćajnim pravcima sjever-jug i istok-zapad. Industrijske zone, ruralne oblasti, lagune i neprekidna linearna urbanizacija (ljetovališta na obali) na jugu ove oblasti dopunjuju sistem infrastrukture.

Na teritorijama sjevernog Jadranskog basena nalaze se brojna područja sa velikom prirodnom i ekološkom vrijednošću. Područja sa važnom biološkom raznovrsnošću postoje u Furlaniji-Juljskoj krajini, kao što su furlanski dolomiti i regionalni parkovi prirode u Juljskoj krajini u podnožju Alpa, jedanaest regionalnih prirodnih rezervata, kao što je *Foce dell'Isorzo* (Goracija) i *Falesie di Duino* (Trst), te tri nacionalna rezervata, kao što je morski rezervat *Miramare* (Trst). Prirodne lokalitete u regiji Veneto, iako uglavnom smještene u brdovitim i planinskim predjelima, predstavljaju regionalni park *Colli Euganei* (Padova), *delta rijeke Po* (Rovigo) i rijeka *Sile* (Padova i Venecija), te razni regionalni prirodni rezervati, i naravno, Venecijanska laguna. Raznovrsnost okoliša u regiji Emilija-Romanja uključuje brojna zaštićena područja: šumski nacionalni park *Casentinesi* (Forli-Čezena) i, nadalje, deltu rijeke Po.

Ovo područje ima bogatu kulturnu baštinu i mnoge lokacije priznate od strane UNESCO: *Akvilejsko arheološko područje i Patrijarhalna bazilika* (Furlanija-Juljska krajina), *Venecija i njena Laguna, Botanička bašta* u Padovi (Veneto), *Renesansni grad Ferrara, delta rijeke Po i spomenici ranog kršćanstva u Raveni* (Emilija-Romanja).

Slovenačka teritorija takođe ima mnoga prirodna bogatstva. Obalno-kraška regija predstavlja šarenilo pejzaža: obala sa gustom vegetacijom, krševita visoravan sa Škocjanskim jamama kao parkom UNESCO-ve zaštićene svjetske baštine, stepenasta brda u dolini Soče koja vode u planine i Nacionalnog parka Triglav. Duž obale su smještene tri zaštićena područja, prirodni rezervat Škocjanski zatok, Strunjska stijena, koja je najviša stjenovita tvorevina na Jadranu, te prirodne solane u Sečovlju. Slovenački priobalni pojas, iako bez bitnih promjena u korištenju zemljišta prije 2000. godine, podložan je urbanizaciji, velikom pritisku urbanog razvoja, nekontroliranom širenju gradskih naselja i zakrčenosti saobraćaja. Pored toga, poljoprivreda negativno utječe na kvalitet vode zbog nedostatka postrojenja za preradu vode.

Hrvatsko poluostrvo Istra ima važnu prirodnu i kulturnu baštinu. Po pitanju okoliša, ogroman dio teritorije podložan je brojnim politikama očuvanja okoliša. Nacionalni park Brioni, koji se sastoji od četrnaest ostrva, posjeduje značajnu biološku raznovrsnost. Kulturno nasljeđe ove teritorije sa lokacijom kao što je Eufrazijeva bazilika upisana u UNESCO-ov spisak svjetske baštine, koja se nalazi u istorijskom centru Poreča, jeste jedan od najranijih episkopalnih kršćanskih spomenika.

Centralni dio Jadranskog basena obuhvata italijanske regije Marke, Abruco i Molize, te istočnu obalu Hrvatske. Zapadni dio Bosne i Hercegovine, sa vrlo ograničenim pristupom Jadranu, jeste kopneno područje sa uskim obalnim pojasom.

Teritorija na zapadnoj obali sastoji se od tri osnovna prirodna lokaliteta: ekološki dragocjeni Apenini, pretežno poljoprivredni brdski krajevi i obalni pojas.

Na području Apenina postoje bliski međuođnosi, između ostalog, prirodni rezervati, poljoprivredne površine, koje se odlikuju kompleksnom i osjetljivom hidrografskom mrežom, koje su podložne stalnoj eroziji i nestabilnosti, te obalni pojas koji predstavlja filter između planinskog i pomorskog okruženja.

Sjeverni dio karakterizira bogata mreža manjih centara, relativno homogena i ujednačena na cijelom području, te linearna urbanizacija duž obale, koja je bliska kapacitetima lučkih gradova. Unutrašnja područja imaju značajne prirodne sisteme sa visokim stepenom biološke raznovrsnosti, iz koje su nastala tri velika nacionalna parka (*Nacionalni park Abruco, Lacio i Molize, Park Majela i Nacionalni park Gran Saso-Laga*), kao i još neki parkovi i prirodni rezervati. U regiji Marke postoji nekoliko zaštićenih područja, od kojih neka imaju značajnu državnu vrijednost, kao na primjer *Nacionalni park Monti Sibilini* (Askoli Pičeno, Mačerata), *Nacionalni park Gran-Saso Laga* i drugi važni regionalni parkovi duž obale, kao što je *Park Konero* (Ankona).

Južni dio je uglavnom planinski, sa uskim dolinama neplodnog tla i smanjenim obalnim područjem. Stanovništvo obitava u malim razbacanim zajednicama sa malom gustom naseljenosti. Iako putna mreža ima međuregionalne veze sa glavnim centrima, ona ne garantira odgovarajuću pristupačnost i ima za posljedicu dodatne troškove organizacije usluga za stanovništvo, a u nekim oblastima, čak i za proizvodne sisteme. Prirodna i ekološka baština ovog područja je vrlo značajna i uključuje dio regije Molize u Nacionalnom parku *Abruco, Lacio i Molize*, te *morski rezervat ostrva Tremeiti*. U provinciji Kampobaso postoje brojna sela koja su osnovali Hrvati i Albanci, koja još uvijek čuvaju svoju tradiciju, kulturu i jezike.

Na suprotnoj obali nalaze se sve zapadne županije, od Istre do Dubrovnika. Dalmatinska ostrva sa dva nacionalna parka (ostrva Mljet i Kornati) nalaze se na strani dobro razučene obale sa Dinarskim Alpama koje se u nekim područjima sa druge strane spuštaju prema moru. Pored gorepomenuta dva nacionalna parka, postoji još pet nacionalnih parkova u regijama koje Program pokriva (Risnjak, sjeverni Velebit, Paklenica, Krka i Plitvička jezera). Neka područja koja imaju značajnu vrijednost zbog svoje biološke i pejzažne raznolikosti zaštićena su na međunarodnom nivou, na primjer, UNESCO je Nacionalni park Plitvička jezera proglasio svjetskom baštinom. U okviru programske oblasti, Ramsarska konvencija o močvarnim staništima od međunarodnog značaja uključuje i donji tok Neretve. Planinu Velebit UNESCO je uvrstio u svjetsku mrežu rezervata biosfere.

Pored Poreča, postoje razni lokaliteti kulturne baštine, svrstani u spisak UNESCO:

- Stari grad Dubrovnik, koji se naziva „biserom Jadrana“, postao je važna pomorska sila na Mediteranu od XIII stoljeća naovamo.
- Ruševine Dioklecijanove palate u Splitu, sagrađene između kasnog III i ranog IV stoljeća naše ere nalaze se širom grada.
- Episkopalni kompleks Eufrazijeve bazilike u istorijskom centru Poreča veličanstven je primjer ranokršćanske episkopalne gradnje.
- Grad Trogir je izuzetan primjer urbanog kontinuiteta. Plan grada ovog ostrvskog naselja datira još iz helenističkog razdoblja, a njegove prekrasne romaneskne crkve nadopunjuju predivne renesansne i barokne zgrade iz mletačkog razdoblja.
- Katedrala Sv. Jakova u Šibeniku svjedok je značajnih promjena na polju spomeničke umjetnosti između sjeverne Italije, Dalmacije i Toskane u XV i XVI vijeku, kao i uspješnog spajanja gotičke i renesansne umjetnosti.

Područja važna za zaštitu okoliša prisutna su u unutrašnjosti Bosne i Hercegovine: pretežno planinska područja, iznad kojih se izdižu Dinarske Alpe, u kojima postoji mnoštvo podzemnih voda. Južna Hercegovina obuhvata dolinu rijeke Neretve, pusta kraška polja, vrtače, uvale, brežuljke i brdašca. Visoke planine, duboke doline rijeka i prostrana kraška polja dominiraju sjevernom Hercegovinom. Zbog svoje orografije, prirodni pejzaži dominiraju nad urbanim pejzažom, no samo manji dio te teritorije je zaštićen. Zaštićena područja na jugu Hercegovine obuhvataju rezervat ptica Hutovo Blato, močvarno područje koje je proglašeno svjetskom baštinom na koje migriraju hiljade ptica. Otpad je jedno od glavnih pitanja zaštite okoliša, budući da se još uvijek odlažu velike količine otpada u prirodu.

Južni dio jadranskog basena čine Pulja na zapadnoj obali i Crna Gora i Albanija na istočnoj. Najjužniji dio Pulje i suprotna obala koja uključuje malo područje Grčke koje je takođe dio Programa, spajaju Jadransko i Jonsko more.

Italijanska teritorija predstavlja nekoliko homogenih područja: sjeverozapadno koje pokazuje elemente pejzaža i njihovu povezanost sa istorijskim okvirom naselja. Značajne promjene u pejzažu i strukturi naselja u južnim područjima pokazuju proturječnosti i takmičenje u postupku transformacije. Među naseljima takođe postoje i velike razlike: Fođa Tavoljere na sjeveru (poljoprivredno područje proizvodnje žitarica i vrlo efikasne poljoprivredne proizvodnje koja se zasniva na navodnjavanju), visoravan Murge u centru (rijetko naseljeno unutrašnje područje sa velikom prepoznatljivošću) i ravnica Brindizi na jugu (koja povezuje proizvodna područja sa močvarnim i obalnim ekosistemima). Regionalni pejzaž pokazuje značajan pritisak na prirodne ekosisteme i ruralne prostore duž obale, te njihovo posljedično smanjivanje, s promjenom historijskih uloga obalnih naselja. U ovom kontekstu postoje dva nacionalna parka; park Gargano (Fođa) i park Alta Murđa (Bari), četiri regionalna parka i nekoliko prirodnih rezervata, uglavnom staništa u obalnim močvarama. U regiji Pulja takođe postoje dvije lokacije kojima je UNESCO priznao veliku kulturološku vrijednost: *Castel del Monte* i *Trulli di Alberobello*.

Sa druge strane Jadranskog mora nalazi se Crna Gora sa svojom dugom krivudavom obalom; od unutrašnjosti je razdvajaju visoke krečnjačke planine ispresijecane kanjonima i tjesnacima. Na sjeveru se nalazi jedini fjord u južnom Mediteranskom basenu, Boka Kotorska, dio područja pod UNESCO-ovom zaštitom zbog svog izuzetnog ekološkog i društveno-kulturološkog značaja. Crna Gora je uspostavila nekoliko zaštićenih područja uključujući nacionalne parkove i već je usvojila zakonodavstvo o zaštiti prirode i upravljanju resursima.

42,5 % albanske teritorije je dio Programa, a leži u dolini zapadne Albanije, uključuje 6 prefektura, 16 okruga, 34 općina (urbana područja) i 133 naselja (ruralna područja). Albanija je pretežno planinska zemlja (sjeverna i centralna Albanija) sa velikom površinom brežuljkastih područja (približno 38% cijele teritorije). Prosječna nadmorska visina je 708m, skoro duplo veća od evropskog prosjeka. Najviša tačka na kvalificiranom području Albanije je Jezerca, 2694 metara, u regiji Skadar.

Albanija ima obalu na Jadranskom i Jonskom moru u dužini od 316 km. 25% teritorije sastoji se od obalnog područja na zapadu zemlje, koja se cijelom površinom kvalificira za Program. Zemlja čini dio suprotropskog područja sa mediteranskom klimom koja je vrlo pogodna za razvoj turizma i poljoprivrede.

Obala, od regije Skadar na sjevernom dijelu, do regije Vlore i južne granice, ima veliko prirodno, kulturno i historijsko naslijeđe, kao što su arheološki lokaliteti Butrinti, koji se nalazi na UNESCO-ovom spisku svjetske baštine, Apolonija, Plavo oko u Delvini (regija Vlora), doline glavnih rijeka u Albaniji, Skadarsko jezero (najveće na Balkanskom poluostrvu) i dio Albanskih Alpa. Postoje mnoga zaštićena područja među kojima se nalazi i trinaest nacionalnih parkova. Bogata je hidro resursima, termalnim vodama, lagunama, a posjeduje i bogatu floru i faunu. Bogata je i prirodnim resursima kao što su nafta, gas, ugalj i željezo.

Albanija je u prošlosti pretrpjela značajnu sječú šuma, no uprkos usporavanju tog procesa, raširena sječa šuma, nekontrolirana ispaša stoke i česte poplave ubrzale su eroziju tla. U rastućim urbanim područjima sve veći problemi vezani su za kvalitet zraka, uzorkovanje i obradu otpada i prijevoz. Sistem proizvodnje stvara velike pritiske, na primjer, u razdoblju između 1995. i 2002. godine, sektor poljoprivrede povećao je korištenje đubriva za 70%, a industrijski sektor uključuje izrazito zagađivačku industriju, kao što je prerada nafte i uglja, te proizvodnja električne energije, hroma i bakra. Značajni ekološki problemi ne mogu se riješiti samo primjenom odgovarajućeg i potpunog zakonodavstva, a proces prilagođavanja evropskim standardima započeo je tek nedavno. Potrebno je još puno uraditi i u sektoru turizma, posebno po pitanju infrastrukture, usluga i razvoja planinskog turizma.

Program uključuje samo mali dio **Grčke**: prefektura Krf i Tesprotija u regiji Epir, sa važnom lukom Igumenica. Ova područja imaju veliku ekološku vrijednost i dobro su poznate turističke destinacije.

2-2-2- Okoliš

Obala Jadranskog mora preteže se na oko 5867 km (kako je izmjerio francuski geograf Brodel).

Geografski gledano, Jadransko more je dio Mediteranskog mora, koje se nalazi između Apeninskog poluostrva, Slovenije, Hrvatske, Crne Gore i Albanije; riječ je o vodenoj površini između lanca Apeninskih planina i Dinarskih Alpa maksimalne dužine od oko 800 km. Prosječna širina iznosi oko 150 km². Na jugu se spaja sa Jonskim morem kroz Otrantska vrata (70 km). Zapadna obala je načelno dosta ravna i prekida je samo delta rijeke Po i masivi planina Konero i Gargano (koja se širi prema moru na ostrva Tremiti). Sjeverna obala je isprekidana lagunama Venecije, Marana i Grada, te Tršćanskim zalivom; idući duž Istarskog poluostrva i Dalmatinske obale, obala postaje sve razuđenija i viša i sa bezbrojnim ostrvima, između ostalih Krk, Cres, Pag, Dugi Otok, Brač, Hvar, Vis, Korčula, Mljet. Albanska obala je ravnija i ujednačenija, podijeljena zalivima Drač i Vlora.

U osnovi, Jadransko more nije previše duboko: sjeverni basen je prosječno dubok 70-80 m, sa maksimalnom dubinom od 270 m između Peskare i Šibenika; južni basen je dublji (1222 m između Barija i Boke Kotorske). Prosječni salinitet iznosi 38‰ i slabiji je na sjeveru zbog veće količine svježe vode iz rijeka (Isonzo, Taljamento, Pjave, Brenta, Adige, Po). Dalje na jugu Tronto, Fortore i Ofanto na

italijanskoj strani, te Neretva, Drina, Vjosa na balkanskoj strani ulijevaju se u Jadransko more. Obim plime je promjenljiv, oko 30 cm u južnom basenu i raste do 90-95 u sjevernom.

Godinama je Jadransko more bilo jedno od italijanskih mora koje je trpjelo najveće posljedice eutrofikacije.

Jadransko more u osnovi predstavlja natprosječan ekološki ekosistem koji je izuzetno osjetljiv, ogromno „zatvoreno more“ u kojem bi eventualna nesreća sa ispuštanjem štetnih tvari izazvala kritičan razvoj događaja i gdje se ne može ni razmisliti o povećavanju utjecaja pomorskog saobraćaja.

Danas se sjeverna i centralna područja Jadranskog mora hvataju u koštac sa takvom ekološkom situacijom koja zahtijeva posebnu pažnju i djelovanje koje omogućava zaštitu ove visokokvalitetne teritorije i njenih morskih resursa.

Iskorištavanje područnih resursa ovih regija u prošlosti je bilo posebno intenzivno i vrlo često nije bilo racionalno opravdano.

To dokazuje:

- Smještanje aktivnosti koje su veliki zagađivači duž obala, kao što su npr. petrohemijske industrije i rafinerije nafte;
- Termoelektrane na područjima koja su na cijeni zbog prirodnih i umjetničkih osobina;
- Razvoj poljoprivrede u kojoj se uveliko koriste hemijske supstance i za đubrenje i za zaštitu usjeva;
- Pretjerana koncentracija farmi za uzgoj stoke pored glavnih vodenih puteva (počevši od rijeke Po koja u Jadransko more ispušta 40% otpadnih voda sa cjelokupne italijanske teritorije);
- Eksponencijalni porast fabrika i naselja, što rezultira ozbiljnim zatvaranjem teritorija i izuzetno velikom koncentracijom stanovništva u glavnim izgrađenim područjima;
- Abnormalno povećanje potrošnje prirodnih resursa bez prikladnog, racionalnog i efikasnog kapaciteta za zaustavljanje negativnih utjecaja koji proizlaze iz njega;
- Prostorno-vremensko koncentriranje praznika i industrija masovnog turizma koja predstavlja problem ublažavanja antropološkog opterećenja u korist razvoja kvalitetnijeg turizma, dakle kao uvjet za ostvarivanje pravog rasterećenja sezona i boljih privrednih rezultata;
- Eksponencijalni porast ribolova koji je istaknuo nastanak ozbiljnih problema u sektoru.

Što se tiče naselja, jadranski region se odlikuje:

- tendencijom duž sjeverozapadnog luka prema stvaranju jednog linearnog neprekinutog grada od Akvileje do Brindizija;
- povećanjem turizma koji uveliko utječe na okoliš;
- porastom naseljenih područja duž hrvatske, albanske i crnogorske obale, što nosi ozbiljne rizike od poticanja bujanja gradnje na italijanskim obalama, što nažalost uništava prirodno naslijeđe.

Gorenavedene trenutne tendencije upućuju prije svega na to da se mora ozbiljno razmotriti potencijalni utjecaj turizma na okoliš, kako bi se zaštitila područja u kojima još nije došlo do urbanizacije i zatvaranja.

Turistička industrija se zapravo brzo širi, bez obzira na to što različite zemlje i regije prolaze kroz različite faze rasta i razvoja.

2-2-3- Stanovništvo

Prosječna gustina naseljenosti programske oblasti iznosi 165 stanovnika/km² sa varijacijama u različitim zemljama učesnicama: prosječne vrijednosti na italijanskim (192 stanovnika/km²) i albanskim (165 stanovnika/km²) područjima nivoa NUTS III; niže vrijednosti za Bosnu i Hercegovinu (32,5 stanovnika/km²), Hrvatsku (57,7 stanovnika/km²) i Crnu Goru (65 stanovnika/km²). Međutim, postoje značajne razlike u gustini naseljenosti unutar zemalja: vrijednosti niže od prosjeka kvalificiranog područja primjećuju se posebno u općini Cetinje u Crnoj Gori (20 stanovnika/km²), u Ličko-senjskoj

županiji u Hrvatskoj (10 stanovnika/km²), u provinciji Kampobaso u Molizeu (79 stanovnika/km²), te u Fodi u regiji Pulja (95 stanovnika/km²).

S obzirom na demografska kretanja, na većini područja uočen je cjelokupan porast broja stanovništva (s izuzetkom hrvatskih i srbijanskih županija i regija u kojima se stanovništvo smanjilo između 1991. i 2001. godine), i na poprilično različitim nivoima. Tokom razmatranog perioda dogodio se značajan porast broja stanovništva u grčkim prefekturama (2001-2005) i u opštinama Bosne i Hercegovine (1996-2001), sa manjim porastom na područjima drugih zemalja⁷.

Razlog stabilnosti stanovništva u Italiji više su migracioni tokovi nego stope fertiliteta. Presudnu ulogu imaju unutrašnja i spoljna migracija koje su nadoknadile negativan prirodni priraštaj zabilježen u mnogim kvalificiranim provincijama.

Drugi razlozi leže u postepenoj repopulaciji istočnih jadranskih zemalja koja je započela završetkom Drugog svjetskog rata povratkom prognanika i naprednim rješavanjem društvene i ekonomske krize. Međutim, spoljna migracija nastavlja se zbog velikog broja ljudi koji se sele u zemlje Evropske unije u potrazi za poslom.

Unutrašnje migracije su takođe važne; prvenstveno sve učestalije napuštanje ruralnih prostora, što je posebno izražen fenomen u Albaniji.

Određene demografske varijacije i dalje rastu; na primjer, stanovništvo i dalje stari, pa indeks starosne ovisnosti raste, što smanjuje ukupnu količinu radne snage i potkopava buduću produktivnost lokalnog ljudskog kapitala. Postoje značajne razlike u demografskoj strukturi vezane uz pokazatelje starenja, a kreću se od posebno visokih vrijednosti u italijanskim provincijama (146) i Obalno-kraškoj regiji u Sloveniji (142) do nižih vrijednosti u albanskim prefekturama (26). Stanovništvo Albanije je najmlađe u Evropi: prema podacima iz 2001. godine, 34,1% stanovništva mlađe je od 14 godina, dok je samo 8,6% starije od 60. Situacija je takva uprkos intenzivnim migracionim tokovima prema Italiji i Njemačkoj koji nepokolebljivo lišavaju državu mladog i radno sposobnog stanovništva. Niske stope rađanja uravnotežava dugovječnost koja je u jadranskoj regiji Italije i u Grčkoj za 6-7 godina viša nego u Albaniji, Srbiji i Crnoj Gori.

Tabela 6 Teritorijalni i demografski pokazatelji

	Albanija (2001, 2005)	BiH (2001)	Hrvatska (2001)	Crna Gora (2003)	Grčka (2005)	Slovenija (2005)	Italija (2004)	Ukupno Program
Površina u m ²	12.197	14.480	24.723	6.508	2.095	1.044	54.687	115.714
Populacija	2.013.186	470.364	1.427.088	425.266	162.772	105.313	10.470.528	15.074.517
Godišnja stopa prirodnog priraštaja (%)	0,58%	1,09%	-0,97%	0,61%	1,31%	0,19%	0,78%	
Gustina naseljenosti	165,1	32,5	57,7	65,4	73,8	100,9	192,0	185,23
Indikator starenja	26,2	-	98,0	61,9	133,3	141,8	145,7	118,13
Indikator strukturne pouzdanosti	56,5	-	49,5	48,4	49,3	40,7	51,4	50,11
Stopa rađanja-muška djeca	71	72	72	71	77	73,4	77,5	
Stopa rađanja-ženska djeca	77	77	79	76	81	81	83	

Izvor: naša razrada podataka državnih zavoda za statistiku. Podaci u sivim poljima odnose se na cjelokupno područje zemlje; svi ostali podaci odnose se samo na kvalificirano područje;

* Godišnja varijacija stanovništva obuhvata sljedeća razdoblja: Albanija 2001-2005; BiH 1996-2001; Hrvatska 1991-2001; Crna Gora 1991-2003; Grčka 2001-2005; Slovenija 1993-2005; Italija 2001-2004.

2-2-4- Migracioni tokovi

Nedavne političke promjene u Evropi, posebno konsolidacija procesa nastalih raspadom Jugoslavije i proširenje Evropske unije s ciljem uključivanja država istočne Evrope, stvorili su i nastavljaju stvarati primjetan utjecaj na države srednje i jugoistočne Evrope, koje su iskusile velike migracione tokove (redovne i neredovne, unutrašnje i vanjske, uglavnom prema drugim zapadnoevropskim zemljama). Opći pogled na evropska demografska zbivanja pokazuje da demografska stabilnost/rast u mnogim državama ovisi od stope ukupne imigracije. Pogotovo je porast broja stanovništva u Austriji, Češkoj

⁷ Dostupnost podataka na programskim područjima (županije, provincije, prefekture itd.) utjecala je na izbor intervalnih razdoblja s obzirom na različite zemlje. Vidjeti napomenu za Tabelu 2.

Republici, Italiji, Njemačkoj, Grčkoj i Sloveniji posljedica imigracije. Skorašnje studije koje je provela Evropska komisija⁸ procjenjuju da je oko 1% stanovništva novih zemalja članica spremno da se preseli u zapadne evropske zemlje; u sljedećih 20 godina potencijalna migracija bi mogla uključivati oko 3-4 miliona ljudi. Međutim, sada je došlo do smanjenja migracije u odnedavno povećanoj Evropi. U srednjoročnim i dugoročnim prognozama, predviđa se da nove države članice neće imati demografske potencijale za migraciju prema zapadnoevropskim državama zbog starenja i mogućeg smanjenja stanovništva. Štaviše, privredna stabilnost koja dolazi nakon pristupanja EU, neće samo smanjiti migracioni pritisak, već će i pretvoriti ove zemlje u destinacije migracionih tokova. Službeni podaci iz 2003. godine pokazuju pozitivno stanje migracija u Češkoj, Slovačkoj i Sloveniji.

Raspoloživi demografski podaci za kvalificirano područje ne odnose se na ista razdoblja. Nije bilo moguće izračunati prosjek stanovništva programske oblasti za zadato razdoblje. Međutim, nakon proučavanja situacije u pojedinim zemljama, može se reći da su podaci iz ranih devedesetih do početka XXI stoljeća više ili manje stabilni za programsku oblast. Značajne razlike naziru se u hrvatskim županijama u kojima je broj stanovnika opao za 9,7% u periodu od 1991. do 2001. te u opštinama u Crnoj Gori gdje je broj stanovnika porastao za 7% u periodu od 1991. do 2003. godine. Demografsko stanje pokazuje velike unutrašnje i vanjske migracione tokove.

Tabela 7 – Priliv [im]migranata po državljanstvu⁹

ZEMLJA	GODINA	IMIGRANTI	NAJVAŽNIJE ZEMLJE PORIJEKLA				
Grčka	1998	38.200	Ruska Fed.	Bugarska	Albanija	Egipat	Rumunija
			12,6%	7,6%	7,1%	5,8%	5,5%
	2001	-----	----	----	----	----	----
			----	----	----	----	----
Italija	1996	143.151	Maroko	Albanija	Rumunija	Filipini	Tunis
			15,6%	14,4%	4,7%	4,2%	4,0%
	2000	226.968	Albanija	Maroko	Rumunija	Kina	Filipini
			14,1%	8,9%	8,5%	4,0%	3,0%
Slovenija	1995	3.688	Bivša Jugoslavija	BiH	Hrvatska	BJRM	Italija
			31,5%	23,1%	20,3%	9,7%	2,1%
Slovenija	2001	6.773	BiH	Hrvatska	BJRM	Bivša Jugoslavija	Ukrajina
			34,8%	16,3%	15,5%	13,0%	3,4%
Hrvatska	1995	42.026	Bivša Jugoslavija**	BiH	----	----	----
			99,0%	1,0%	----	----	----
	2001	24.415	BiH	Bivša Jugoslavija	BJRM	Njemačka	Slovenija
			3,5%	1,8%	0,9%	0,4%	0,4%

Izvor: Naša razrada podataka Međunarodne organizacije rada (ILO) – baza podataka Međunarodne organizacije za migracije radne snage (ILM)

*Vrijednost je povezana sa povratničkim tokovima migranata

⁸ Istraživanje Evrobarometra (Kriger, 2004) i druge studije spomenute u publikaciji Svjetske organizacije za migracije, *Svjetske migracije 2005 – Cijena i korist međunarodnih migracija - Odjeljak 1, Regionalni pregled odabranih geografskih regija*

⁹ Istraživanje Evrobarometra (Kriger, 2004) i druge studije u publikaciji Svjetske organizacije za migracije, *Svjetske migracije 2005 – Cijena i korist međunarodnih migracija - Odjeljak 1, Regionalni pregled odabranih geografskih regija*

Tabela 8 – Odliv građana po zemljama destinacije¹⁰

ZEMLJA	GODINA	EMIGRANTI	NAJVAŽNIJE ZEMLJE DESTINACIJE				
Grčka	1998	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	2001	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Italija	1996	39.017	Njemačka 25,9%	SAD 8,2%	Francuska 7,6%	Belgija 4,8%	Argentina 3,4%
	2000	56.601	Njemačka 20,2%	SAD 7,3%	U. K. 6,9%	Francuska 6,0%	Argentina 4,7%
Slovenija	1995	776	Njemačka 25,0%	Hrvatska 17,1%	Austrija 17,0%	Bivša Jugoslavija 8,5%	BiH 5,2%
	2001	1.442	Njemačka 27,1%	Hrvatska 11,7%	Austrija 9,8%	Švajcarska 6,8%	Bivša Jugoslavija 6,7%
Hrvatska	1995	3.288	Bivša Jugoslavija 33,6%	BiH 25,8%	Njemačka 7,6%	Slovenija 2,7%	Austrija 2,6%
	2001	7.488	BiH 17,4%	Njemačka 13,6%	Austrija 9,9%	Bivša Jugoslavija 7,9%	Slovenija 1,9%

Izvor: Naša razrada podataka Međunarodne organizacije rada (ILO) – baza podataka Međunarodne organizacije za migracije radne snage (ILM)

Italija je destinacija većine migracionih tokova. U razdoblju od 1996. do 2000. unutrašnja migracija je porasla za 58% sa Albanskim imigrantima kao jednim od najprisutnijih faktora. 2003. godine strano stanovništvo u Italiji premašilo je 2 miliona¹¹; skoro 36% je došlo iz južnih evropskih zemalja, u poređenju sa prosjekom EU od 25¹² koji iznosi 28%. U smislu stranih stanovnika, podaci italijanskog državnog statističkog zavoda ISTAT iz 2001. pokazuju značajno prisustvo istočnoevropskih građana u Italiji: većinu njih čine državljani Albanije (13,1%), a slijede ih državljani Maroka (12,7%) i Rumunije (6%). Državljanin drugih istočnoevropskih država u Italiji predstavljaju značajnih 2%-4%, a isti broj u Italiji dostigli su i državljani osam drugih zemalja¹³. U međuvremenu, emigracija iz Italije prema raznim destinacijama nije posebno usmjerena prema istočnim jadranskim zemljama, osim slabog toka prema Grčkoj. Međutim, podaci ILO-a otkrivaju da su Italijani među prvih pet naroda koji migriraju u Sloveniju (1995). U ovom kontekstu važno je naglasiti da je kretanje italijanskih građana prema predmetnim državama povezano sa delokalizacijom i internacionalizacijom poduzeća. Glavna destinacija italijanskih poduzetnika posljednjih godina bila je Istočna Evropa. U Hrvatskoj djeluje preko 4500 italijanskih poduzeća, ili poduzeća sa italijanskim učešćem: Italija je glavni trgovački partner Zagreba, primarna tržišna destinacija hrvatskog izvoza i druga država po količini direktnih stranih ulaganja u Hrvatsku. Srbija takođe razvija bliskije odnose i programe saradnje, uglavnom u poljoprivrednom sektoru.

Iako slaba raspoloživost homogenih statističkih podataka ograničava cjelovito detaljno poređenje migracionih tokova, jasno je da je na istočnom jadranskom području mobilnost između različitih država posebno značajna u smislu unutrašnjih i spoljnih tokova.

¹⁰ Neki podaci ILO (Međunarodna organizacija rada) u vezi sa prilivom i odlivom modifikovani su kako slijedi:

Jugoslavija – Bivša Jugoslavija

Makedonija – FYROM (Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija)

** Hrvatska – Bivša Jugoslavija

¹¹ Izvor: Statistički spis za 2005; Karitas/Migrantes, XV izvještaj

¹² EU je većinom destinacija unutarevropskih migracija, koje predstavljaju 60,2% ukupnih migracija.

¹³ Filipini (3,9%), Kina (3,3%), Njemačka (2,8%), Senegal (2,5%), Francuska (2,3%), Peru (2,3%), Poljska (2,2%), Indija (2,0%).

35% stranih državljana koji su 2001. ušli u Sloveniju došli su iz Bosne i Hercegovine, dok ih je 16% došlo iz Hrvatske; Hrvatska je bila destinacija 12% državljana Slovenije, iz koje se najveći odliv događa uglavnom prema Njemačkoj (27%).

Najznačajniji imigracioni tokovi u Hrvatsku dolaze iz Bosne i Hercegovine, te Srbije i Crne Gore; isto tako, te države su destinacija za oko 25% odliva iz Hrvatske.

U bazama podataka vodećih organizacija koje se bave migracijama, podaci za Grčku nisu posebno novi ali pokazuju da je 1998, prema procjenama ILO-a, Grčka bila glavna destinacija emigracija albanskih građana (7,1%). Međutim, isključujući albansku komponentu, Grčka ne predstavlja važnu destinaciju za većinu zemalja sa istočnog jadranskog područja. Prema državnim statistikama, 2005. godine albanski državljani su predstavljali najvažniju komponentu stranih državljana (78%).

Konačno, slučaj Albanije je izuzetno važan jer je albanska emigracija nesumnjivo bila jedan od najdramatičnijih demografskih fenomena u Evropi u posljednjoj deceniji XX stoljeća. Između 1990. i 2001. godine, oko 700.000 albanskih građana napustilo je svoju državu, što je imalo posljedice ne samo na cjelokupno stanovništvo i njegovu geografsku rasprostranjenost, već i za privredni kapacitet države, budući da je migracija mahom uključivala radno aktivno stanovništvo.

Problem migracija stoga je jedan od ključnih pitanja na jadranskom području, te zahtijeva pažnju radi pronalazjenja efikasnih metoda posmatranja i upravljanja u okviru regionalne politike saradnje, čiji je cilj podržati povezanost, stabilne odnose sa susjednim zemljama, te strategije za razvoj lokalne privrede.

2-2-5- Privreda

Jadranska regija, tj. jedinstveno područje zemalja koje graniče sa Jadranskim morem, društveno i privredno se razlikuje, uglavnom između različitih zemalja, ali i unutar područja zemalja.

Tokom posljednje decenije na jadranskom području dogodile su se značajne promjene. Sa stajališta privrede, istočne jadranske zemlje ostvaruju težak prijelaz na samoodrživu privredu s ciljem smanjivanja svoje ovisnosti o međunarodnoj pomoći. S druge strane, razne italijanske jadranske regije prolaze kroz privrednu stagnaciju koja traje od 2001. godine, a koja je rezultat teške međunarodne situacije i slabe potražnje na domaćem tržištu.

Pomoću BDP-a kao glavnog pokazatelja programskog konteksta, možemo prepoznati 4 kategorije privrednog kapaciteta: italijanske provincije i grčke prefekture sa bruto društvenim proizvodom po stanovniku od 19.600 eura, odnosno 16.100 eura, nakon čega slijede Obalno-kraška regija sa BDP-om po glavi stanovnika od 11.700 eura, hrvatske županije i crnogorske općine (5.600 eura, odnosno 3.000 eura), te najzad Srbija, Bosna i Hercegovina i Albanija sa BDP-om po glavi stanovnika između 1.900 i 2.400 eura.

Tabela 9 – BDP

	Albanija (2004)	Bosna i Hercegovina (2005)	Hrvatska (2003)	C. Gora (2003)	Grčka (2000)	Slovenija (2004)	Italija (2004)	Ukupno Program
BDP(mil. €)	5.915,2	8.052,0	8.071,0	1.290,0	2.625,0	1.237,0	206.449,0	233.639,2
BDP stopa (godišnja) (%)	6,2	7,43	4,3	2,4	10,3	7,6	0,75	1,39
BDP po sektoru (%)								
Poljoprivreda	25,2	9,8	7,2	18,6	4,2	1,4	3,5	
Industrija	19,5	24,5	30,3	36,4	11,9	23,5	23,4	
Usluge	55,3	65,7	62,5	45,0	83,9	75,1	69,6	

Izvor: Naša razrada podataka državnih zavoda za statistiku. Podaci u svim poljima odnose se na cjelokupno područje zemlje, dok se ostali podaci odnose samo na kvalificirano područje.

Razlike u BDP-u: Albanija, Italija 2003-2004; Bosna i Hercegovina, Hrvatska 2004-2005; Crna Gora 2002-2003; Grčka, Slovenija, Srbija 2003-2004.

Kolona pod nazivom „Ukupno u Programu” predstavlja približnu vrijednost koja se zasniva na državnim vrijednostima (označeno sivom bojom)

Što se tiče italijanskih provincija, makroekonomski pokazatelji ističu neka područja koja su u porastu (Furlanija-Juljska krajina, Veneto, Emilija-Romanja) i u kojima istorijski podaci o BDP-u pokazuju stabilan napredak, te druga područja (Marke, Abruco i Pulja) u kojima su privredni trendovi doživjeli preokret u razdoblju od 2001-2002: BDP i ulaganja su se smanjila, te se tako razotkrila slabost proizvodnog sistema koji utječe na skoro sve sektore. Privredni sistem u ovim područjima još uvijek u znatnoj mjeri ovisi od tradicionalnih, tehnološki jednostavnih sektora, što negativno utječe na njihove mogućnosti dugoročnog rasta.

Zemlje kandidati i potencijalni kandidati, uprkos velikim poteškoćama i neizvjesnostima u ukupnom privrednom kontekstu, pokazale su značajan rast BDP-a u 2004, koji se kretao od 9,3% u Srbiji do 2,4% u Crnoj Gori. Na ovim područjima rast BDP-a umnogome se održao pomoću iseljeničkih doznaka iz inostranstva, koje su održale nivo neto transfera u zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima.

Analiza strukture privrednog sektora vrlo jasno pokazuje da se relativna važnost različitih sektora u osnovi prebacila na uslužni sektor, posebno na teritorijama zemalja članica, što za 70% - 84% pridonosi ukupnoj dodatoj vrijednosti.

U zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima stepen ove promjene je manje značajan, a poljoprivredni sektor još uvijek donosi prilično velik dio dodate vrijednosti. Albanija posebno ima najveći poljoprivredni BDP u odnosu na druge sektore privrede, iako se i tamo taj trend smanjuje (2000. je bio preko 50% GDP-a).

Industrijski sektor je nesumnjivo doživio najozbiljniji zastoj tokom građanskih ratova i društvenih i privrednih kriza, što je rezultiralo uništenjem infrastrukture i prekidom glavnih proizvodnih djelatnosti, posebno u industrijskom i rudarskom sektoru, potaknuvši pomak proizvodnih djelatnosti na poljoprivredni sektor i trgovinu, takođe iz razloga održanja. Od 2000. godine bilježi se jasan oporavak sektora industrije i građevine (Bosna i Hercegovina i Albanija), koje su još uvijek u centru glavnih investicionih programa, te proizvodnog i uslužnog sektora (Hrvatska). Veliku važnost u uslužnom sektoru imaju turizam i finansijske usluge, koji se neprekidno šire, posebno u Hrvatskoj i Albaniji; u skorijoj budućnosti turizam će vjerovatno biti važno finansijsko sredstvo privlačenja dodatnih ulaganja i značajnog doprinosa privrednom razvoju na području istočnog Jadrana. Glavni problem u zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima jeste potreba za finalizacijom strukturalnih reformi proizvodnog sistema, koje su ključni element povećanja učinkovitosti u različitim sektorima privrede, naročito razvojem privatnog sektora i provođenjem finansijskih i infrastrukturnih reformi. Nadalje, neophodno je što uže se specijalizirati za proizvode sa visokom dodatnom vrijednošću, preći sa proizvoda sa niskim stepenom obrade na one sa visokim, naglasiti važnost obuke i cjeloživotnog učenja kadrova, razviti umrežavanje i klastere koji će povezivati proizvođače i omogućiti razvoj brendova i usvajanje međunarodnih standarda.

Uzimajući u obzir da privredni razvoj i poticanje privlačenja stranih ulaganja mogu postati glavne pokretačke sile u regiji, zaštita okoliša će postati pitanje od posebnog interesa. Da bi se očuvali posebni ekosistemi i prirodne vrijednosti, odnosno poboljšalo stanje okoliša u urbanim područjima, posebna pažnja bit će posvećena mjerama za povećanje nivoa svijesti o okolišu, poboljšanje okoliša općenito i smanjenje potencijalnih negativnih utjecaja Programa i intervencija na području.

2-2-6- Tržište radne snage

Ukupna stopa zaposlenosti područja uključenog u ovaj Program iznosi 52%, dok je stopa nezaposlenosti gotovo 12%. Na ovom području veliki broj ljudi je zaposlen u uslužnom sektoru (55%) i u industriji (27,7%). Poljoprivreda, sa 12,3% zaposlenih predstavlja izuzetno nizak nivo kada se uporedi sa državnim prosjekom, kod kojeg su jedini izuzeci grčke i italijanske regije.

Podaci sa tržišta radne snage u okviru ovog Programa ukazuju na drastične razlike među strukama, koje u nekim slučajevima značajno odstupaju od državnih prosjeka.

Najviši nivo zaposlenosti, prema potrebama ovog Programa, zabilježen je na slovenačkim teritorijama (61%), te ih slijede italijanske regije (56,3%). Skoro identične, iako značajno niže nego prosječni indeksi cjelokupnog područja obuhvaćenog ovim Programom jesu nivoi zabilježeni u grčkoj regiji od 46,9% i Crnoj Gori od 43,3%, a na kraju se nalaze općine Bosne i Hercegovine na nivou od 26%, što predstavlja kritičnu tačku tržišta radne snage.

Što se tiče nezaposlenosti, italijanske provincije i slovenačka regija se nalaze na nivou ispod prosjeka čitave teritorije obuhvaćene ovim Programom. Najniži procenat nezaposlenost je zabilježen u Obalno-kraškoj regiji od 4,9%. Kritičnije su stope nezaposlenosti u Grčkoj i zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima, koje su vrlo visoke. Vrlo uznemirujuće stope nezaposlenosti su uočljive u regijama Hrvatske i Crne Gore, gdje iznose 23%, odnosno 32%.

Analizirajući udio žena na tržištu radne snage, stopa nezaposlenosti je skoro jednaka sveukupnom indeksu. Indeks zaposlenosti žena je naglašeniji. Najviši udio žena koje učestvuju na tržištu radne snage zabilježen je u italijanskim provincijama koje učestvuju u Programu, gdje se prosječno povećavao za +12,8% u periodu 2003/2005, što potvrđuje nekoliko godina pozitivnog trenda. Kritičnije statistike su zabilježene na slovenačkim teritorijama, gdje je procenat i zaposlenosti i nezaposlenosti žena značajno drugačiji od procenta za cjelokupni Program. Gotovo identične stope nezaposlenosti zabilježene su u Grčkoj, Crnoj Gori i Albaniji, sa razlikom koja se odnosi na ženski udio između 3% i 3,5%. Ujednačiji nivo učešća žena zabilježen je u hrvatskim županijama, gdje je stopa niža od 2% za oba indeksa.

Trendovi tržišta radne snage tokom razdoblja od 2000. do 2005. vezano za kvalificirane učesnike ukazuje na pad stope zaposlenosti i uzlazne stope nezaposlenosti u Albaniji (cjelokupno državno područje) i u regijama Bosne i Hercegovine. Isti trend važi za Hrvatsku (cjelokupno državno područje). U Grčkoj stope nezaposlenosti imaju blago negativan trend; isto vrijedi i za Hrvatsku (cjelokupno državno područje) iako se stopa zaposlenosti povećava. U Sloveniji smo uočili zaustavljenu stopu nezaposlenosti, te na kraju zadovoljavajući nivo zaposlenosti u italijanskim provincijama iako je i tamo uočljiva stopa nezaposlenosti.

Prema kategorijama zaposlenja poljoprivreda je najvažnija, posebno na području Albanije (državni nivo) i na grčkoj teritoriji.

Najviši nivo zaposlenosti, u uslužnim djelatnostima, uočen je u Grčkoj sa 73%, a zatim slijede Crna Gora, Hrvatska i Slovenija. Posebno uočljiv nivo zaposlenosti je na sekundarnim tržištima od 32,4% na italijanskom području, znatno iznad prosjeka u poređenju sa cjelokupnim područjem.

Tabela 10 - Tržište radne snage ¹⁴

	Albanija (2005)	Bosna i Hercegovina (2001)	Hrvatska (2001)	Crna Gora (2003)	Grčka (2005;2001)	Slovenija (2005)	Italija (2005)	Ukupno Program
Stopa aktivnosti	47,10	65,70	51,70	54,50	53,70	57,40	47,80	48,90
Stopa zapošljavanja	45,60	25,90	44,10	43,30	46,90	61,10	56,30	52,40
Stopa zapošljavanja: žene *	38,80		425,00	35,00	38,80	43,00	47,30	43,80
Zaposleni po sektoru aktivnosti(%)								
Poljoprivreda	58,47		4,90	4,00	16,40	5,30	5,30	12,30
Industrija	13,52		26,10	22,30	10,50	25,80	32,40	27,70
Usluge	18,24		69,00	69,70	73,10	68,90	62,30	55,50
Stopa nezaposlenosti *	14,10	14,20	23,30	32,90	14,90	4,90	8,70	11,70
Stopa nezaposlenosti: žene *	17,20		25,10	36,40	18,40	14,00	10,70	13,40

Izvor: Naša razrada podataka državnih zavoda za statistiku i Priloga sa statističkim podacima Radnog dokumenta osoblja Komisije. Podaci u sivim poljima odnose se na cjelokupno područje države, dok se ostali podaci odnose samo na kvalificirano područje.

Kolona pod nazivom „Ukupno u Programu“ predstavlja približnu vrijednost koja se zasniva na državnim vrijednostima.

*Podaci za Grčku odnose se na 2001. godinu, Izvor: grčki Zavod za statistiku, popis iz 2001.

¹⁴ Slijedeće definicije koriste se za indekse radne snage:

Stopa aktivnosti = radno stanovništvo / ukupna populacija > 15 godina

Stopa zaposlenosti = ukupno zaposlenih/stanovnici između 15-65 godina

Stopa nezaposlenosti = nezaposleni/radno stanovništvo

2-2-7- Trgovina

Treba napomenuti da ne postoje podaci za trgovinu na kvalificiranim programskim područjima osim podataka za Italiju i Hrvatsku.

U 2004. zabilježen je veliki porast trgovinskog bilansa u italijanskim provincijama; naime, kvalificirane provincije su ostvarile dobit od 75%. Provincije Kijeti, Ferara, Padova, Pezaro-Urbino i Udine zabilježile su posebno visoke bilanse, koji su se kretali u rasponu od 1,1 milijardi eura u Ferari i 1,9 milijardu eura u Ankoni. Ovi podaci ublažavaju negativni trgovinski bilans zabilježen u provincijama Venecija, Ravena i Brindizi.

Od 2001. dolazi do velikog porasta italijanskih ulaganja u zemlje kandidate i potencijalne kandidate, koja su prije bila prilično ograničena i većinom usmjerena na stabilniju Hrvatsku.

Otvaranje zapadnih srednjoevropskih tržišta potaknulo je razvoj jadranske regije i izazvalo porast ulaganja u Bosnu i Hercegovinu, koja se nalazi na saobraćajnim pravcima sjever-jug, te u Albaniju i Crnu Goru, koje su uključene u izgradnju koridora VIII, koji povezuje istočne susjede. Investiciona sredstva su usmjerena na proizvodnju, zbog mogućnosti decentralizacije sektora lake industrije, te na finansijski sektor.

Italijanske jadranske regije na drugačiji način učestvuju u trgovinskim odnosima sa zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima. Regije Veneto, Furlanija-Julijska krajina, Marke i Pulja zauzimaju važan položaj, posebno u sektorima mehanike, prerade gume, hemijskoj industriji, industriji nemetalnih minerala, elektronicima, te proizvodnji tekstila i obuće.

Zbog postojećih značajnih strukturalnih problema koji proizvodni sistem čine još manje konkurentnim, vanjskotrgovinska razmjena zemalja kandidata i potencijalnih kandidata pokazuje manjak u trgovinskom bilansu. Srbija, Hrvatska i Bosna i Hercegovina pokazuju značajan dugovni saldo. Pa ipak, neke države, na primjer, Albanija, Bosna i Hercegovina i Hrvatska takođe bilježe i porast izvoza kapitala nakon otvaranja stranih tržišta.

Glavninu izvoza zemalja kandidata i potencijalnih kandidata čine tekstil (Srbija, Albanija, Hrvatska, Slovenija), obuća (Albanija), koža i kožni proizvodi (Srbija), sirovine i polugotovi proizvodi (Albanija, BiH, Srbija i Hrvatska), obrada drveta i proizvodnja namještaja (Slovenija i BiH), hemijski proizvodi (Slovenija, Hrvatska), industrijska mehanizacija (Srbija), električne i metalne mašine i alati (Hrvatska i Slovenija), brodogradnja (Hrvatska), građevinska mehanizacija (Albanija), hrana, piće i duhan (Albanija, Hrvatska), koji se vrlo često izvoze nakon prerade u ime trećih strana.

Uvezena roba namijenjena tržištu uključuje širok dijapazon proizvoda, posebno naftu i petrohemijske proizvode (Slovenija, Hrvatska), mašine, prevozna sredstva i njihove dijelove (BiH, Hrvatska, Albanija), hemikalije i farmaceutske proizvode (Hrvatska), prehrambene proizvode (BiH, Srbija) obuću i odjeću (Srbija i Albanija), tekstil (Slovenija, Albanija), električne alate, telekomunikacione proizvode (Slovenija), kompjuterske proizvode (Slovenija), građevinske materijale (Albanija), farmaceutske i kozmetičke proizvode (Slovenija i Hrvatska), plastične materijale (Srbija), drveni namještaj (Hrvatska, BiH).

Tabela 11 – Trgovina

	Albanija	BiH	Hrvatska	Crna Gora	Grčka	Slovenija	Italija	Ukupno Program
Izvoz (milijon €)	479	1.920	3.018	461	14.049	14.397	43.364	77.687
Uvoz (milijon €)	1.623	5.670	4.539	682	44.047	15.805	27.985	100.551
Saldo trgovine	1344,2	3.750	-1.521	-221	-29.998	-1.408	15.379	-22.863

Izvor: Državni zavodi za statistiku i Prilog sa statističkim podacima Radnog dokumenta osoblja Komisije. Podaci u sivom odnose se na cjelokupno područje države, dok se ostali podaci odnose samo na kvalificirano područje.

2-2-8- Turizam

Turizam je, zahvaljujući izuzetnom prirodnom pejzažu, te umjetničkoj i kulturnoj baštini na evropskom i svjetskom tržištu, možda jedan od najvažnijih sektora na polju saradnje za razvoj lokalne privrede i za zapošljavanje. Zapravo, dok je turizam tradicionalno bio jedan od najaktivnijih i najrazvijenijih sektora privrede u italijanskim jadranskim regijama, danas predstavlja marginalnu djelatnost u istočnojadranskim regijama, osim u Grčkoj, Sloveniji i Hrvatskoj.

Italijanske jadranske regije posjeti oko 20 miliona posjetioca koji ostvaruju preko 100 miliona turističkih noćenja. Regija Veneto je primila najviše posjetioca (36% priliva turista u italijanskim jadranskim regijama), a slijede je Emilija-Romanja (27%), te Marke i Pulja (11%).

Došlo je do stabilnog porasta broja posjetilaca na italijanskoj jadranskoj obali u razdoblju 2003-2005, ali se smanjio broj boravaka, naročito u 2004, što se uglavnom može pripisati smanjenju broja domaćih posjetilaca. Međutim, podaci za 2005. ukazuju na oporavak u poređenju sa proteklom godinom, posebno što se tiče broja domaćih i stranih posjetilaca koji apsolutno premašuju brojke iz 2003, međutim podaci o broju boravaka pokazuju povratak na trend zabilježen 2003. godine.

Istočnojadranska područja nude izuzetno bogatstvo prirodne i kulturološke raznolikosti pa stoga postoje brojne mogućnosti ne samo za razvoj plaža, već i za razvoj ekološkog, kulturnog i vjerskog turizma. Turizam se u Hrvatskoj neprekidno širi, uglavnom vođen ponudom smještaja, te predstavlja jednu od najvažnijih privrednih djelatnosti i važan izvor zaposlenja.

Duž obale Jadranskog mora, postoje stotine gradova, mjesta i sela koja mogu pružiti turistima osnovni smještaj, kao i ograničen broj sportskih aktivnosti, zabave, razgledanja i kupovine. Pored starih obalnih gradova koji su predmet interesa, kao što je Dubrovnik, Korčula, Trogir, Split, Zadar, Šibenik i Hvar, hrvatsko područje obuhvaćeno Programom hvali se velikim brojem malih sela koja su sačuvala svoje historijske osobine i tradicije. Hrvatska programska oblast ujedno ima i bogato kulturološko nasljeđe i široki spektar kulturnih događanja tokom godine, od kojih neki privlače međunarodne goste iz svih krajeva svijeta.

Kvalificirano područje bogato je kulturološkim resursima, uključujući značajna arheološka nalazišta, kao što je stari grad Krf, koji je dio UNESCO-vog spiska svjetske baštine, ruševine iz doba Klasičke i Rimljana u Palaiopoliju u Krfu, te nedavno obnovljena i uljepšana nalazišta Elea, Doliani i Dimokastro u Tesprotiji, kao i Muzej azijske umjetnosti u Krfu.

Turistički potencijal preovladava na obali, uz postojanje dopunske infrastrukture i uglavnom privatnog smještaja. Ipak, smještajni kapacitet ne može da zadovolji potražnju u toku visoke turističke sezone.

Turizam u zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima je vrlo neujednačen. U stvari, uprkos širokom spektru mogućnosti, turizam u Hrvatskoj uglavnom je koncentrisan na ljetnu turističku ponudu na obali, te u posljednjih nekoliko godina, na plovidbeni turizam. U Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori ponuda smještaja je vrlo ograničena, a turistička industrija nije dobro organizovana u smislu pružanja sredstava. Međutim, u postupnom porastu je ljetni turizam na obali, zimski na skijalištima, a jača i sektor prirodnog turizma u Crnoj Gori, koja je istočnojadranska regija sa najviše turistički privlačnih elemenata i koja je ekološki nezagađena. Turizam se takođe polako razvija i u BiH. S druge strane, turističke posjete Albaniji prilično su rijetke: strani turizam se slabo promovira, no mnogi albanski emigranti tokom ljetnih godišnjih odmora vraćaju se na obalu.

Turizam (ekološki, kulturni, sportski, obalni ili dr.) svakako je jedan od sektora koji mogu pokrenuti razvoj istočnih jadranskih zemalja i eksploataciju njihovih resursa. Nužna je promocija strane potražnje da bi se ojačala ponuda smještaja i proširio njegov kvalitet, te da bi se razvili integrirani paketi usluga (posebno vezano uz ekološke aktivnosti), kojima se smanjuje sezonska potražnja. Problemi u turističkom sektoru, osim onih vezanih uz visoku sezonu, uključuju lošu turističku infrastrukturu kopnenih područja, slabo tržišno plasiranje kulturne baštine i nedostatak razmjene informacija između turističke industrije i kooperativnog marketinga. Koncentriranost na specifične vrste turizma, kao što je sportski i kongresni turizam, kulturni turizam, ruralni turizam, lovni turizam i gastronomski turizam, mogao bi produžiti turističku sezonu i potaknuti specijalizaciju.

Potražnja i domaći turistički tokovi na Jadranu ovise od sve većeg korištenja privrednih i kulturnih veza i obostrane koristi između država učesnica. Trajna potreba za ulaznom vizom mnogim državama je važna prepreka u razvoju turizma. Nadalje, turizam iz zemalja kandidata i potencijalnih kandidata prema Evropi još uvijek je sporedan fenomen i uključuje samo određene segmente stanovništva, uglavnom pripradnike srednjeg i visokog društveno privrednog i kulturnog sloja, koji žive u velikim gradovima u kojima su turističke agencije i organizatori putovanja jače ukorijenjeni. Tokovi su uglavnom usmjereni na turističke lokacije u susjednim zemljama, iako Italija ima važan položaj među glavnim stranim turističkim destinacijama, posebno što se tiče crnogorskih i hrvatskih turista, od kojih ovi drugi uglavnom posjećuju sjeveroistočne italijanske regije, posebno Veneto, Furlaniju-Julijsku krajinu i Emiliju-Romanju, tim redom. U osnovi, destinacije su uglavnom spomenici kulture, primorske i prirodne lokacije te, u slučaju hrvatskih turista, termalna kupališta i mjesta vjerskih hodočašća. Očigledno je da je razvoj turizma u ovim državama prvenstveno povezan sa cjelokupnim poboljšanjem njihove privrede.

Hrvatske destinacije su od primarne važnosti u turističkim tokovima prema zemljama kandidatima/potencijalnim kandidatima, primajući skoro 50% svih stranih posjetilaca u programskoj oblasti. Strani turisti, uglavnom Njemci (20%) i Italijani (15,6%), predstavljaju preko 80% ukupnog broja posjetilaca u Hrvatskoj.

Tabela 12 – Turistički tokovi i smještajni kapaciteti (samo za kvalificirano područje)

	Dolasci		Noćenja		Broj kreveta
	Ukupno	Stranci	Ukupno	Stranci	
Albanija	182.000	42.000	588.000	146.000	8.500
Bosna i Hercegovina	273.913	75.953	596.686	351.326	11.587
Hrvatska	8.978.522	7.881.197	49.452.175	44.935.322	883.332
Crna Gora	791.096	263.082	5.121.324	1.558.748	117.428
Grčka	281.688	194.274	1.867.453	1.599.401	18.222
Slovenija	152.323	91.114	429.223	227.703	80.724
Italija	19.526.069	7.568.677	100.489.809	35.447.416	1.384.989

Izvor: Državni zavod za statistiku i Prilog sa statističkim podacima Radnog dokumenta osoblja Komisije.

Podaci u sivim poljima odnose se na cjelokupno područje države, dok se ostali podaci odnose samo na kvalificirano područje.

2-2-9- Infrastruktura i pristupačnost

Već sada postoji visok stepen razmjene ljudi, roba, kapitala, znanja i tehnologija između dvije susjedne obale Jadranskog mora. Ta razmjena je zasnovana na duboko ukorijenjenoj tradiciji odnosa i srazmjerno dobroj infrastrukturi i organizaciji prijevoza.

Pristupačnost talijanskom priobalnom području osigurava infrastruktura koja se sastoji od autoputeva i mreže jadranskih državnih puteva, koje, zajedno sa željeznicom (sa dobrom razgranatošću linija), opslužuju luku Trst i Veneciju-Mestre na sjeveru, te Ravenu, Ankonu i Peskara-Ortona u centralnom dijelu. Bari, Brindisi, Leče i Taranto na jugu Italije imaju važnu stratešku ulogu u povezivanju sa jonskom obalom, odakle se nastavlja meridijanski koridor koji prelazi Mediteran od Gibraltara preko Turske, pa sve od Crnog mora.

Međunarodni plovidbeni putevi imaju značajnu ulogu (iako još uvijek nedovoljnu) i mogu potpomoći ekonomski razvoj talijanskih regija i u sektoru turizma. Razvoj morskih pravaca mogao bi ponuditi rješenje u oblasti prekograničnog saobraćaja, kao i za unaprijeđenje državnih veza time što bi bila smanjena zakrčenost cesta, naročito na priobalnom autoputu u blizini velikih gradova i njihovih linearnih konurbacija.

Danas se 62% robne razmjene između Italije i istočnih jadranskih zemalja odvija morskim putem, 32% drumskim i 6% željezničkim. Od 1999. godine do 2003. godine, ukupna robna razmjena je povećana za oko 30%, a drumski saobraćaj se povećao za 75%. Neophodno je naglasiti da kopnene veze preko Slovenije nisu efikasne i konkurentne koliko i veze na sjeveru Alpi preko Austrije, kad se uzmu u obzir nedovršeni autoputevi u Sloveniji i željeznička pruga Venecija-Trst-Ljubljana. Što se tiče pomorskog prijevoza, količina teretnog prijevoza se svake godine značajno povećava u luci Kopar, koja predstavlja značajnu ulazno-izlaznu tačku između autoputeva Jadranskog i Jonskog mora i transportnih pravaca intermodalnog koridora V u okviru mreže TEN-T.

Na jugu se razmjena gotovo u potpunosti odvija morskim putem (oko 93%), dok se preostali dio odvija cestom. Neophodno je napomenuti da se na ovom dijelu Jadranskog mora, saobraćajne veze sa Srbijom i Crnom Gorom uglavnom ostvaruju preko grčkih luka, a potom kopnom, budući da nije tako lako koristiti luke na istočnoj obali.

Od svih zemalja kandidata i potencijalnih kandidata, Hrvatska se odlikuje boljom pristupačnošću i primjetnijim razvojem infrastrukture. Putna mreža je prilično opsežna, čak iako se uglavnom radi o putevima regionalnog i državnog značaja, a mogućnosti lučke plovidbe i pomorskog prijevoza su dobre. Jedna od najvećih pomorskih komercijalnih prijevoznih kompanija nalazi se u luci Zadar i ima veliku važnost za trajektne veze sa Italijom. Splitska luka prevozi najveći broj putnika i, zajedno sa dubrovačkom lukom, je od velike važnosti za trajektne veze sa Italijom. Takođe, plovidba je prevladala privrednu recesiju na svjetskom tržištu, iako lučki prijevoz robe još uvijek pretežno ovisi od normalizacije situacije u unutrašnjosti. Poboľšanju situacije doprinijela je izgradnja glavnih državnih puteva, kao što su autoputevi Zagreb-Rijeka i Zagreb-Zadar-Split.

Željeznički prijevoz putnika i robe je uglavnom od lokalne važnosti. U Hrvatskoj je od međunarodne važnosti kopnena željeznička pruga koja vodi od riječke luke preko Zagreba pa do centralne i istočne Evrope.

Prema podacima o ukupnom broju zaposlenih, o prihodima i poduzetnicima, aktivnosti u oblasti saobraćaja i veza su od velike važnosti za hrvatsku privredu, naročito u primorsko-planinskom, te dubrovačko-neretvanskom području. Prijevoz i razvrstavanje robe uglavnom su usmjereni na kopneni, obalni i pomorski prijevoz, te na pomoćne aktivnosti vezane uz prijevoz.

Bosna i Hercegovina ima prilično dobre pomorske, željezničke i drumske veze kako unutar, tako i van zemlje. Dakako, predviđeno je unapređenje kopnenog prijevoza, te vazdušnih veza i pomorskog prijevoza. To podrazumijeva modernizaciju i izgradnju novih magistralnih puteva u sklopu Pan-evropskih koridora (npr. koridora V koji predstavlja najkraću vezu Jadranskog mora sa centralnom i istočnom Evropom), kao i činjenicu da postoje brojne mogućnosti povećanja broja riječnih saobraćajnih veza, te otvaranje mogućnosti za razvoj intermodalnog prijevoza preko koridora.

Crna Gora ima kapilarnu putnu mrežu, od koje se više od 30% sastoji od savremenih obalnih puteva i regionalnih puteva. Željezničke veze su ograničene zbog kratkog produžetka pretežno električne željezničke mreže. Glavni prilaz regiji, kako za prijevoz robe, tako i putnika, vodi od luke Bar, koja ima strateški položaj za izlaz na Mediteran.

Nedavno su se istočne jadranske zemlje usmjerile na izgradnju i modernizaciju saobraćajne infrastrukture; na primjer, Albanija gradi prvu električnu željeznicu koja će povezivati Tiranu, Drač i međunarodni aerodrom Rinas.

Nadalje, aerodrom Krf nudi mnoge čarter letove tokom glavne sezone, budući da taj aerodrom u zapadnoj Grčkoj ima veliku važnost tokom cijele godine.

Konačno, neophodno je podsjetiti da projekti programa Koridor VIII imaju primarnu ulogu u jačanju pristupačnosti cijelog područja, budući da je to strateška mogućnost privredne i društvene stabilizacije zemalja kandidata i potencijalnih kandidata, te jačanja odnosa između Italije i istočnih zemalja.

U tom kontekstu, snažna multilateralna saradnja predstavlja prvi konkretan odgovor na izgradnju, tehnološku modernizaciju i jačanje saobraćajne infrastrukture, kao i na potrebu organiziranja saobraćajne logistike.

2-2-10- Istraživanje i inovacije

Inovativni kapacitet privrednog sistema i sklonost ka ulaganju u sektor istraživanja i razvoja (R&D) u programskom području ostvareni su, koliko je to moguće, uz uvažavanje pokazatelja u tematskim oblastima koji su definirani od strane Evropske komisije (Tabela za praćenje rezultata u oblasti inovacija – EIS) i koji pokazuju nivo inovacija i troškove na polju istraživanja i razvoja.

U Tabeli 13 je prema podacima iz 2003. godine izvršeno poređenje italijanskih i grčkih kvalificiranih područja sa prosječnim evropskim vrijednostima (Evropa 15). Pored toga, izvršeno je poređenje sa podacima iz 2005. godine (Evropa 25) državnog indeksa tri zemlje članice koje učestvuju u programu. Poređenjem regionalnih podataka, za 2003. godinu, vidljivo je da postoje kontrasti u grčkim i talijanskim regijama. Dok prva pokazuje vrijednost koja je niža od nacionalnog prosjeka, sjevernojadranske italijanske regije pokazuju veće prosjeke od nacionalnih. Podaci iz 2005. godine, iako manje relevantni zbog toga što se odnose na državnu teritoriju, ukazuju na izvrstan položaj Slovenije po pitanju doživotnog obrazovanja, sa indeksom koji je viši od evropskog prosjeka.

S obzirom na podatke iz 2003. godine, kapacitet italijanskih provincija da proizvode i koriste inovacije za potrebe proizvodnje je uglavnom ispod nacionalnog prosjeka. Ovaj nepovoljan položaj ima važnije značenje ako se uzme u obzir da je Italija u cjelini još uvijek u zaostatku u poređenju sa evropskim prosjekom, uglavnom zbog neodgovarajućeg obrazovanja i korištenja ljudskih resursa, nedovoljnog ulaganja sredstava privatnog sektora u istraživanje i razvoj, malog broja patenata dostavljenih EPO-u (Evropska organizacija za patente) iz sektora visoke tehnologije, malog broja inovativnih malih i srednjih poduzeća, te nedovoljnih ulaganja u početni kapital.

Emilija-Romanja i Friuli Đulija su najinovativnije regije i nalaze se među prvih pet italijanskih regija, dok je stepen inovacija u Moliseu i Pulji ograničen.

Tabela 13 – Regionalni pokazatelji konkurentnosti i inovacija prema EIS (Tabela za praćenje rezultata u oblasti inovacija u Evropi)

Tematsko područje	Pokazatelj	*Veneto	*Friuli V.G.	*Emilia Romagna	*Marche	*Abruzzo	*Molise	*Puglia	*Italija	*Epir	*Jonska lostrva	*Grčka	*UE15	**Italija	**Grčka	**Slovenia	**UE15	
Ljudski resursi	S&E diplomiranih 20 - 29 godina	nd	7,2	nd	nd	7,7	nd	nd	5,7	nd	nd	nd	11,3	7,4	nd	9,5	11,4	
	Stanov. sa terciarnim obrazovanjem (% 25 - 64)	9,5	9,4	11,8	11,4	11,5	10,6	9,5	10,4	14,3	10,3	17,6	21,5	11,6	20,5	19	21,9	
	Učešće cjeloživotnog učenja (% 25 - 64 godina)	5,5	6,2	6,4	4,6	4,7	4,5	4,0	4,6	0,7	0,1	1,2	8,4	6,8	3,9	17,9	9,9	
	Zaposlenost u srednje i visoko razvijenoj proizvodnji (% ukupne radne snage)	10,1	9,9	10,4	7,5	5,9	6,6	3,2	7,4	0,6	0,1	2,2	7,4	7,4	2,0	8,9	6,6	
	Zaposlenost u visoko razvijenim uslugama (% ukupne r. snage)	2,2	3,3	2,9	1,7	2,3	1,3	1,6	3,0	1,1	0,6	1,8	3,6	2,9	1,8	2,7	3,2	
Stvaranje znanja	Javni I&R rashodi (GERD - BERD) (% BDP)	0,3	0,6	0,5	0,4	0,5	0,3	0,5	0,6	0,9	0,1	0,4	0,7	0,6	0,4	0,8	0,7	
	Poslovni rashodi I&R (BERD) (% BDP)	0,25	0,55	0,50	0,14	0,45	0,11	0,13	0,53	0,03	0	0,19	1,3	0,55	0,20	0,90	1,26	
	EPO primjena visokih teh. patenata (po milionu stanovnika)	4,8	4,7	5,6	1,0	1,8	1,5	0,7	6,5	0,7	nd	2,1	31,8	30,3	1,9	8,4	71,3	
Prenos i primjena znanja	EPO primjena patenata (po milionu stanovnika)	109,9	92,6	176,7	55,5	55,0	7,7	8,1	80,8	nd	nd	6,3	168,9	74,7	8,1	32,8	133,6	
	Inovacije kućnih MSP (% MSP proizvodnje i % MSP usluga)	0,6	0,8	0,7	0,5	0,4	0,3	0,4	nd	nd	nd	nd	nd	28,8	nd	14,9	nd	
Inovacije finansije, ishod i tržišta	Rashodi inovacija (% ukupnog obrta u proizvodnji i % ukupnog obrta u uslugama)	0,6	1,0	0,8	0,4	0,5	0,4	0,04	nd	nd	nd	nd	nd	2,0	2,1	1,3	nd	
	Udio high-tech kapitalnih investicija / EVCA	nd	1,5	nd	nd	0,1	nd	nd	0,2	nd	nd	nd	nd	5,3	5,1	5,2	6,3	
	Prodaja SMP proizvoda novih za firmu ali ne i za tržište (% ukupnog obrta u proizvodnji MSP i % ukupnog obrta MSP u uslugama)	0,3	0,7	0,4	0,3	0,6	0,3	0,4	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
	Pristup internetu/korištenje (porodica)	nd	30,1	36,7	nd	33,3	nd	nd	30,8	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
	Pristup internetu/korištenje (SMP)	nd	7,7	nd	nd	4,4	nd	nd	5,7	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	

Izvor: Tabela za praćenje rezultata u oblasti inovacija u Evropi iz 2003. godine: Rezultati u oblasti inovacija po regijama
nd= nije definirano (nap. prev.)

Analiza prve tematske makro-oblasti, u vezi sa kapacitetom obuke ljudskih resursa za razvoj i primjenu inovacija, jedina otkriva dobar položaj italijanskih provincija u poređenju sa stanjem u Italiji na državnom nivou.

Što se tiče mogućnosti ostvarivanja istraživanja i razvoja (druga tematska oblast), pokazatelji koji mjere finansijska sredstva uložena u ovaj sektor niži su od državnog prosjeka.

Vezano uz nedavnu studiju ISTAT-a "Ricerca e Sviluppo in Italia nel 2004", ulaganje u istraživanje i razvoj je ponajviše prisutno u pokrajinama Emilija-Romanja i Veneto. Ove dvije pokrajine troše oko 14% ukupnih sredstava italijanskog kvalificiranog područja i više od 70% sredstava planiranih za sektor istraživanja i razvoja u firmama.

Posmatrajući vrijednosti pojedinačnih pokazatelja, neke od italijanskih provincija imaju niže vrijednosti od prosječnih nacionalnih, dok druge, posve suprotno, pokazuju niže vrijednosti od prosječnih nacionalnih u slijedećim oblastima:

- postotak stanovništva sa višim i visokim obrazovanjem,
- učestvovanje u programima doživotnog obrazovanja,
- odnos između zaposlenosti u proizvodnim sektorima i sektorima visoke tehnologije;

U drugim slučajevima vrijednosti su prilično visoke.

Ukratko, proizvodni sistem italijanskih provincija karakterizira dobra kreativnost, ali nivo ulaganja u istraživanje, razvoj, tehnologiju, a naročito dio izdataka poduzeća, su niski, uglavnom zbog karakteristika proizvodnog sistema u kojem prevladavaju uglavnom mala i srednja poduzeća sa slabom sklonošću prema ulaganju u inovacije.

Podaci prikupljeni o zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima nisu u potpunosti ujednačeni sa regionalnim pokazateljima tabele za praćenje rezultata u oblasti inovacija u Evropi, što znači da nije moguće napraviti poređenje sa drugim zemljama. S druge strane, podaci koji su predstavljeni u korištenim izvorima su prilično nepotpuni, što otežava definiranje okvira za istočnojadranske zemlje. Podaci, međutim, naglašavaju položaj Hrvatske koja je bolje opremljena, više koristi pristup Internetu, više ulaže u ljudske resurse prema podacima o BDP-u, te ima dodatne centre za istraživanja i tehnologiju.

Tabela. 14 – Istraživanje i razvoj informatike, informacijske i komunikacijske tehnologije

	Albanija	Bosna i Hercegovina	Hrvatska	Crna Gora	Srbija	Slovenija
Javni rashodi u ljudskim resursima (% BDP)*	2,9	na	4,2	na	3,8	
Javni rashodi I&R (% BDP)*	na	na	1,1	na	na	0,6
Pristup internetu/korištenje po porodici (%)*	na	6,6		na	na	54
Pristup internetu/korištenje na 100.000 stanovnika**	9	39	228		104	56
Br. PC-ja na 1.000 stanovnika**	11	na	171		36	61
Br. sigurnih internet usluga **	0,6	3,9	32,4		1,1	0
Br. škola vezanih na internet (%)**	na	na	na		70	99***

* Izvor: Radni dokument osoblja Komisije, 2006 – Izvještaj o programu

** Izvor: Grupacija Svjetske banke, Baza statističkih podataka prema polu

*** Izvor: Korištenje računara – Internet u evropskim školama, Kratki izvještaj o Sloveniji, EC 6/2006.

na= nema podataka (nap.prev.)

Uopćeno gledajući, kad je u pitanju saradnja između dve obale u oblasti istraživanja, razvoja i inovacija u cilju uzajamnog transfera znanja i tehnologije u sferi kulture, zaštite okoliša, javnih službi, primjenjuje se Jadransko-jonska inicijativa (JJI).

Ova Inicijativa, koja je proistekla iz Konferencije o razvoju i sigurnosti Jadranskog mora, održane 2000. godine u Ankoni, uz učešće Italije, Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Grčke, Slovenije, Srbije i Crne Gore, ima za cilj jačanje regionalne saradnje u sektorima koji su presudni za proces evropskih integracija i razvoja jadransko-jonskog bazena. U tome su najvažniji kultura i saradnja među univerzitetima. To dvoje čine čvrstu podlogu za procese transformacije i širenja u različitim privrednim i društvenim sektorima, kao i na nivou institucionalne saradnje.

2-2-11- Upravljanje i izgradnja kapaciteta

Kao što je već poznato, konkretan cilj instrumenta prepristupne pomoći (IPA) da poboljša efikasnost eksternih programa pomoći Zajednice predviđa usmjeravanje pomoći zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima na podršku procesima konsolidacije demokratskih institucija u svim reformama (u sektorima privrede, državne uprave, ljudskih prava i prava manjina), koje su neophodne za uspostavljanje uvjeta za usklađivanje sa Evropskom zajednicom.

Imajući to na umu, prikazan je kratak nacrt okvira iz kojeg je očito da zemlje kandidati/potencijalni kandidati moraju sprovesti više institucionalnih reformi, kao što je najavljeno u najnovijim dokumentima Evropske komisije¹⁵ i drugih kvalificiranih institucija.

Međutim, što se tiče zemalja članica, proces institucionalne konsolidacije koji je strogo povezan s ciljevima konkurentnosti i kohezije, još uvijek predstavlja prioritet za glavnu i prateće politike. To je očigledno na slučaju Italije (QSN 2007-2013), gdje modernizacija i razvoj državne uprave igraju glavnu ulogu, kako za otvorenost i mogućnost intervencija, tako i za ostvarivanje boljih konkurentnih uvjeta za robu, javne usluge i kapital, kako bi se primjenjivali u potpuno zakonskom kontekstu.

U posljednjih nekoliko godina zemlje kandidati i potencijalni kandidati su postigle važan napredak, djelomično zahvaljujući trenutnom procesu evropske integracije. Konkretno, Hrvatska je završila prvu fazu procesa pristupanja i trenutno je u fazi sprovođenja. Još uvijek je neophodno uložiti znatne napore kako bi se ohrabrio prijenos odgovornosti na lokalne nivoe, osim općih mjera kojima je cilj da administrativni aparat bude neovisan od utjecaja politike i da osposobi ljudske resurse.

Procesi reformi u drugim zemljama koje su učestvuju u Programu su manje uspješne, mada su uvedene značajne promjene u organizaciji državne uprave. Uopćeno govoreći, čini se da su neophodna veća ulaganja u finansije i ljudske resurse, kao i poklanjanje više pažnje određenim okvirima, poput onih koje se tiču transparentnosti i odgovornosti, pravosuđa i unutrašnje sigurnosti, a naročito u vezi sa borbom protiv korupcije i kriminala.

Takođe, još uvijek postoji potreba za pokretanjem i/ili završavanjem procesa reformi u drugim strateškim oblastima za politike u razvoju u zemljama kandidatima/potencijalnim kandidatima, koje se naročito tiču povećanja atraktivnosti za strana ulaganja.

Izveštaj OECD-a „Napredak u reformi politike za poboljšanje investicijske klime u jugoistočnoj Evropi“ (2006) je komparativna analiza napretka procesa reformi i postignutih rezultata, tijesno povezanih sa sposobnošću privlačenja domaćih i, većinom, stranih ulaganja s osvrtom na devet zemalja od onih koje učestvuju u Programu (uz Bugarsku, Rumuniju, Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju i Moldaviju). Procjena je izvršena poređenjem s brojnim okvirima politika (koje su utvrdile i sprovodile vlade različitih zemalja i OECD) na temelju kojih je opisan napredak procesa reformi.

Razmatrani okviri koji su utvrdili niz konkretnih pokazatelja su:

- *Politika investiranja*: budući da direktne strane investicije predstavljaju pokretačku silu za privredni razvoj i pozitivno utječu na transfer tehnologija, razvoj novih zanimanja i rast u sektorima zapošljavanja, oporezivanja, izvoza i kapitala.

U vezi s ovim konkretnim okvirom, izvještaj pokazuje slijedeće:

Politika investiranja je jedna od najnaprednijih dimenzija reformi politika u jugoistočnoj Evropi. Svaka država stvorila je liberalan režim kako bi privukla strana ulaganja i osigurava ravnopravnost stranih i domaćih ulagača (nacionalni tretman), osigurava zaštitu od eksproprijacije i slobodan prijenos sredstava. Znatno se smanjio broj izuzetaka od nacionalnog tretmana. Glavno pitanje koje je preostalo za rješavanje u ovom području tiče se prava vlasništva: stare zemljišne knjige i posjedovni listovi, restitucija nacionalizirane imovine i, u nekim slučajevima, pravo

¹⁵ Radni dokument Komisije – Izveštaj o napretku Hrvatske, Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore za 2006. godinu.

preče kupovine. Sprovođenje prava intelektualnog vlasništva se takođe mora poboljšati.

- *Promoviranje i olakšavanje ulaganja:* tj. sposobnost izgradnje predstave o zemlji, koja će privući strana ulaganja, te sprovođenje mjera koje olakšavaju ulaganja.

U vezi sa ovim aspektom, u izvještaju se ističe:

Mnoge države unaprijedile su svoje poslovno okruženje, ali je predstava o regionu u cjelini još uvijek loša. Razvoj marketinških vještina i sticanje znanja o tome kako promovirati region kao atraktivnu destinaciju za strana ulaganja bit će ključni prioritet u narednim godinama.

- *Poreska politika:* Budući da su domaći i strani ulagači osjetljivi na utjecaj fiskalnog sistema, on mora biti transparentan i bez diskrecionog prava i samovolje.

Države u jugoistočnoj Evropi su uvele atraktivne poreske politike i zakonodavne okvire sa niskim stopama oporezivanja firmi u rasponu od 9 do 20%. Uopćeno govoreći, regija je uvela velikodušne režime amortizacije; većina država dozvoljava firmama prenošenje gubitaka sukladno međunarodnim standardima. Nadalje, razvijene su opsežne mreže ugovora o oporezivanju, koje se i dalje proširuju. Međutim, poreske uprave u regiji su veoma slabe. Nastavljaju da rade sa premalim budžetom i premalo osoblja.

- *Antikorupcijski i poslovni integritet:* s obzirom da korupcija predstavlja najveću prepreku za ulaganje.

U vezi s ovim aspektom, u izvještaju se ističe:

Antikorupcijski i poslovni integritet je jedna od slabijih dimenzija politike u jugoistočnoj Evropi. Iako postoje zakoni i institucije za borbu protiv korupcije, malo je primjera primjene tih zakona. Premalo je istraga, krivičnih postupaka i presuda na temelju optužnica za korupciju. Korupcija u poreskom i carinskom sistemu smanjena je uspostavljanjem učinkovitih administrativnih procesa. Javne/privatne rasprave pomogle bi u čišćenju sistema i poboljšanju imidža regije.

- *Politika konkurencije:* uz shvatanje da je konkurentnost uvjet za snažno i transparentno privredno okruženje sposobno da primi ulagače.

U vezi s ovim aspektom, u izvještaju se ističe:

Uopćeno, politika konkurencije u regiji još uvijek je u ranoj fazi razvoja. Državni organi širom regije treba da ojačaju uvođenjem višeg nivoa stručnosti i obezbjeđivanjem odgovarajućih budžetskih sredstava. Nekoliko tijela nadležnih za zaštitu konkurentnosti na tržištu iz regije ili još uvijek nisu samostalna (Moldavija i Crna Gora), ili nemaju ovlaštenja za kažnjavanje (Hrvatska, BJR Makedonija i Srbija).

- *Trgovinska politika:* kao instrument rasta i zapošljavanja:

U vezi sa ovim aspektom, OECD ističe:

Države regije su dobro integrirane u globalni sistem trgovinskih sporazuma. Sve države su članice WTO-a, osim Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije. Gotovo

sve države imaju korist od skoro neograničenog pristupa tržištu EU zahvaljujući Autonomnim trgovinskim mjerama, Sporazumima o stabilizaciji i pridruživanju i Evropskim sporazumima. Na regionalnom nivou postoji bilateralna mreža sporazuma o slobodnoj trgovini (FTA). Glavne prepreke trgovini u regiji su visoke nekarinske barijere, naročito tehničke, sanitarne i fitosanitarne.

U pogledu na aspekte zaštite okoliša¹⁶, svi procesi usklađivanja sa zakonima EU su u toku, čak i pored toga što zemlje kandidati/potencijalni kandidati zaostaju u tom pogledu. Hrvatska, konkretno, je poduzela pozitivne korake u pogledu poboljšanje kvaliteta zraka i vode, zaštitu okoliša, hemijskih proizvoda i genetski modificiranih organizama (GMO). Dakako, i dalje je neophodno usavršavanje administrativnih kapaciteta u oblasti okoliša.

S obzirom na navedeno, Program predstavlja konkretnu priliku za zemlje koje se nalaze u pretpristupnom razdoblju da se suoče sa nekima od problematičnih područja koja su zajednički istaknuta.

Potencijal za razmjenu iskustava i prakse mogao bi predstavljati korisnu referentnu tačku za definiranje zakonskih i standardnih okvira, te za okončanje procesa pristupanja. To se naročito odnosi na administrativne procese vezane uz vremensko planiranje i planiranje inicijativa, te korištenje finansijskih sredstava iz fondova Evropske unije i programa podrške u pretpristupnom razdoblju, a zatim i razdoblju pristupanja u skoroj budućnosti, na najbolji mogući način.

2-3- SWOT ANALIZA

Izvršena je SWOT analiza gore razmatranih aspekata i tema koje karakteriziraju okvir Programa:

- okoliš
- teritorija, infrastruktura i pristupačnost
- demografija
- privreda
- tržište rada
- trgovina
- turizam
- istraživanje i inovacija

Kratak pregled teritorijalnih i socioekonomskih karakteristika područja s obje strane Jadranskog mora ukazuju na neke prioritetne aspekte čija složenost otkriva jake i slabe strane koje su, u mnogim slučajevima, slične i u istočnim i u zapadnim jadranskim državama.

Sa stajališta prostornog razvoja, korištenja prirodnih bogatstava i posljedičnog općeg stanja okoliša, postoji razlika u obrascima naseljavanja između zemalja članica i zemalja kandidata/potencijalnih kandidata, s obzirom na visoku prosječnu gustoću naseljenosti u zemljama članicama i rjeđu gustoću naseljenosti u zemljama kandidatima/potencijalnim kandidatima. Intenzitet razvojnih obrazaca takođe se razlikuje. Na zapadnoj strani Jadrana to je rezultiralo vrlo visokim nivoom urbanizacije. Duž obalnog teritorija očigledan je gubitak ekološkog kontinuiteta i pritisak na okoliš, posebno tamo gdje postoji koncentracija turističkih ili proizvodnih djelatnosti (poseban pritisak i utjecaj na zajedničko vodeno tijelo Jadranskog mora se stvara pretežno preko rijeke Po).

Zemlje kandidati i potencijalni kandidati zadržale su prirodnije stanje okoliša, ali cilj im je premostiti razvojni jaz, čime vrše nove pritiske na teritorij u nedostatku odgovarajućih propisa i planiranja. Nadalje, unutrašnja migracija uzrokuje snažan porast urbane populacije. To bi moglo ugroziti prirodna

¹⁶ COM(2006) 649 – Strategija proširenja i glavni izazovi 2006 – 2007, uključujući posebni izvještaj o sposobnosti EU da integriira nove članice, koji je priložen u aneksu

bogatstva i zaprijetiti ekološkoj ravnoteži koja je, u nekim slučajevima, već poremećena zagađenjem zraka, vode i tla.

Međutim, u oba primjera postoji jedna neupitna prednost, a to je raširenost prirodnih i kulturnih bogatstava.

Države članice, naročito italijanske provincije, odlikuje složena i izrazito hijerarhijska infrastrukturna mreža koja može odgovoriti na visok nivo saobraćajne potražnje. Gustoća mreže ipak je slaba strana zbog svog učinka na ekološki kontinuitet i nivo preopterećenosti čiji smo često svjedoci.

Na teritorijima zemalja kandidata i potencijalnih kandidata, cestovna i željeznička infrastruktura su slabe strane koje, u određenim slučajevima, ozbiljno koče privredni razvoj lokalnih zajednica.

Demografski gledano, prevladava priraštaj srednjeg nivoa, kako u zemljama članicama tako i u zemljama kandidatima/potencijalnim kandidatima, iako postoji jasna razlika u strukturi starosne piramide. U zemljama članicama postotak starijih mnogo je istaknutiji i starenje stanovništva utječe na stopu ovisnosti.

Što se tiče konteksta proizvodnje i privrede, te tržišta rada, situacija u državama članicama dosta se razlikuje od one u državama kandidatima/potencijalnim kandidatima, a nije homogena niti u jednoj od tih skupina. U istočno-jadranskim zemljama privredni oporavak odvija se mnogo brže, dok se italijanske provincije, na primjer, još uvijek bore kako bi prevladale ekonomsku stagnaciju iz prvih nekoliko godina ovog stoljeća.

Stopa zaposlenosti na cijelom području Programa u prosjeku je 52%, no teritorije zemalja kandidata i potencijalnih kandidata uvelike su ispod srednje vrijednosti. U smislu konkurentnosti proizvodnog sistema, a time i kapaciteta za osiguravanje zapošljavanja, oba teritorijalna sistema imaju jednake rizike. S jedne strane, države članice, naročito italijanske provincije, nisu kadre pokazati dovoljnu inovativnost. Razlog tome je, između ostalog, nedostatak privatnih i javnih ulaganja u istraživanje i razvoj. S druge strane, države kandidata i potencijalni kandidati su još uvijek blisko vezane uz tradicionalnu ekonomiju koju karakterizira zakašnjeni razvoj uslužnog sektora.

Ove dvije grupe stoga moraju nastojati da povećaju ulaganja u istraživanje i razvoj i tehnološke inovacije, te da ojačaju i optimiziraju svoju infrastrukturu koja sada predstavlja glavnu prepreku njihovoj konkurentnosti.

Konačno, ogromna nepokretna imovina raspoloživa je za korištenje za dobrobit razvoja i postoji velik potencijal za promjenu, stimuliranje i privlačenje kapitala, tehnologije i kvalificiranog rada.

Promoviranje razvoja u raznim dijelovima programskog područja, iako su različita po svojim karakteristikama, zahtjeva potpuno i produktivno korištenje njihovih sredstava, što je moguće postići samo uklanjanjem svih postojećih prepreka i neuspjeha.

SWOT analiza ističe propadanje dijelova postojećih resursa, poput okoliša, koji je pod pretjeranim pritiskom naseljavanja i proizvodnje, kulturne baštine koja je vrlo dragocjena, ali nedovoljno zaštićena i iskorištena, te infrastrukture, naročito saobraćajne. Štoviše, nedostaje odgovarajuća metoda iskorištavanja ljudskih resursa, koji, čak i ako su primjereno kvalifikovani, ne pronadu odgovarajuće zaposlenje u pravom znanstvenom i tehnološkom sektoru, takođe zbog loših veza između obrazovanja i proizvodnih sistema.

Nadalje, uvjeti upravljanja, prilagođavanje pravnog okvira, te planiranje prostora i upravljanje njime, pokazuju zajedničke i raširene slabosti u državama članicama i državama kandidatima/potencijalnim kandidatima, iako se donekle razlikuju.

Tabela 15 – SWOT analiza

1. OKOLIŠ	
PREDNOSTI	NEDOSTACI
Zadovoljavajući kvalitet zraka u interurbanim područjima	Značajan utjecaj na okoliš koji imaju mehanički ribolov i akvakultura
Prisutnost područja koja se odlikuju značajnom biološkom raznolikošću	Snažni pritisci na kvalitet voda koje primjenjuje poljoprivreda, naročito tamo gdje vlada rascjepkanost zbog industrije i lučkih aktivnosti (naročit pritisak preko rijeke Po)
Smanjivanje količina tradicionalnih zagađivača atmosfer u urbanim područjima	Urbana područja su prije svega zagađena zbog cestovnog saobraćaja i toplana
Povećanje odvajanja čvrstog gradskog otpada	Kritično stanje okoliša u urbanim područjima zbog porasta stanovništva i posljedičnog povećanja saobraćaja i otpada (uglavnom zemlje potencijalni kandidati)
Tendencijski pad količina proizvedenog otpada	Prisustvo osjetljive okoliša izložene značajnim pritiscima naseljavanja ljudi
Širenje sistema zaštićenih područja	Jednodimenzionalna urbanizacija uzduž obale: gubitak biološke raznolikosti, cjepkanje ekosistema, zakrčenost (Italija)
Bogatstvo vodenih površina i resursa	Interna područja s problemima hidrogeološke nestabilnosti
Kulturno nasljeđe – materijalno i nematerijalno – sa snažnim osobinama identiteta	Prisustvo obalne industrije i energana koje proizvode emisije u atmosferu
	Zanemariv doprinos obnovljivih izvora
	Nezadovoljavajući kanalizacijski sistem i sistem za pročišćavanje otpadnih voda
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
Bogatstvo vodenih resursa	Nizak nivo učinkovitosti sanitarnih infrastruktura u periodima pojačanog turizma
Povećavanje javnih finansijskih resursa radi ohrabivanja korištenja obnovljivih izvora energije	Zagađeni otpad od intenzivne poljoprivredne proizvodnje
Prošireni prirodni resursi (šume, lagune, ekosistemi itd.) još uvijek nisu dovoljno ograničeni i zaštićeni	Rastuće količine otpadnih voda koje se ispuštaju u nadzemne i podzemne vode zbog naseljavanja teritorija
Prisustvo krajolika i kulturnog nasljeđa koje se može unaprijediti intervencijama ekološke prekvalifikacije	Dodatni porast cestovnog saobraćaja uzduž obalnih infrastruktura, prije svega teretnog saobraćaja
Održavanje na stabilnom nivou ili smanjivanje proizvodnje krutog gradskog otpada	Tendencijski učinci emisije stakleničkih plinova na klimu
Povećavanje zaštite i proširivanje površine zaštićenih površina na moru i kopnu	Povećavanje razlike između urbanističkog upravljanja i pritiska naseljavanja u zonama masovnog turizma
Saradnja na očuvanju, upravljanju i nadziranju teritorijalnih voda, te sprječavanje rizika	Brzo povećavanje urbane populacije, što rezultira intenzivnim iskorištavanjem prirodnih resursa i rizika za zdravlje ljudi
Sklonost proširivanju zaštićenih prirodnih područja	Utjecaj turizma na krhke prirodne i historijske resurse
Mogućnost pojačavanja razvoja obnovljivih izvora energije, naročito u Albaniji	Veliki utjecaj na prirodni i kulturni okoliš kroz nekontrolirane građevinske aktivnosti

2. TERITORIJA – INFRASTRUKTURE – PRISTUPAČNOST	
PREDNOSTI	NEDOSTACI
Povoljan geografski položaj	Nedostatak cestovne mreže, slaba pristupačnost, takođe kao posljedica rata (ZPK)
Bogatstvo naselja koja ovise od različitih nivoa polarnosti: dobra pristupačnost (ZČ)	Nezadovoljavajuće prometne veze i nezadovoljavajuća logistika, naročito u Albaniji
Kulturno nasljeđe – materijalno i nematerijalno – sa snažnim osobinama identiteta	Neuravnotežen regionalni razvoj u kvalificiranim područjima
Alati za teritorijalno, urbano i sektorsko planiranje (ZČ)	Nezadovoljavajuće planiranje održavanja i unapređenja arheoloških područja i historijskih spomenika
Mreže i kulturološka razmjena između zemalja obuhvaćenih programom	

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU U OKVIRU IPA

MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
Napredak u prostornom i strateškom planiranju	Daljnje povećanje cestovnog saobraćaja, naročito teretnog saobraćaja (Italija)
Promoviranje historijskog i kulturnog nasljeđa	Brzo povećanje urbanizacije uz rizik ugrožavanja prirodnih resursa (ZK/ZPK)
Poboljšanja interne povezanosti zemalja kandidata/potencijalnih kandidata pogoduju upotrebi luka	Nezadovoljavajući javni finansijski resursi za potrebe infrastrukture
Važna uloga luka i povećanje trgovačkog pomorskog prijevoza omogućuje smanjivanje cestovnog prijevoza naročito u italijanskom dijelu jadranske regije	Utjecaj turizma na osjetljive prirodne i historijske resurse

2. DEMOGRAFIJA

PREDNOSTI	NEDOSTACI
Stalno povećavanje prosječnog životnog vijeka	Povećavanje broja starijih ljudi (ZČ)
Snažno povećavanje broja mladih osoba (Albanija)	Egzodus u planinskim i rubnim područjima
	Izolacija i neprikladni uvjeti života na otocima
	Migracijska strujanja mladih ljudi (ZPK)
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
Dinamika trenda rasta	
Stabilizacija internih struja je počela u doba sukoba (ZPK)	Rapidno i nekontrolirano povećavanje broja stanovnika (ZPK)

3. PRIVREDA I TRŽIŠTE RADA

PREDNOSTI	NEDOSTACI
Povećanje BDP u mnogim zemljama potencijalnim kandidatima	Pad BDP u nekim italijanskim provincijama
Porast stope zaposlenosti (Italija)	Privredna struktura još uvijek vezana uz tradicionalne sektore Zastarjela tehnologija i tehnološki slabo opremljena proizvodnja
Jadransko more kao izvor za privrednu međunarodnu i regionalnu saradnju	Pad sistema poslovne infrastrukture usljed rata (ZPK) Nedostatak partnerskih grupacija i mreže malih i srednjih poduzeća Slabost proizvodnog sektora, naročito u Albaniji
Potencijalni komplementarni aspekti u demografskim i poslovnim tendencijama na svakoj obali	Visoke stope nezaposlenosti (ZK/ZPK i dio regija ZČ) Neprikladna povezanost sistema obrazovanja i tržišta rada
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
Povećanja na globalnom nivou	Izmještanje u procesu modernizacije i adaptacije pravnih/upravnih sistema kao i u procesima trendova razvoja (ZPK)
Kraj ratnih sukoba (ZPK); početak procesa vraćanja u normalno stanje	Porast sive ekonomije i rada "na crno", u vezi sa iskorištavanjem ilegalnih iseljenika
Napredak procesa usklađivanja s politikama EU (ZK/ZPK)	Mlada populacija pred ulaskom na tržište rada
Prisustvo proizvodnih specijalizacija Poboljšani zajednički pristup tržištu rada Zajedničko privlačenje direktnih stranih investicija	
Niski troškovi i širok raspon ponude radne snage, koja ima kapacitete učenja, naročito u Albaniji	

4. POSLOVANJE I TURIZAM

PREDNOSTI	NEDOSTACI
Potencijalan rast trgovačkih tokova između država prema novim sporazumima	Deficit trgovinskog bilansa
Povećanje trgovine između Italije i istočnih jadranskih	Porast kompleksnosti trgovačkih režima

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU U OKVIRU IPA

zemalja	
Pozitivan trgovinski bilans (italijanske provincije)	Manjkavosti u marketingu turističkih proizvoda koji ne naglašavaju ono što teritorij može ponuditi
Povećanje izvoza iz nekih ZK/ZPK	Manjak prihvatnih struktura
Afirmisane turističke destinacije (Grčka)	
Snažan razvoj turizma, naročito u Hrvatskoj	Slabe kvalifikacije i organizacija ponude
Komparativne prednosti u turizmu povezane sa prirodnim, kulturnim i antropološkim resursima (sva kvalificirana područja)	Zagušenost masovnim turizmom u nekim regijama Sezonski karakter turizma Slaba horizontalna i vertikalna integracija turizma
Obogaćivanje kulturoloških aktivnosti u okviru upravljanja slobodnim vremenom	

MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
Otvaranje novih tržišta Jačanje finansijskih instrumenata (poduzetnički kapital, investitori - "poslovni anđeli", inicijalni kapital, fondovi s garancijama) Stvaranje povoljnih uvjeta za razvoj poslovanja kroz razvoj infrastrukture za poslovanje, partnerskih grupacija i mreže malih i srednjih poduzeća	Interna konkurentnost turističkog sektora na području istočne Evrope
Razvoj infrastruktura i mreža	
Stvaranje zajedničkog turističkog i kulturološkog prostora Prisustvo resursa koje još treba unaprijediti u turističkom sektoru, naročito u Albaniji	
Povećavanje blagostanja u području istočne Evrope i naknadno povećanje kupovne moći turista	
Ostvarivanje prometne regionalne saradnje	

5. ISTRAŽIVANJE I INOVACIJE

PREDNOSTI	NEDOSTACI
Dobar položaj Italije zbog visokog stepena obrazovanja i dostupne kvalificirane radne snage	Slabi rezultati istraživanja u nekim ZČ u poređenju sa evropskim prosjekom
Dobar položaj nekih italijanskih regija (Emilija-Romanja, Frijuli Venecija Đulija i Veneto) u oblasti istraživanja i razvoja	Slabi kapaciteti poduzeća za ulaganje u istraživanje (italijanske provincije)
Prisustvo univerziteta i istraživačkih centara u različitim urbanim centrima	Slaba saradnja privatnog sektora i institucija za istraživanje i razvoj (italijanske provincije) Nedovoljno korištenje interneta unutar porodice (ZPK)
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
Prisustvo inicijativa za saradnju između dvije susjedne obale u oblasti istraživanja i razvoja	Gubitak konkurentnosti (ZČ)
Dinamika u infrastrukturama (ZK/ZPK)	
Dodatne studije i istraživanja sprovedena u razdoblju pregleda faze programiranja , naročito u Italiji – Albaniji	

2-4- PRETHODNA ISTUSTVA SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU

Evropska komisija je 1990. godine pokrenula program Inicijativa INTERREG I, koji je imao slijedeće glavne ciljeve: (i) promoviranje privrednog razvoja i (ii) podupiranje integracije. Prvi cilje se odnosio na podršku pograničnim područjima, olakšavanju njihovih konkretnih razvojnih problema. Drugi cilj je bio usmjeren na promoviranje prekograničnog umrežavanja.

Iz tog razloga je ova Inicijativa obuhvatala prekograničnu saradnju kako unutar Evropske unije, tako i sa zemljama centralno-istočnog područja koje nisu bile članice. Transnacionalna saradnja je uvedena tek nakon pokretanja programa INTERREG II (1994-1999), a kasnije je i potvrđena programom

INTERREG III (2000-2006).

Odnos između zemalja uključenih u Program je započeo prije mnogo godina. Od 1960. godine nadalje te države sarađuju na rješavanju zajedničkih problema.

U razdoblju razvoja programa 1994-1999, uz INTERREG II je sproveden pomoćni program, koji je obuhvatao prekogranične teritorije nekih država. Ranija iskustva su pokazala da je veliki broj projekata u sklopu ranijih programa bio sproveden u sektorima institucionalne saradnje i komunikacija i program se odlikovao ograničenom veličinom realiziranih projekata (više od polovine tih projekata su odobrena sredstva u iznosu ispod 150.000 eura), kao i niskim nivoom prekogranične saradnje. To je rezultat različitih faktora, kao što su poteškoće u pronalaženju partnera i različiti upravni postupci čije zahtjeve treba ispuniti prilikom podnošenja projekata u državama.

U razdoblju 2000-2006. realizirani su različiti programi saradnje u jadranskoj regiji i/ili između zemalja koje učestvuju u IPA Programu prekogranične suradnje u jadranskom regionu. Jedna od najvažnijih inicijativa za saradnju je bio program INTERREG IIIA. Prekogranični program za jadranski region 2000-2006, INTERREG IIIA, uz odobrenje Uredbe o CARDS-u, postao je glavni finansijski i referentni instrument za prekograničnu saradnju između Italije i istočnojadranskih zemalja.

U razdoblju 2004-2006. godine, instrumenti saradnje su bili bolje koordinirani kroz stvaranje „Programa za susjedstvo“, čime je predloženo sprovođenje zajedničkih projekata prekogranične saradnje.

Prekogranični program u jadranskom regionu INTERREG IIIA - Novi program jadranskog susjedstva (ANNP) Interreg-Cards/Phare je najveći program saradnje koji obuhvata jadransku regiju.

Najvažnije pouke koje su izvučene iz razdoblja sprovođenja programa 2000-2006. se mogu sažeti u konstataciju da se efikasna prekogranična saradnja može ostvariti samo uz uvjet pune simetrije, kako u pogledu upravljanja, tako i u pogledu finansijskih resursa.

Talijansko-albanski INTERREG IIIA (2000-2006.) s više od 80 finansiranih projekata je program koji je važan dio jadranske saradnje. Značajna dodana vrijednost u području programa je obezbijedena kroz definiranje strateških ciljeva i zajedničkih prioriteta, pri čemu su albanska i italijanska nadležna tijela imala na umu strateške smjernice Komisije za pitanja saradnje. Naročito je izražavanje programa u ciklusu programa 2000.-2006. ukazalo na susjedski pristup, stavivši na raspolaganje proces zajedničkog donošenja odluka i sposobnost pronalaženja odgovarajuće podrške pri pokretanju novih prekograničnih odnosa.

Prekogranična saradnja između Italije i Albanije, koja je započela 1994. godine je pojačana na temelju mišljenja lokalnih zajednica o zakonitim korisnicima usluga koje pružaju odgovarajuće lokalne i državne uprave.

U razdoblju sprovođenja programa 2000-2006, program INTERREG IIIA Italija-Slovenija promovisao je održivi razvoj prekograničnih regija i integraciju teritorija kako bi se prevazišla izolacija koja odlikuje tu regiju. Srednjoročna procjena je otkrila kako je odgovarajuća strategija utvrđena u okviru programa, naročito na polju zaštite okoliša i održivog razvoja (posebno u sklopu pažnje koja je posvećena pokretanju procesa prekograničnog prostornog planiranja, uključujući pomorske aspekte, i uvođenje zajedničkih sistema praćenja zaštite okoliša), zajednički razvoj turizma, kulturološko nasljeđe i mjere koje potpomažu firme u primarnom sektoru. Međutim, projekti u korist malih i srednjih poduzeća su se pokazali ograničenima, usprkos njihovom velikom značaju. Što se tiče transporta, veliko je značenje dato prekograničnim putnim mrežama, kao i parkiralištima za kamione od značaja u prekograničnom prijevozu, te lukama. Nisu pokrenuti projekti za unapređenje javnog prijevoza i aerodroma.

Slovenija, Hrvatska i Mađarska su 2004. godine pokrenule trilateralni program prekogranične saradnje nazvan Program za susjedstvo Slovenija-Mađarska-Hrvatska 2004-2006, da bi se bolje pripremile za implikacije proširenja i kako bi ojačale dobre odnose među tri susjedne države. Ovaj program je osigurao osnovu za razvoj i realizaciju zajedničkih razvojnih projekata u dva prioriteta područja: privrednoj i društvenoj koheziji i razvoju ljudskih resursa, te održivom razvoju. Regionalni i lokalni učesnici su pokazali veliki interes za prekograničnu saradnju, naročito u oblasti promoviranja turizma i

zaštite okoliša. Međutim, projekti su se načelno razvili uzduž teritorijalne granice, dok se inicijative za pomorske granice još moraju ojačati.

U širem kontekstu, 2006. godine su italijanske jadranske regije i određene općine i regije Republike Slovenije, Republike Hrvatske, Republike Bosne i Hercegovine, Republike Crne Gore i Republike Albanije, smještene na Jadranskom moru, osnovale Jadransku euroregiju, „*udruženje jedinica teritorijalne samouprave s namjerom ostvarivanja ciljeva ohrabririvanja i razvijanja dugoročne saradnje i partnerstva u jadranskoj regiji i među nacionalnim i međunarodnim institucijama.*”¹⁷

Grčko-talijanski INTERREG program 2000-2006. je značajno doprinio uspostavljanju i unaprijeđivanju mreže prekogranične saradnje i imao je važnu ulogu u zbližavanju ljudi i teritorijalnih institucija, razvijanju zajedničkog razumijevanja problema razvoja, izazova i rješenja. Pouke koje su obje strane izvukle iz programa se odnose na sadržaj projekata, kao i upravljanje prekograničnom suradnjom.

Grčko-albanski INTERREG program 2000-2006. je kroz svoju zajedničku strategiju razvoja doprinio ujednačenom razvoju susjednih prekograničnih regija kroz unapređivanje njihovih ekonomskih potencijala i podržavajući njihovu društveno-ekonomsku strukturu radi ostvarivanja koristi za cjelokupno stanovništvo prekograničnog područja. Program se zasnivao na dvojnim strukturama ERDF-a i CARDS-a, međutim, kasniji prijelaz iz Prekogranične saradnje na Program za susjedstvo, te naknadno osnivanje Zajedničkog nadzornog odbora, Zajedničkog izbornog odbora i Zajedničkog sekretarijata su omogućili zbližavanje dviju država. Rezultat toga je da je iskustvo koje su obje države stekle u osnivanju zajedničkih struktura na razini Programa doprinijelo tome da su obje države bile dobro pripremljene za borbu s tim zahtjevima u fazi sprovođenja programa 2007-13.

Slijedeća tabela prikazuje povezanost programa koja su obuhvatala ista područja kao IPA Program prekogranične saradnje u jadranskom regionu.

¹⁷ Član 1 "Osnivanje i ciljevi" statuta Jadranske euroregije.

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU U OKVIRU IPA

Tabela 16 – Dosadašnje programske strategije

Prošlo iskustvo u Programu strategija u jadranskom regionu (2000-2006)		IPA Jadranski i prekogr. prog.		
		1	2	3
INTERREG IIIA Jadranski prekogr. 2000-2006	Zaštita i okretanje brizi za okoliš, kulturu i infrastrukturu prekograničnih područja		x	
	Ekonomska integracija proizvodnih sistema prekograničnih područja	x		
	Aktivnosti jačanja saradnje	x		x
INTERREG IIIA Italija-Albanija 2000-2006	Transport i komunikacije			x
	Podrška SMP	x		
	Okoliš		x	
	Turizam		x	
	Obrazovanje			
Prekogranična saradnja				
INTERREG IIIA Italija-Slovenija 2000-2006	Održivi razvoj prekograničnih područja		x	x
	Ekonomska saradnja	x		
	Ljudski resursi, saradnja i sistemi usklađivanja	x		
	Specijalna podrška za regije koje graniče sa državama kandidatima			
INTERREG IIIA Grčka-Italija 2000-2006	Transport, komunikacije, sigurnost			x
	Poduzeća	x		
	Okoliš i kulturno naslijeđe		x	
Mađarska-Rumunija i Mađarska-Srbija i C. Gora prekogr. program 2004-2006	Jačanje prostornog, fizičkog i infrastrukturnog integriteta u prekograničnim područjima	x		
	Promocija inicijativa saradnje radi olakšica za integraciju tržišta i unaprijeđenje kohezije između lokalnih društava	x		
Program susjedstva Slo-Mađ-Hr 2004-2006	Razvijanje ekonomsko-socijalnih i ljudskih resursa	x		
	Održivi razvoj		x	x
INTERREG IIIA Grčka-Albanija 2000-2006	Prekogranična infrastruktura			x
	Ekonomski razvoj i promocija zapošljavanja	x		

Iz analize iskustva s prethodnim programima saradnje očito je slijedeće:

- vrijednost procesa partnerstva u određivanju zajedničkih projekata;
- vrijednost međuinstitucionalnog pristupa izradi programa;
- važnost prihvatanja procesa procjene projekta koji mogu razjasniti dodanu vrijednost saradnje između država učesnika;
- potreba za identifikovanjem inicijativa i projekata od strateškog značaja za teritoriju te smanjivanjem rascjepkanosti aktivnosti;
- vrijednost razmjene najboljih praksi, i u proceduralnim i administrativnim područjima, s ciljem ubrzanja procesa pridruživanja EU;
- potreba za maksimalnim povećanjem uključenosti mještana.

3- GLAVNI REZULTATI EX-ANTE PROCJENE I STRATEŠKA PROCJENA UTJECAJA NA OKOLIŠ

3-1- SINTEZA EX-ANTE PROCJENE

Proces

Ex-ante procjena programa je sprovedena sukladno smjernicama i prijedlozima koje je sastavila Europska komisija. Dokumenti koji su činili metodološku osnovu za provođenje ex-ante procjene su:

- Novo razdoblje realizacije programa, 2007-2013: Indikativne smjernice za metode procjene: ex-ante procjena (radni dokument br. 1 – august 2006);
- Novo razdoblje realizacije programa, 2007-2013.: Indikativne smjernice za metode procjene: Indikatori praćenja i procjene;
- Smjernice za ex-ante procjenu programa regionalnih politika 2007-2013. (UVAL – Odjeljenje za razvojne politike (Italija) april i novembar 2006. godine).

Teme koje su razmatrane u procesima ex-ante procjene su odgovorile na potrebe za informacijama koje su izrazili akteri koji su aktivno učestvovali u izradi Programa. Sastanci između tima za planiranje i struktura za procjenu su se zbog logističkih razloga poklapali sa sastancima radne grupe koji su se održavali od aprila 2006. do juna 2007, pored brojnih stručnih kontakata sa Sekretarijatom. Razmjena dokumenata programa i prijedlozi i napomene su bile usmjerene na praćenje procesa planiranja, racionalizaciju sadržaja i identifikaciju kritičnih tačaka prilikom definiranja strategije. Tako je procjenitelj na brojnim sastancima dobio uvid u dokumentaciju koja se odnosi na specifične teme koje su procjenjivane i/ili prijedloge za aspekte koji se tiču izrade programa.

Prvi stepen procesa definiranja programa se sastoji od identifikacije općih potreba i problema jadranske regije, naročito po pitanju strukture. Ta je identifikacija provedena uz doprinos različitih zemalja koje su dostavile statističke podatke prema unaprijed definisanim obrascima i s referencama. Uloga procjenitelja na ovom stepenu obuhvata izbor informacija o činjeničnom stanju i najvažnijih statističkih podataka. U procesu određivanja teritorijalne i socioekonomske analize su korištene povratne informacije iz naknadnih faza definiranja programa, naročito sa stajališta objektivne identifikacije, koja je usmjerila analize prema mišljenju da se logička povezanost između socioekonomske analize i definiranja strategije mora pojačati. Procjenitelj je stoga pripremio specifične dubinske tematske analize koje su uključene u tekst Programa.

Drugi stepen procesa se sastoji od definiranja cjelokupne strategije i relativne opravdanosti prioriteta kroz identifikaciju hijerarhije ciljeva i aktivnosti na koje se odnosi. Ovaj stepen je razvijen poređenjem unutar radne grupe, gdje su različiti učesnici izložili rezultate teritorijalnih savjetovanja. Na temelju analize činjeničnih podataka, poređenje je omogućilo izjednačavanje percepcija problema između političke i operativne dimenzije i usmjeravanje pažnje na smjernice za razvoj koje su precizno usklađene s ciljevima prekogranične suradnje. U ovoj oblasti procjenitelj je učestvovao u razvoju logičke mreže ciljeva i definiranja strateških pristupa i metoda za primjenu principa koncentrisanja, integracije i izbora projekata. Prilikom definiranja skupa indikatora, procjenitelj je predstavio metodološki dokument koji se može koristiti za pravilno uspostavljanje sistema.

Zaključci ex-ante procjene

Imajući na umu prethodno opisano, smatra se, dakle, da je proces ex-ante procjene pravilno slijedio faze i metode navedene u smjernicama zajednice i metodološki dokument, i da je, prema tome, bio koristan i djelotvoran za izradu Programa.

Važno je pritom ovdje istaknuti neke aspekte Programa, koji se, zapravo, tiču izrade Programa 2007-2013 u cjelini, a koji utječu na karakter same ex-ante procjene.

Program, kako to navode smjernice zajednice, ima posebnu prirodu koja ga čini različitim od dokumentacije o sprovođenju programa iz ranijih perioda, s obzirom da je, ako ne „univerzalan“, onda nesumnjivo „preliminarni“ unutar mreže smjernica.

Taj uvjet ima očigledne posljedice na proces procjene, kako za *ex-ante* procjenu tako i za SEA (Stratešku procjenu utjecaja na okoliš), budući da se često nalaze u radu na istom nivou. Kao primjer, konkretno, može se navesti nedostatak tačne definicije vrsta aktivnosti koje su prisutne unutar mjera, načelno predstavljenih u vidu indikativnih spiskova koji ne sadrži sve moguće intervencije.

U konkretnom slučaju Programa prekogranične saradnje u jadranskom regionu u okviru IPA, ovom uvjetu prirodan je još i uvjet specifičnosti Finansijskog plana, koji je organiziran na temelju prioriteta, te je stoga vrlo uopćen, uzimajući u obzir različitost djelovanja koja su utvrđena za svaki prioritet.

Program ujedno ima svoje specifičnosti koje povećavaju kompleksnost procjene (na svim nivoima) sukladno prirodom programa saradnje, kao i sa nasljeđem koje se prenosi iz Interrega, kao suštinskom Inicijativom Zajednice, u dijelovima koji se tiču inovacije, prenosivosti i dodane vrijednosti. Taj poseban poziv je, međutim, potvrđen u opsegu finansijskih sredstava koji su na raspologanju Programu i, koji iznose oko 3,5 miliona eura godišnje po državi, s obzirom na to da se Program sprovodi devet godina.

Iznos sredstava, koji su, dakle, prilično ograničeni, zahtijevaju jačanje i razvoj naročito aspekata inovacije i prenosivosti koji su, prije svega, povezani sa procesima, zbog ograničenog finansijskog pokrivača Programa za realizaciju značajnih radova. Sve ovo, a naročito *naglasak* na procesima, neizostavno stavlja procjenu u toku faze sprovođenja programa u nepovoljan položaj, umjesto toga, pomjerajući žarište procjeniteljske analize na faze "*in itinere*" i "*ex post*".

U svjetlu svega navedenog, proces koji je sproveden je omogućio sastavljanje opće ocjene Programa, pozivajući se na slijedeće aspekte:

- analize, čak i s ograničenjima koja proizilazi iz raspoloživosti statističkih podataka, su omogućile sakupljanje elemenata koji su korisni za programiranje, te pravilno istaknuti u SWOT analizi;
- prioriteti koji su istaknuti u SWOT analizi su razmotreni i sistematično analizirani u pogledu konkretnih djelovanja, koje imaju dobre potencijalne utjecaje:
 - inicijative čiji je cilj razvoj prioritetnih resursa u području, kao npr. njegov strateški položaj koji je ojačan mjerama usmjerenim na jačanje sistema luka i aerodrome, veza između infrastruktura puteva i luka, poboljšanje efikasnosti upravljanja sistemima prekograničnog prijevoza; prirodni i kulturni resursi koji su razvijeni uz pomoć mjera čiji je cilj unapređenje centara i lokacija koje odlikuje izuzetnost, uspostavljanje mreže usluga u oblasti kulture, zajedničko upravljanje i promoviranje; turizam će imati koristi od inicijativa koje su integrirane u promociju i marketing, putem intervencija koje imaju za cilj stvaranje trgovačkih marki na tom području, itd;
 - inicijative čiji je cilj suprotstavljanje rizicima i nedostacima: snažni pritisci na okoliš su predmet intervencija koje imaju za cilj odbranu priobalne i pomorske okoliša, te biološke različitosti putem koordiniranih mjera prekograničnog upravljanja, prijenosa iskustava i stručnosti, te zajedničkih projekata;
 - inicijative čiji je cilj povećanje konkurentnosti: osim što je stvoren pozitivan utjecaj gore pomenutim inicijativama, Program, iz razloga konkurentnosti, zahtjeva značajne mjere iz oblasti istraživanja i razvoja, koje bi nastale kao rezultat približavanja naučnih institucija i proizvodnih sistema, te tehnoloških inovacija u oblasti informatike i komunikacija, sa učincima i na polju integracija i društvene kohezije;
- Finansijski plan, čak i uz ograničenja u organizaciji, pokazao se dosljednim sa strategijom. Zapravo, uzimajući u obzir iznos javnih finansijskih sredstava, nemjerljivost teritorija i rezultirajuće potrebe, izbori koji su doneseni tokom faze programiranja su se pokazali primjerenim za garantiranje maksimalnog razvoja usljed niza predviđenih aktivnosti, izbora vrsta intervencija, te nadasve, principa koncentracije koji su najavljena tokom faze izrade programa;
- smjernice u pogledu vrsta projekata su takođe značajne, i dijele se na strateške i obične. Strateški projekti imaju ulogu garantovanja kvaliteta i efikasnosti sprovođenja programa. Među njima Program ističe projekat Italija – Albanija, koji će omogućiti kontinuitet iskustava koja su stečena tokom prethodnog perioda sprovođenja programa;

- skup pokazatelja koji su predstavljeni u Programu (pokazatelji uspjeha i rezultata) slijedi Radni dokument EK br. 4 i čini se dosljednim. Međutim, skup pokazatelja će biti prilagođen/ažuriran tokom faze realizacije
- sistem upravljanja i realizacije je usklađen sa odredbama uredbi i prema nekim aspektima uvodi prikladna objašnjenja.

Prijedlozi

Vraćajući se na razmatranja koja su navedena u prethodnom stavu, velikim se prioritetom smatra, nasuprot općim smjernicama Dokumentacije programa, daljnje napredovanje faze izrade programa, koja dijeli slijedeće strateške dijelove. Među njima se naročito smatra prikladnim ostvarivanje dogovora o prioritetnim aktivnostima, među brojnim mogućim opcijama koje Program navodi, te odgovarajućoj raspodjeli sredstava koja bi bila izvršena isključivo sukladno prioritetima.

U vezi sa skupom pokazatelja i raspoloživosti statističkih podataka, smatra se prikladnim potvrditi i prema potrebi pregleđati i uskladiti pokazatelje, predviđajući čak i radove koji bi se mogli izvesti u bliskoj budućnosti prije srednjoročne revizije. Isto je tako važno potvrditi mogućnost uspostavljanja direktnih odnosa sa državnim zavodima za statistiku, dodijeliti im konkretna područja za analizu, te planirati specifična ad hoc ispitivanja uz podršku procjenitelja.

Kada je u pitanju definiranje uobičajenog, i štaviše, strateškog potencijala razvoja projekta, predlaže se da se odmah započne s regeneracijom zajednice, razvojem i identifikacijom glavnih sagovornika u području, zainteresiranih strana. U vezi s tim, bilo bi prikladno da se sukladno metodima svake zemlje planira osnivanje savjetodavnih i tijela/alata za usklađivanje koja će biti trajno vezana uz period realizacije Programa.

Konkretno, u pogledu kompleksnih stadija postupaka koji se odnose na upravljanje plaćanjem, izjavama i provjerama, predlaže se da se što prije otpočne izbor struktura tehničke pomoći (centralne i teritorijalne), uzimajući u obzir vrijeme koje je neophodno za okončanje procesa izbora i ugovaranje davanja usluga.

Posmatrajući usvajanje integriranog centralnog sistema upravljanja plaćanjem i izjavama, te da bi se postigla viša dodana vrijednost zajednice, prihvatljivo je da Komisija i zemlje članice koriste *Twinning* program. Na taj način pretpristupne države koje zatraže pomoć dobivaju podršku putem praktičnog obučavanja lokalnih stručnjaka koji učestvuju u upravljanju intervencijama, sufinansiranim u sklopu Programa.

3-2- SINTEZA STRATEŠKE PROCJENE UTJECAJA NA OKOLIŠ

Sadržaj Izvještaja o stanju okoliša (u daljem tekstu ER)

Upravljačko tijelo je uporedo sa izradom Programa odlučilo – sukladno Strateškom procjenom utjecaja na okoliš (SEA), Direktiva 2001/42/CE – da se razviju procedure za Stratešku procjenu utjecaja na okoliš za ovaj Program.

Takve procedure su primijenjene uz blisku saradnju kreatora programa, *ex-ante* procjenitelja i ekološkog procjenitelja.

SEA se, kao što je poznato, sastoji od skupa ovdje navedenih aktivnosti: sastavljanja Izvještaja o stanju okoliša vezano uz programski sadržaj, savjetovanja s tijelom nadležnim za zaštitu okoliša i javnošću, integracije rezultata Izvještaja o stanju okoliša u Program i praćenja pokazatelja utjecaja na okoliš.

Tim postupcima SEA od početka nastoji doprinijeti integraciji ekoloških aspekata u Program. To omogućava unapređivanje održivog razvoja, kao i prepoznavanje i procjenu potencijalnog utjecaja koji bi Program mogao izvršiti na okoliš, kako u fazi izrade, tako i u fazi realizacije programa.

Kao prvo, ER je pripremljen u sklopu SEA i sadrži:

- (a) potvrdu usklađenosti programske strategije sa evropskim ciljevima ekološke održivosti;
- (b) analizu ekološkog konteksta (antropološki pritisci i trenutno stanje okoliša) cjelokupnog jadranskog područja, s obzirom na aspekte vezane uz strategiju Programa;
- (c) dijagnozu jadranske ekološke situacije. Sažetak ključnih problema i potencijala tog područja;
- (d) procjenu mogućih efekata koje bi realizacija Programa prekogranične saradnje mogla imati na okoliš u jadranskom području;
- (e) razradu prijedloga za poboljšanje ekološke održivosti Programa;
- (f) utvrđivanje mjera i pokazatelja za praćenje ekoloških učinaka koje bi mogla proizvesti realizacija programskih intervencija.

U pripremi Izvještaja o stanju okoliša prvenstveno su korištene informacije dobivene od nadležnih nacionalnih i regionalnih upravnih tijela, s dodatnim oslanjanjem na baze podataka evropskih i međunarodnih institucija (Svjetska banka, Evropska agencija za zaštitu okoliša itd.).

Različiti nacrti Izvještaja o stanju okoliša pripremljeni su uporedno s nacrtima Programa. Na taj način bilo je moguće izraditi program s elementima korisnima za ažuriranje i unapređivanje sadržaja (prioriteta i mjera) ekološke strategije Programa.

Izmjene i dopune Programa kao rezultat Izvještaja o stanju okoliša i procesa savjetovanja.

Konačna verzija Izvještaja o stanju okoliša stoga uzima u obzir podatke o: (a) sastancima državnih i regionalnih nadležnih tijela za zaštitu okoliša koja upravljaju kvalificiranim teritorijama; (b) savjetovanjima koja su organizirana prema uvjetima koje je odredilo Upravljačko tijelo Programa.

Glavna pitanja koja proizilaze iz dostavljenih mišljenja za vrijeme savjetovanja o Izvještaju o stanju okoliša odnose se naročito na:

- poboljšano obrazloženje funkcionalne povezanosti između različitih dijelova Izvještaja o stanju okoliša i kriterija koji su korišteni za procjenu efekata;
- detaljniju analizu i ocjenu stanja okoliša;
- obogaćivanje sadržaja alternativnih prijedloga i kriterija koji su dati za povećavanje ekološke održivosti Programa;
- proširivanje sadržaja predloženih aktivnosti za praćenje utjecaja na okoliš u kojoj se Program realizuje i razradu odgovarajućih pokazatelja.

Procjenitelj utjecaja na okoliš je u konačnoj verziji Izvještaja o stanju okoliša dostavljenog Komisiji u prilogu prijedloga programa, gdje je to bilo moguće, slijedio mišljenja dostavljena u sklopu upravo opisanog savjetovanja.

Nadležna osoba za planiranje je na kraju procesa Strateške procjene utjecaja na okoliš (SEA) uklopila u Program pitanja zaštite okoliša sadržana u Izvještaju o stanju okoliša, koja se naročito odnose na:

- glavne ekološke probleme Jadranskog mora, koji su istaknuti i u analizi konteksta ekološke situacije i u SWOT analizi;
- učinke koji se potencijalno mogu primijeniti na okoliš kroz aktivnosti koje se planiraju u sklopu realizacije Programa;
- prijedloge koji su sastavljeni radi: (i) ublažavanja negativnih učinaka ili pojačavanje pozitivnih učinaka koji se potencijalno mogu ostvariti zahvaljujući realizaciji Programa; (ii) identifikacije mogućih kriterija realizacije aktivnosti čiji je cilj povećavanje ekološke održivosti Programa;
- strategiju praćenja i kontrole negativnih utjecaja na okoliš koje izazivaju realizacija Programa i ekološki indikatori koji se koriste tokom praćenja.

Kao što je već ranije navedeno, tokom pripreme Programa je posebna pažnja posvećena ciljevima i aktivnostima koje pruža SEA u pogledu njihovog utjecaja na okoliš.

To je omogućilo progresivnu orijentaciju strategije Programa prema načelima i kriterijima održivog razvoja koje je utvrdila EU.

Vezano uz integraciju ekoloških aspekata u Program, definiranje operativne strategije uzima u obzir glavne ekološke probleme na području Jadranskog mora.

Analitičko poglavlje Izvještaja o stanju okoliša navodi slijedeće prioritetne probleme:

1. Zagađenje zraka i vode izazvano industrijskim i energetske postrojenjima (emisije);
2. Neophodnost navodnjavanja i isušivanja tla;
3. Kritična situacija pomorske okoliša kroz eutrofikaciju zbog zagađenja rijeka (prije svega rijeke Po) i zbog plitkosti sjevernog podbazena;
4. Utjecaj na ribolov u moru, akvakultura i aktivnost luka;
5. Fragmentacija ekosistema i negativne promjene krajolika zbog široko proširene naseljenosti obalnih i kopnenih područja;
6. nezadovoljavajuća efikasnost zdravstvene infrastrukture, naročito tokom turističke sezone;
7. Erozijska obala i postepeni nestanak obalne linije;
8. Niska stopa reciklaže;
9. Zagađenje bukom i destabilizirajuće vibracije koje su uzrokovane jakim saobraćajem unutar obalne cestovne mreže;
10. Zagađenje planinskih i ravničarskih voda, koje je uzrokovano intenzivnim poljoprivrednim i zootehničkim aktivnostima (prije svega nitrati i pesticidi);
11. Zabrinjavajuća neadekvatnost postrojenja za prečišćavanje voda i otpadnih voda (kako gradskih, tako i specijalizovanih);
12. Rastući problemi zagađenja zraka (prije svega staklenički plinovi i fina prašina) u urbanim područjima;
13. Nužnost poboljšavanja obalne okoliša i prisustvo prijetnji za zaštićena područja;
14. Zanimariv doprinos resursa obnovljive energije;
15. Nužnost zaštite osjetljive pomorske i obalne okoliša.

Proces savjetovanja s nadležnim tijelima za posebne zadatke zaštite okoliša i širom javnosti

Sukladno Direktivom o SEA, nacrt Programa i izvještaj o stanju okoliša dostavljeni su nadležnim tijelima za posebne zadatke zaštite okoliša i široj javnosti kako bi im se omogućilo da daju komentare o ekološkim aspektima Programa. U tom cilju je Upravno tijelo Programa promovisalo i sprovelo savjetovanje koje se može opisati na slijedeći način:

- 1) zahtjevanje podataka za sastavljanje Izvještaja o stanju okoliša (ER) od nadležnih tijela za posebne zadatke zaštite okoliša uključene u Program. Predstavljanje nacrta ER-a tokom narednih sastanaka.
 - Rim, 13. decembar 2006. godine
 - Rim, 5. april 2007. godine
 - Rim, 22. maj 2007. godine
- 2) Savjetovanje nadležnih tijela za posebne nadležnosti zaštite okoliša i javnosti o nacrtu Programa i nacrtu Izvještaja u slijedećem periodu (31. maj 2007 – 30. juni 2007. godine):
 - objava Programa i ER-a uz napomenu na internet stranici Programa sa direktnim vezom sa stranicama drugih kvalificiranih zemalja/regija
 - predstavljanje mišljenja – nadležnih tijela za posebne zadatke zaštite okoliša i javnosti – preko internet stranice
 - reakcije na mišljenja od strane Upravnog tijela Programa, prije usvajanja nacrta i ER-a; nakon toga može uslijediti odgovor sa odgovarajućim izmjenama Izvještaja o stanju okoliša;

Nakon savjetovanja su preduzeti slijedeći koraci:

- priprema konačne potvrde ER-a s izmjenama napravljenim nakon što su formulirana mišljenja tokom procesa savjetovanja;

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U JADRANSKOM REGIONU U OKVIRU IPA

- dostavljanje javnosti štampanog oblika konačne verzije ER-a u kancelariji Samostalne službe za međunarodne odnose izvršnih poslova Predsjedništva regionalnog vijeća u Abrucu.

4- STRATEGIJA PROGRAMA

Ovo poglavlje opisuje strategiju i prioritete primijenjene u Programu sukladno višegodišnjim indikativnim planom zemalja kandidata/potencijalnih kandidata koje učestvuju u Programu i drugim relevantnim regionalnim strateškim dokumentima i rezultatima *ex-ante* procjene.

4-1- POSTUPAK FORMULACIJE STRATEGIJE I UTVRĐIVANJA CILJEVA PROGRAMA

Program prekogranične saradnje u jadranskom regionu u okviru IPA daje prvenstvo ciljevima pretpristupne i kohezijske politike EU-a.

Program se temelji na saradnji između četiri zemlje kandidatkinje/potencijalne kandidatkinje i tri države članice, čime potencijalno ispunjava ciljeve IPA-e dopuštajući državama učesnicama poduzimanje zajedničkih aktivnosti u svrhu razvoja njihovih teritorija, prema pravilima i propisima Zajednice, razvojem institucionalnog kapaciteta država kandidata/potencijalnih kandidata.

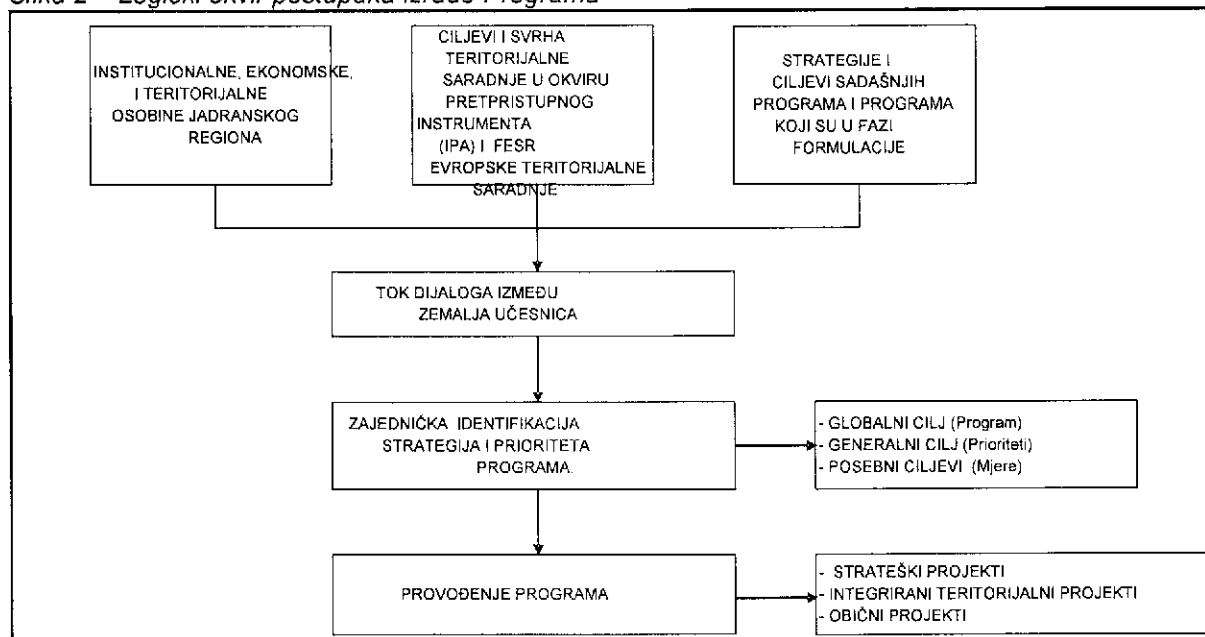
U ovom kontekstu, program "prekogranične suradnje" je komponenta koja nastoji pogodovati odnosima u jadranskom bazenu i stabilizirati ih promoviranjem održivog i uravnoteženog razvoja.

Sukladno Čl. 86. St. 2. Uredbe o realizaciji IPA, širi ciljevi pomoći su slijedeći:

- Promoviranje održivog privrednog i društvenog razvoja u pograničnom području;
- Saradnja u rješavanju zajedničkih izazova u područjima poput ekološke, prirodne i kulturne baštine, javnog zdravstva, te prevencije i suzbijanja organiziranog kriminala;
- Osiguravanje efikasnosti i sigurnosti granica;
- Promoviranje zajedničkih aktivnosti manjeg opsega koje uključuju lokalne učesnike iz pograničnih područja.

Oblikovanje strategije i utvrđivanje općih ciljeva programa temelji se na pažljivoj analizi prethodnog iskustva s programima saradnje razvijenima proteklih godina između uključenih država. Iskustvo prethodnog ciklusa programiranja (Program INTERREG IIIA) takođe je uzeto u obzir u smislu njegovih rezultata, stvorenih mreža saradnje i primjera *najbolje prakse*. Program je razvijen na temelju dijaloga i partnerstva sa zajedničkom težnjom, navedenim ciljevima. Strategija se temelji na specifičnostima pojedinih konteksta i na mogućnosti da se pruži kontinuitet i koherentnost inicijativama i projektima saradnje koji još uvijek traju i onima koji su već realizirani.

Slika 2 – Logički okvir postupaka izrade Programa

4-2- PRINCIPI KOJE PROGRAM PRIMJENJUJE KAO OSNOVU STRATEGIJE

Prije utvrđivanja i usaglašavanja strategije, države koje učestvuju u Programu smatrale su neophodnim donijeti neke smjernice za usmjeravanje izbora i lokalnih učesnika direktno uključenih u realizaciju Programa.

Definirani i zajednički *principi* na kojima se strategija temelji su:

- **Zajedničke koristi.** Program mora istaknuti koristi koje vode razvoju teritorija potičući proces koji spaja teritorijalni potencijal i kapacitet regionalnih i lokalnih partnera kako bi se pronašla rješenja zajedničkih problema, te doprinijelo poboljšanju društvene kohezije i konkurentnosti područja saradnje.
- **Partnerstvo.** Partnerstvo je prijeko potrebno kako bi bila zagarantirana djelotvornost Programa. Prilike za partnerstvo treba neprekidno tražiti i ohrabrivati, kako u procesu izrade programa, tako i kasnije u fazi realizacije, putem savjetodavnih mehanizama koji postoji između uključenih učesnika.
- **Održiv razvoj.** Pruža dugoročnu viziju mogućnosti razvoja i uzima u obzir rezultate aktivnosti koje su provele različite države. Partneri u Programu trebalo bi da se trude da usmjere javna i privatna ulaganja u nove tehnologije koje su ekološki prihvatljive i osiguravaju zapošljavanje.
- **Jednake mogućnosti, bez diskriminacije, poštivanje prava pojedinca.** Sve aktivnosti Programa slijede principe nediskriminacije i poštivanja prava pojedinca garantovanjem jednakih mogućnosti i zaštitom od svih oblika diskriminacije. Posebnu pažnju treba posvetiti pravima radnika i useljenika.
- **Teritorijalno područje** razvojnog područja i korištenje unutrašnjeg potencijala. Lokalno težište saradnje omogućava iskorištavanje sirovina i ljudskih potencijala područja. Korištenje unutrašnjeg potencijala trebalo bi da slijedi princip teritorijalne kohezije kako bi se uzela u obzir i manje povlaštena područja i postigla uravnoteženost razvojnog procesa.
- **Jačanje konkurentnosti** jadranskog bazena u odnosu na druga geoeekonomska područja. Jadransko područje mora otkriti konkurentnost s obzirom na druga geoeekonomska područja. Promoviranje integracije euro-jadranskog područja iniciralo je stvaranje kriterija kohezije koji moraju biti praćeni zajedničkim radom na utvrđivanju koherentne strategije konkurentnosti ovog područja u globalnom kontekstu; zbog boljeg izbora strateških inicijativa koje važe za učesnike u Programu

- **Integracija.** Kako bi se unaprijedio kvalitet aktivnosti i postigli rezultati koji proizilaze iz teritorija i njihovih postupaka donošenja odluka, Program mora promovirati:
 - integraciju teritorijalnog i prekograničnog pristupa u cilju suočavanja sa zajedničkim izazovima putem najefikasnijih mjera za ostvarenje zajedničke koristi;
 - međusektorsku integraciju inicijativa kojima Program promovira proces lokalnog razvoja usmjerenog na koheziju i održivost;
 - integraciju različitih vještina i uloga ključnih učesnika u kvalificiranim teritorijama;
 - integraciju, komplementarnost i koordinaciju makroregionalnih, nacionalnih i lokalnih inicijativa u vezi sa područjem saradnje;
 - integraciju i koncentraciju sredstava. Kako bi na najbolji način ostvarili značajni rezultat na teritoriju, važno je prepoznati područja i sektore u kojima će intervencija biti djelotvornija. Osim toga, privatna/javna finansijska partnerstva moraju biti uključena u realizaciju kako bi se povećala finansijska sredstva;
 - Kontinuitet. Potrebno je održati kontinuitet postojeće prekogranične saradnje (programsko razdoblje 2000-2006), kako bi se integrirali postignuti rezultati.

4-3- CILJ PROGRAMA

Globalna strategija u skladu je s čl. 8. do 9. Glave II Uredbe (EZ) br. 1085/2006 koja uređuje komponente prekogranične saradnje u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć.

Prioriteti i aktivnosti Programa osmišljeni su sukladno rezultatima analize potreba i SWOT analize (analiza prednosti, nedostataka, mogućnosti i prijetnji).

Nadalje, plan strategije morao bi u obzir uzeti priliku za nadogradnju na iskustvo stečeno u prethodnom programskom periodu, kako u smislu ostvarenih rezultata, tako i u smislu stvorenih jadranskih mreža.

Programski ciljevi predstavljaju doprinos strategijama iz Lisabona i Geteborga, a naročita se pažnja posvećuje održivom razvoju.

Na temelju analize obrazložene prethodno u tekstu, opći cilj postojećeg Programa definiran je kao:

Opći cilj

Jačanje mogućnosti za održiv razvoj jadranskog regiona usklađenom strategijom djelovanja među partnerima iz kvalificiranih područja.

Definirani opći cilj upotpunjuje propisne ciljeve pomoći u pretpristupnim procesima ciljevima kohezijske politike EU, podstičući putem saradnje:

- zahtjeve zemalja kandidata (ZK)/zemalja potencijalnih kandidata (ZPK) za podršku u procesu institucionalnog razvoja i kompetencije za upravljanje instrumentima Zajednice;
- usmjeravanje svih zemalja učesnica na zajedničke ciljeve kojima se ostvaruju novi i korisni oblici integracije i odnosi između oblasti, te povećava opća konkurentnost jadranskog područja.

Strategijski izbori na kojima se Program zasniva detaljno su navedeni u definiciji prioriteta.

1. **Jačanje istraživanja i inovacija kako bi se podstakao razvoj jadranskog područja putem ekonomske, socijalne i institucionalne saradnje.** Svrha ekonomske, socijalne i institucionalne saradnje jeste razvoj kapaciteta za istraživanje i inovacije te procesa stvaranja i

primjene znanja. Taj aspekt naročito je važan za Program. Taj je prioritet glavni budući da ima za cilj rast i stvaranje konkurentnosti u teritorijalnom i proizvodnom ekonomskom sistemu. Nekoliko je vrsta intervencija koje za cilj imaju snažnu podršku djelovanju koje povećava vrijednost prekogranične aktivnosti.

2. **Promoviranje, razvoj i zaštita prirodnih i kulturnih resursa putem zajedničkog upravljanja tehnološkim i prirodnim rizicima.** Razvoj ekoloških, prirodnih i kulturnih resursa područja programa drugi je utvrđeni prioritet. Važan kvalitativni i kvantitativni potencijal prirodnih i kulturnih resursa područja razlog je zbog koga se taj prioritet smatra tako važnim, te je stoga i uvršten u Program. Intervencije za cilj imaju razvoj, promoviranje i zaštitu tih resursa kroz njihovu zajedničku maksimalnu upotrebu.
3. **Jačanje i integracija postojećih infrastrukturnih mreža, promoviranje i razvoj saobraćajnih, informacijskih i komunikacijskih usluga.** Glavnu ulogu u razvoju i oživljavanju jadranskog područja ima razvoj infrastrukture i promoviranje saobraćajnih, informacijskih i komunikacijskih usluga. "Koridor", čak i pomorski, koji spaja dvije obale, doprinio bi jačanju ekonomije cijelog područja te podstakao razmjenu izvan njega.

Svi prioriteti Programa ostvaruju se i putem provođenja strateškog projekta i to „Strateškog projekta Italija – Albanija“, koji se nastavlja na prethodna iskustva i u skladu je s rezultatima SWOT analize.

Gorepomenuti prioriteti su utvrđeni i to kako slijedi.

Prioritet 1 - Ekonomska, socijalna i institucionalna saradnja: neophodan je zbog loše konkurentnosti nekih zemalja i potpunog gubitka konkurentnosti ostalih zbog niskog nivoa ulaganja u istraživanja i inovacije.

Prioritet 2 – Prirodni i kulturni resursi i spriječavanje rizika: zasniva se na kvalitetama jadranskog basena, s njegovom prilično bogatom ekološkom, prirodnom i kulturnom baštinom koja u velikoj mjeri zadržava svoje jedinstvene karakteristike. Ta baština još nije u cijelosti oživotvorena i generalno postoji opasnost da se njezina namjena ograniči na ljetovališta i sezonski turizam. Nadalje, rast geomorfoloških karakteristika i jačanje antropomorfne upotrebe čini ekološke resurse sve ranjivijima te se može prepoznati potreba za integriranim politikama zaštite područja, kao i ciljanim i posebnim mjerama.

Prioritet 3 – Dostupnost i mreže: u slučaju aspekata povezanih sa istraživanjem i inovacijama i onih povezanih sa dostupnošću i mrežama, oni predstavljaju elemente koji utječu na konkurentnost jadranskog regiona, konkretno, činioce koje predstavljaju navedene intervencijske strategije: logističku podršku, intermodalnost i integraciju mreža, sistema saobraćajnih usluga, te komunikacijske i informacione mreže.

Ciljevi programa će se ostvarivati uzimajući u obzir potrebu za promoviranjem horizontalnih pitanja kao što su ravnopravnost žena i muškaraca i održivi razvoj kroz integraciju zaštite okoliša i zahtjeva za poboljšanjima.

Tabela u nastavku prikazuje raspodjelu sredstava Programa.

Tabela 17. – Prioriteti Programa

Prioritet	Sredstva
1. <i>Ekonomska, socijalna i institucionalna saradnja</i>	30%
2. <i>Prirodni i kulturni resursi i spriječavanje rizika</i>	30%
3. <i>Dostupnost i mreže</i>	30%
4. <i>Tehnička pomoć</i>	10%
Ukupno	100%

Ravnomjerna raspodjela između prioriteta 1, 2 i 3 zasniva se na sljedećim argumentima:

- Prioriteti 1 i 2 usko su povezani s najvažnijim sektorima saradnje u jadranskom području;
- Prioritet 3, iako nije namijenjen za finansiranje glavnih infrastrukturnih aktivnosti,

finansiraće projekte koji za cilj imaju jačanje i integraciju postojećih infrastrukturnih mreža, koji su po svojoj prirodi finansijski dosljedni.

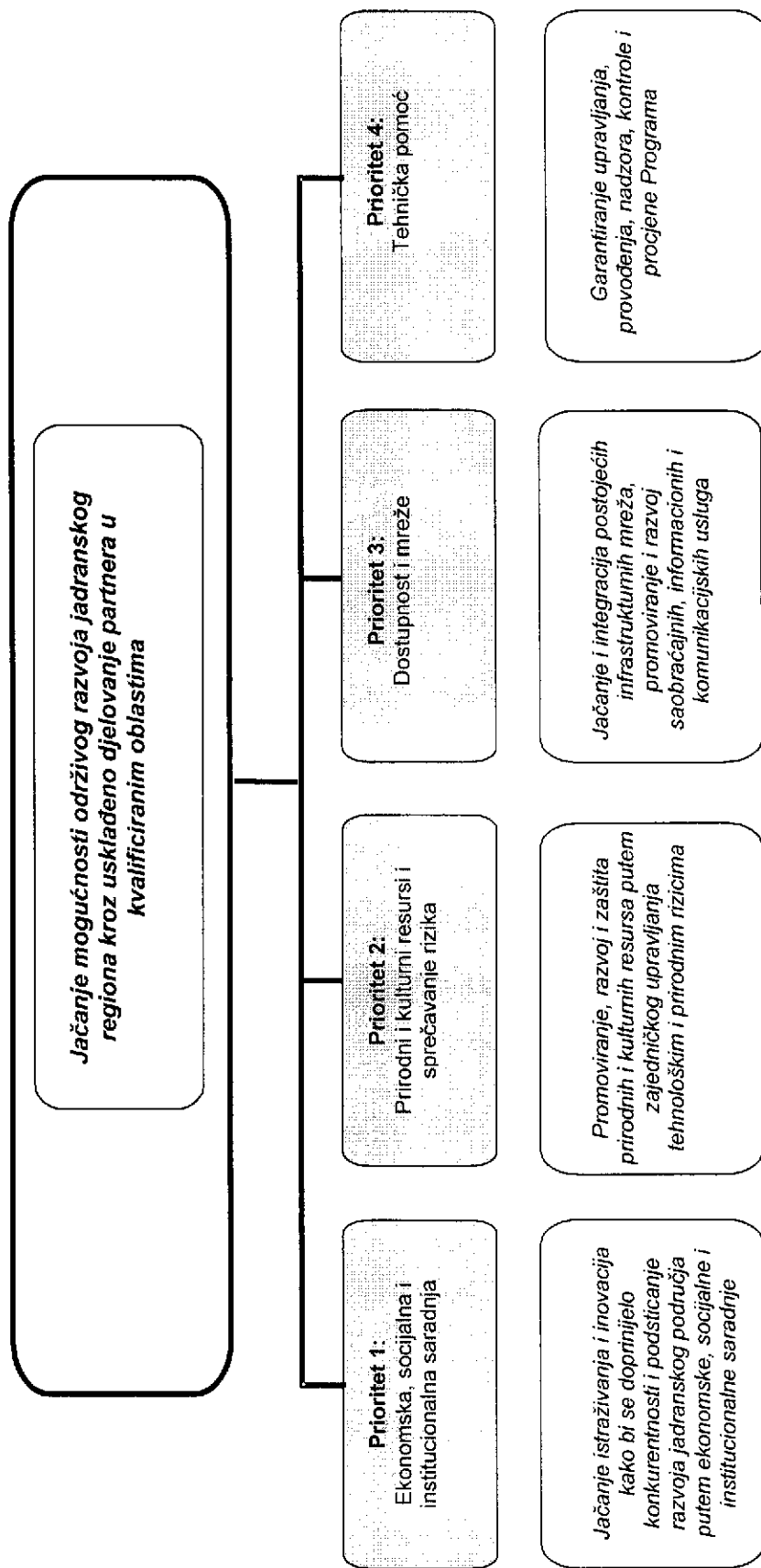
4-4- PRIORITETI I KONKRETNI CILJEVI

U ovom se stavu daje opis strategije koja se nastoji postići prioritetima i utvrđuju se konkretni ciljevi.

Program je podijeljen na četiri prioriteta.

- Prioritet 1 – Ekonomska, socijalna i institucionalna saradnja
- Prioritet 2 – Prirodni i kulturni resursi i spriječavanje rizika
- Prioritet 3 – Dostupnost i mreže
- Prioritet 4 – Tehnička pomoć

Struktura Programa prikazana je u tabelama u nastavku.

Slika 3 – Logički okvir

Tabela 18 - Struktura prioriteta i konkretni ciljevi Programa

Opći cilj:	Jačanje mogućnosti za održiv razvoj jadranskog regiona usklađenom strategijom djelovanja među partnerima iz kvalificiranih područja
Prioriteti	Konkretni ciljevi
I. EKONOMSKA, SOCIJALNA I INSTITUCIONALNA SARADNJA	
1. Jačanje istraživanja i inovacija kako bi se doprinijelo konkurentnosti i jačanje razvoja jadranskog područja putem ekonomske, socijalne i institucionalne saradnje	Jačanje istraživačkih kapaciteta povećavanjem nivoa stručnosti, podsticanje prijenosa inovacija stvaranjem mreža između poduzetničkog, institucionalnog, akademskog, obrazovnog i istraživačkog sektora, a prvenstveno promoviranjem zajedničkih aktivnosti
	Podsticanje teritorijalnih i proizvodnih sistema na ulaganje u istraživanje i inovacije kroz raznovrsne i inovativne ponude finansijskih instrumenata
	Stvaranje novih i jačanje postojećih mreža za saradnju u socijalnoj politici, politici tržišta rada i zdravstvenoj politici
	Promoviranje inovativnih usluga građanima kroz razmjenu tehničkih i vladinih stručnih znanja i razmjenu najbolje prakse između vlada i organa lokalne/javne vlasti
II. PRIRODNI I KULTURNI RESURSI I SPRIJEČAVANJE RIZIKA	
2. Promoviranje, razvoj i zaštita prirodnih i kulturnih resursa i putem zajedničkog upravljanja tehnološkim i prirodnim rizicima	Uređenje i zaštita obale i putem zajedničkog upravljanja okolišem mora i obalnog područja, te sprječavanje rizika
	Jačanje institucionalnih kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim i kulturnim resursima kroz regionalnu saradnju
	Razvoj obnovljivih izvora energije i očuvanje energije
	Održivi razvoj konkurentnosti jadranskih turističkih destinacija poboljšanjem kvaliteta i tržišno orijentiranim paket aranžmanima za to područje, korišćenjem kulturnih i prirodnih resursa na najbolji način
III. DOSTUPNOST I MREŽE	
3. Jačanje i integracija postojećih infrastrukturnih mreža, promoviranje i razvoj saobraćajnih, informacijskih i komunikacijskih usluga	Razvoj lučkih i aerodromskih sistema i vezanih usluga kojima se garantira međusobno funkcioniranje i integracija postojećih saobraćajnih mreža
	Promoviranje sistema održivih prijevoznih usluga za poboljšanje veza u jadranskom području
	Povećavanje i razvoj komunikacijskih i informacijskih mreža i pristupa istima
IV. TEHNIČKA POMOĆ	
4. Garantiranje upravljanja, provođenja, nadzora, kontrole i procjene Programa	Poboljšanje upravljanja Programom i njegovog provođenja
	Garantiranje informativnih, promotivnih i aktivnosti procjene

PRIORITET 1 – Ekonomska, socijalna i institucionalna saradnja

Opći cilj ovog prioriteta je „jačanje istraživanja i inovacija kako bi se doprinijelo konkurentnosti i jačanju razvoja jadranskog područja putem ekonomske, socijalne i institucionalne saradnje“.

Prioritet treba da kroz ekonomsku, socijalnu i institucionalnu saradnju doprinese razvoju istraživanja, jačanju konkurentnosti i inovativnih kapaciteta, razvoju i primjeni znanja u jadranskom području.

Podrška istraživačkim aktivnostima i inovacijama od naročitog je značaja za Program. To je veoma važan cilj u područjima intervencije jer mu je cilj da podstakne rast i konkurentske uvjete u proizvodnom sistemu.

Iz tog se razloga struktura strategije mora oslanjati na nekoliko vrsta intervencija, a kako bi podržala radnje koje prekograničnim aktivnostima povećavaju vrijednost, promoviranjem npr. zajedničkih javno-

privatnih istraživanja, jačanjem saradnje među organizacijama i uključivanjem partnera s određenim stručnim znanjima, te jačanjem proizvodnih sistema.

Prioritet se ostvaruje kroz četiri konkretna cilja:

- Jačanje istraživačkih kapaciteta povećavanjem nivoa stručnosti, podsticanje prijenosa inovacija stvaranjem mreža između poduzetničkog, institucionalnog, akademskog, obrazovnog i istraživačkog sektora, a prvenstveno promoviranjem zajedničkih aktivnosti
- Podsticanje teritorijalnih i proizvodnih sistema na ulaganje u istraživanje i inovacije kroz raznovrsne i inovativne ponude finansijskih instrumenata
- Stvaranje novih i jačanje postojećih mreža za saradnju u socijalnoj politici, politici tržišta rada i zdravstvenoj politici
- Promoviranje inovativnih usluga građanima kroz razmjenu tehničkih i vladinih stručnih znanja i razmjenu najbolje prakse između vlada i organa lokalne/društvene vlasti.

PRIORITET 2 – Prirodni i kulturni resursi i sprječavanje rizika

Kod opisane strategije je najznačajnije iskoristiti potencijal kulturnih, prirodnih i ekoloških resursa područja gdje je taj kvantitativni i kvalitativni potencijal velik. Cilj ovog prioriteta jeste „promoviranje, razvoj i zaštita prirodnih i kulturnih resursa putem zajedničkog upravljanja tehnološkim i prirodnim rizicima”, a s ciljem maksimalne upotrebe tih resursa, poboljšanja upravljanja i stvaranja boljeg načina upravljanja.

U ovom kontekstu Program za cilj ima ispunjavanje sljedećih konkretnih ciljeva:

- Uređenje i zaštita obale putem zajedničkog upravljanja okolišem mora i obalnog područja, te sprječavanje rizika
- Razvoj obnovljivih izvora energije i očuvanje energije
- Jačanje institucionalnih kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim i kulturnim resursima kroz regionalnu saradnju
- Održivi razvoj konkurentnosti jadranskih turističkih destinacija poboljšanjem kvaliteta i tržišno orijentiranim paket aranžmanima za to područje, korišćenjem kulturnih i prirodnih resursa na najbolji način.

Konkretni ciljevi će se provoditi u sklopu održivog razvoja.

Program doprinosi ostvarivanju prioriteta uspostavljenih Strategijom održivog razvoja iz Geteborga, a naročito jačanjem sinergije između održivog razvoja i rasta.

PRIORITET 3 – Dostupnost i mreže

Cilj ovog prioriteta jeste „jačanje i integracija postojećih infrastrukturnih mreža, promoviranje i razvoj saobraćajnih, informacijskih i komunikacijskih usluga”.

Infrastruktura i usluge prijevoza, kao i komunikacije, imaju glavnu ulogu u razvoju jadranskog regiona. Kako bi se nastavili na rezultate postignute u prethodnom programskom periodu i radi postizanja principa ekološke kompatibilnosti, utvrđeni su sljedeći konkretni ciljevi:

- Razvoj lučkih i aerodromskih sistema i vezanih usluga kojima se garantira međusobno funkcioniranje i integracija postojećih saobraćajnih mreža
- Promoviranje sistema održivih prijevoznih usluga za poboljšanje veza u jadranskom području
- Razvoj i povećavanje komunikacijskih i informacijskih mreža i pristupa istima.

PRIORITET 4 – Tehnička pomoć

Opći cilj ovog prioriteta jeste da „garantira upravljanje, provođenje, nadzor, kontrolu i procjenu Programa”.

Finansijska dimenzija ovog prioriteta uzima u obzir složenost upravljanja ovim programom uz geografsko proširenje kvalificiranog područja, što podrazumijeva velik broj zemalja učesnica i velik broj organa i tijela uključenih u upravljanje i kontrolu.

Prioritet se ostvaruje kroz dva konkretna cilja:

- poboljšanje upravljanja Programom i njegovog provođenja;
- garantiranje informativnih, promotivnih i aktivnosti procjene.

4-5- PRIMJENA PRINCIPA EU

4-5-1- Promoviranje održivog razvoja

Održivi razvoj ključni je cilj Ugovora. Vijeće EU je 2001. godine u Geteborgu usvajanjem Strategije održivog razvoja prihvatio principe i ciljeve održivog razvoja. Nakon revidiranja Strategije EU održivog razvoja iz 2001. godine, koju je Komisija pokrenula 2004, a na temelju doprinosa Savjeta, Evropskog parlamenta, Evropskog odbora za ekonomska i socijalna pitanja i drugih tijela, Vijeće EU je u junu 2006. godine usvojilo ambicioznu i sveobuhvatnu novu Strategiju održivog razvoja za proširenu Evropsku uniju (10117/06). Kao osnov za ovu izmjenjenu strategiju, Vijeće EU je u junu 2006. usvojilo deklaraciju sa sljedećim ključnim ciljevima i principima:

Ključni ciljevi:

- Zaštita okoliša
- Socijalna ravnopravnost i kohezija
- Materijalno blagostanje
- Ispunjavanje naših međunarodnih obaveza

Principi kojima se politika vodi:

- Promoviranje i zaštita osnovnih prava
- Solidarnost unutar i među generacijama
- Otvoreno i demokratsko društvo
- Uključivanje građana
- Uključivanje poslovnih i društvenih partnera
- Usklađenost politike i upravljanje
- Integracija politike
- Primjena najboljeg dostupnog znanja
- Princip predostrožnosti
- Obavezivanje zagađivača na plaćanje.

Sveukupna struktura ciljeva i prioriteta koji iz njih proizilaze pokazuju izravnu vezu s ovim područjima jer se bave zaštitom i unaprijeđenjem okoliša, promoviraju ekonomski sistem budućnosti utemeljen na znanju i inovacijama, te naglašavaju socijalnu ravnopravnost i učešće javnosti.

4-5-2- Promoviranje jednakih mogućnosti i nediskriminacije

Provođenje ove aktivnosti u skladu je s evropskim i državnim politikama jednakih mogućnosti i nediskriminacije.

Jednakost u mogućnostima zahtijeva se u svim fazama Programa, od strategije, izrade projekata, postupka prijave i odabira, nadzora, te procjene i promocije.

4-5-3- Pravila konkursa

Svaki projekat u kome kao korisnik učestvuje „privredni subjekat“ (Direktiva 2004/18/EZ Evropskog parlamenta), mora garantirati poštivanje pravila konkursa i pravila o dodjeli državne pomoći. U Pravilima o realizaciji i pozivu za dostavljanje ponuda navode se ograničenja te pomoći.

4-6- USKLAĐENOST S DRUGIM POLITIKAMA I PROGRAMIMA

4-6-1- Opis intervencija u okviru jadranskog područja prekogranične saradnje

Sjeverni je Jadran bogato područje, ne samo u pogledu resursa, nego i svoje ekološke baštine, bogatog ekosistema, raznolikih i dinamičnih privrednih djelatnosti, kako na moru tako i u unutrašnjosti, te u pogledu pokretača razvoja tercijarnih djelatnosti. Sjeverni Jadran zatvoreno je vodeno područje s niskom plimom, što ga čini naročito ranjivim ekosistemom, te je zbog toga ovdje naročito potreban jedan cjelovit program očuvanja. Jadransko more odvojeno je od ostatka Sredozemlja Jonskim morem, plućima Jadrana koja dovode novu vodu u basen. Tok vode u Jadranskom moru generalno ide u pravcu suprotnom od kazaljke sata.

Zbog visoke gustine naseljenosti i koncentracije industrije i drugih privrednih djelatnosti, pomorski saobraćaj uopće, a naročito saobraćaj naftnih tankera, izuzetno je gust u sjevernom dijelu Jadranskog mora.

Hrvatska, Italija i Slovenija, tri zemlje čije granice leže na sjevernom dijelu Jadranskog mora, ugovorne su strane Konvencije o zaštiti Sredozemnog mora od zagađivanja (Barselonska konvencija) i njezinog Protokola o saradnji u sprečavanju zagađivanja s brodova i, u hitnim slučajevima, suzbijanju zagađivanja Sredozemnog mora iz 2002. (Protokol o sprečavanju i hitnim slučajevima) koji je zamijenio Protokol o saradnji u borbi protiv zagađivanja Sredozemnog mora naftom i drugim štetnim tvarima u slučaju nesreća (Protokol o nesrećama) iz 1976. Sve tri zemlje razvile su svoje vlastite nacionalne sisteme za spremnost i reakciju u slučaju incidenata zagađenja mora i imaju svoje nacionalne planove za vanredne situacije, obučeno osoblje i materijalna sredstva za suzbijanje pojave naftnih mrlja.

Predstavnici Hrvatske, Italije i Slovenije, znajući da bi ozbiljan ekološki incident zagađenja mora teško oštetio i jadranski ekosistem i privredne djelatnosti regiona, naročito turizam, ribarstvo i proizvodnju energije, pripremili su i usvojili Subregionalni plan za vanredne situacije na Jadranskom moru.

Posebna pažnja posvetit će se uslugama koje pruža program INTERACT II. Ovaj program, namijenjen cijelom području EU, koncentriše se na dobro upravljanje teritorijalnom saradnjom, a interesnim stranama uključenim u programe realizacije pruža podršku utemeljenu na potrebama. Ciljne grupe za program INTERACT su prvenstveno organi koji ga realiziraju, kao i druga tijela uključena u njegovu realizaciju. U cilju obezbjeđivanja najveće koristi od programa INTERACT za organe koji realiziraju ovaj program, potiče se na korištenje usluga i dokumentacije INTERACT, kao i sudjelovanje na seminarima INTERACT. Zavisni troškovi odobreni su kao Tehnička pomoć.

Ukoliko su regioni u sklopu programske oblasti uključeni u inicijativu Regioni za ekonomske promjene, Upravno tijelo se obavezuje na:

- a) stvaranje neophodnih aranžmana za podršku inovativnih aktivnosti s prekograničnim/transnacionalnim utjecajem koje su povezane sa rezultatima mreža;
- b) stavljanje na dnevni red Nadzornog odbora najmanje jednom godišnje tačke na kojoj bi se raspravljalo o važnim prijedlozima za program i na koju bi se pozvali predstavnici mreža (u svojstvu posmatrača) da izvijeste o realizaciji aktivnosti mreža;
- c) opisivanje aktivnosti uključenih u inicijativu Regiona za ekonomske promjene u godišnjem izvještaju.

4-6-2- Usklađenost Programa sa strategijama i tekućim programima

U svrhu provjere i ocjene „vanjske usklađenosti“ Programa s programskim ciljevima EU i pojedinih zemalja i regiona, u ovom poglavlju razmatramo i analiziramo odnos između programskih ciljeva i (tabela 19):

- sukladno drugom Lisabonskom strategijom, Program bi trebao biti vrlo efikasan u postizanju cilja Lisabonske strategije da se znanje i inovacije iskoriste za podsticanje rasta. Mjere koje se odnose na razvoj, promoviranje i poboljšanje istraživanja i inovacija uspostavljanjem naučnih i tehnoloških mreža, međunarodnih tehnoloških platformi, jačanjem odnosa između istraživačkih i proizvodnih sistema te, uopće, radnjama koje unapređuju sposobnost područja da privuče ulaganja i radna mjesta.
- u pogledu treće Lisabonske strategije, Program doprinosi uglavnom prvom prioritetu, zahvaljujući ulaganju u ljudski kapital, podršci razvoju kompetencija, pokretljivosti istraživača i razmjeni i distribuciji rezultata i praksi. Pored toga, daljom orijentacijom prioriteta 1 u smislu intervencija, on doprinosi osuvremenjavanju socijalno-zdravstvenog i sektora za zapošljavanje.

Kohezijskom se politikom ispunjavaju ciljevi Lisabonske strategije, i stoga su i *Strateške smjernice*, usvajanjem ista tri prioriteta prilikom utvrđivanja glavnih ciljeva u promoviranju održivog rasta, konkurentnosti i zapošljavanja, usko povezane i u sinergiji s njom.

Smjernice naglašavanjem uloge „teritorijalne dimenzije“ u kohezijskoj politici, ističu značaj teritorijalne saradnje i predlažu prevladavajuće tematske sektore za njenu primjenu u unaprijeđivanju saobraćajne infrastrukture i u upravljanju hidrološkim i ekološkim potencijalom. Čini se da su elementi usklađenosti Programa sa *Smjernicama* veoma izraženi u radnjama koje za cilj imaju povećanje privlačnosti evropskih regiona, što bi se trebalo ostvariti poboljšavanjem djelotvornosti saobraćajnih infrastrukture, a vezano uz to Komisija izričito podsjeća na značaj prekograničnih projekata; poboljšanje sinergije između zaštite okoliša i povećanja korištenja obnovljivih izvora energije. Program daje važan doprinos u drugom smjeru gdje je cilj povećanje nivoa istraživanja i tehnološkog razvoja u javnom i privatnom sektoru, promoviranje uvođenja inovacija u proizvodni sistem, promoviranje širenja informaciono-komunikacionih tehnologija u javnom i privatnom sektoru.

Uz Lisabonsku strategiju i stratešku orijentaciju EU, prilikom izrade Programa u obzir su uzeti i prioriteti Geteborške strategije. To naročito vrijedi za prijedloge o strategijama održivog saobraćaja, očuvanju i upravljanju prirodnim resursima, zdravlju stanovništva, klimatskim promjenama i energiji.

Instrument za pretprijetnu **pomoć** (IPA) sastavljen je iz pet komponenti. Jadranski program ravna se isključivo po komponenti pod nazivom „prekogranična saradnja“. Osnovni ciljevi te komponente su sljedeći¹⁸ :

- Promoviranje održivog ekonomskog i socijalnog razvoja u pograničnim područjima;
- Saradnja u suočavanju sa zajedničkim izazovima u oblasti kao što je okoliš, prirodna i kulturna baština, zdravlje stanovništva, te suzbijanje i borba protiv organizovanog kriminala;
- Obezbeđivanje djelotvornih i sigurnih granica;
- Promoviranje zajedničkih manjih akcija sa učesnicima iz pograničnih područja.

Pored navedenih strategija EU, Program u obzir uzima ciljeve navedene u Pravilima za realizaciju IPA. Kao što je vidljivo u tabeli 19, Jadranski program pokazuje dobar stepen usklađenosti sa instrumentom IPA. Naročito je prioritet „ekonomska, socijalna i institucionalna saradnja“ usklađen s ciljem instrumenta IPA za „promoviranje održivog ekonomskog i socijalnog razvoja u pograničnim područjima“. Isto tako, ekološki ciljevi Programa imaju dobar nivo usklađenosti s ekološkim ciljevima IPA.

Tabela u nastavku (tabela 20) pokazuje kako je Program usklađen s Nacionalnim strateškim referentnim okvirom i Višegodišnjim indikativnim planom. Kako se može vidjeti, višegodišnje indikativno planiranje zemalja koje su dio Jadranskog programa u velikoj se mjeri podudara s prioritetima Programa, ali i s ciljevima IPA.

U do sada razmatranim dokumentima Nacionalnih strateških referentnih okvira zemalja koje su dio Programa (Italija, Slovenija i Grčka) utvrđeni su određeni prioriteti, podijeljeni na neke opće ciljeve. Procjena usklađenosti u ovom dokumentu pokazuje da mnogi prioriteti i ciljevi imaju dobar nivo usklađenosti sa Programom prekogranične saradnje.

¹⁸ Upporediti Čl. 86. Uredbe o realizaciji IPA/2007

IPA JADRANSKI PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE

Još jedan važan dokument koji u obzir uzima usklađenost jeste „Sporazum o okvirnom programu za Balkan“ (APQ *Balceni*). Tu je vidljiva orijentacija ovog programa u dijelu područja obuhvaćenog Jadranskog programom. Mnogi od tih prioriteta ilustrovani su i u Jadranskom programu.

Tabela 20. – Usklađenost s Nacionalnim strateškim referentnim okvirom i Višegodišnjim indikativnim planom

Višegodišnji indikativni plan (VIP) i Nacionalni strateški dokument		CBC IPA u Jadranskom regionu		
		1	2	3
VIP Albanija	Razvoj prekograničnih ekonomskih, socijalnih i ekoloških aktivnosti pograničnih područja	x	x	
	Rješavanje zajedničkih izazova u oblasti zaštite okoliša, zdravlja stanovništva, prevencije i borbe protiv organizovanog kriminala	x	x	
	Obezbjedjivanje djelotvornih i sigurnih granica			
	Promoviranje pravne i administrativne saradnje	x		
	Promoviranje mjesnih aktivnosti putem ličnog kontakta	x		
VIP Bosna i Hercegovina	Aktivnosti koje za cilj imaju promoviranje i poboljšanje prekogranične saradnje i socio-ekonomske integracije pograničnih područja kroz jačanje ekonomskih, socijalnih, ekoloških i kulturoloških veza među zemljama učesnicama, uključujući aktivnosti putem ličnog kontakta	x	x	
	Rješavanje zajedničkih izazova u oblasti zdravlja stanovništva, prevencije i borbe protiv organizovanog kriminala, protivterorističkih aktivnosti, korupcije, itd.		x	
	Saradnja i uvezivanje zemalja s ciljem obezbjediteljnosti sigurnih granica, te promoviranje pravne i administrativne saradnje	x		
VIP Hrvatska	Saradnja mjesnih/regionalnih organa, udruženja, NVO, i poduzeća iz susjednih regiona kako bi se poboljšao ekonomski i socijalni razvoj kvalificiranih pograničnih područja			
	Manja infrastruktura u cilju poboljšanja potencijala za turizam ili mjesnog/regionalnog saobraćaja i komunikacija, uključujući ekološke aspekte			
	Saradnja putem ličnog kontakta u cilju jačanja kontakata na mjesnom nivou između građanima s obje strane granice	x	x	x
	Tehnička pomoć i širenje informacija radi pružanja pomoći kod provođenja programa i doprinosa pravovremenom izvršenju zadataka			
	Saradnja organa koji rade na strategijama i aktivnostima za rješavanje rizika i prijetnji graničnoj sigurnosti te na organizovanom kriminalu			
VIP Crna Gora	Razvoj prekograničnih ekonomskih, socijalnih i ekoloških aktivnosti pograničnih područja	x	x	
	Rješavanje zajedničkih izazova, naročito u oblasti zaštite okoliša, zdravlja stanovništva i razvoja	x	x	
	Promoviranje mjesnih aktivnosti putem ličnog kontakta, kao i saradnje između NVO i lokalnih vlasti	x		
VIP Srbija	Prekogranična infrastruktura; sprječavanje poplava; upravljanje vodama			x
	Ekonomska saradnja (naročito stvaranje snažnih logističkih veza, lanaca nabavke i klastera uzduž granice), turizam, poljoprivreda i razvoj sela			x
	Rješavanje zajedničkih izazova u oblasti zaštite okoliša, zdravlja stanovništva, prevencije i borbe protiv organizovanog kriminala, itd.	x	x	
	Obezbjedjivanje djelotvornih i sigurnih granica, promoviranje pravne i administrativne saradnje			
	Promoviranje mjesnih aktivnosti putem ličnog kontakta, veći naglasak bi trebao biti na snažnijoj saradnji između javnih ustanova i NVO u oblastima poput obrazovanja i kulturološke saradnje, razvoja demokratije i tolerancije, prevencije sukoba, itd.	x	x	
	Saradnja među kulturnim ustanovama, uključujući muzeje, pozorišta, itd.		x	
	Izrada referentnog okvira za aktivnosti u oblasti prekogranične saradnje, te izrada planskih dokumenata			
	Njegovanje uzajamnog povjerenja na lokalnom nivou	x		
	Podrška inicijativama u oblasti obrazovanja, istraživanja i zapošljavanje	x		
	Podrška aktivnostima za povratak izbjeglica u njihovu zemlju, njihovu reintegraciju i ostvarivanje njihovih prava			
Podrška naporima za kontrolu naoružavanja ručnim vatrenim i lakim oružjem				
Državni strateški referentni okvir Italija	Poboljšanje i vrijednovanja ljudskih resursa	x		
	Promoviranje, vrijednovanja i širenje istraživanja i inovacija u cilju ostvarivanja konkurentnosti	x		
	Održiva i djelotvorna primjena ekoloških principa u cilju razvoja		x	
	Poboljšanje prirodnih i kulturnih resursa u cilju stvaranja privlačnosti i razvoja		x	
	Socijalna uključenost i usluge za poboljšanje kvaliteta života i privlačnosti područja	x		x
	Mreže i veze za poboljšanje pokretljivosti			x
	Konkurentnost proizvodnih sistema i zapošljavanja	x		
	Konkurentnost i privlačnost gradskog područja			
Državni strateški	Privlačnost Italije kao mjesta za ulaganje	x		
	Upravljanje i razvoj institucija	x		
	Privredni razvoj	x		x
	Društveni razvoj	x		

referentni okvir Slovenija	Međugeneracijski i održivi razvoj	x		
	Razvoj Slovenije u međunarodnom okruženju		x	
Državni strateški okvir za razvoj, Grčka	Ulaganje u proizvodni privredni sektor	x	x	
	Društvo znanja i inovacija	x		
	Zapošljavanje i društvena povezanost	x		
	Institucionalni okvir			
	Privlačnost Grčke i regiona kao mjesta za ulaganje, rad i život	x	x	x
Sporazum o okvirnom programu za Balkan 2007 – 2013.	Socio-ekonomski razvoj	x		
	Materijalne i nematerijalne međusobne veze			x
	Okoliš i održivi razvoj		x	
	Dijalog i kultura		x	
	Zdravstvo i socijalna pomoć		x	

Pri realizaciji Programa u obzir se uzimaju i analize drugih programa za saradnju koji pokrivaju period od 2007. do 2013 i ista područja kao i Jadranski program. Programi koji su tokom ove faze razmotreni su sljedeći: „Jugoistočna Evropa (SEE)“, „Italija – Slovenija“, „Grčka – Italija“ i „Grčka – Albanija“. Tabela 21 pokazuje stepen usklađenosti tih programa i Programa.

Tabela 21. – Usklađenost sa strategijama u programima koji pokrivaju period od 2007. do 2013. u jadranskom području

Programske strategije u jadranskom području		IPA CBC n i. pod.		
		1	2	3
Jugoistočna Evropa (SEE) 2007 - 2013.	Omogućavanje inovacija i preduzetništva	x		
	Zaštita i unapređivanje okoliša		x	
	Poboljšanje dostupnosti			x
	Razvoj transnacionalnih sinergija za područja održivog rasta			
Italija - Slovenija 2007 - 2013.	Obezbjediavanje održive teritorijalne integracije		x	x
	Povećavanje konkurentnosti i razvoja društva koje se zasniva na znanju	x	x	
	Poboljšavanje komunikacije, socijalne i kulturološke saradnje, kako bi se ujedno otklonile postojeće prepreke	x	x	
Grčka – Italija 2007 - 2013.	Jačanje konkurentnosti i inovacija	x		
	Poboljšavanje dostupnosti održivih mreža i usluga			x
	Poboljšavanje kvaliteta života, zaštite okoliša i društvene i kulturološke kohezije		x	
Grčka - Albanija 2007 - 2013.	Poboljšavanje prekograničnog ekonomskog razvoja	x		
	Promoviranje i razvoj okoliša i prirodnih i kulturnih resursa		x	

4-7- VRSTE I KARAKTERISTIKE PROJEKATA

Jedino su zajednički projekti koji uključuju najmanje jednu zemlju članicu kao partnera i jednu zemlju kandidata ili zemlju potencijalnog kandidata prihvatljivi za sufinansiranje. Projekti koji uključuju samo zemlje članice kao partnere ili samo zemlje kandidate ili zemlje potencijalne kandidatkinje kao partnere nisu. U nastavku su u glavnim crtama data konkretna pravila koja vrijede za projekte koje su kao partnerske zemlje predale samo Grčka i Albanija i samo Slovenija i Hrvatska.

Opća pravila koja uređuju pitanje kvalificiranja operacija Programa prekogranične saradnje u okviru IPA između zemalja članica i zemalja kandidata ili zemalja potencijalnih kandidata, naročito ona koja su svojstvena za ovaj program radi izbjegavanja neefikasnog dupliranja napora, su slijedeća:

- Odabrane operacije uključuju korisnike iz barem jedne zemlje članice i jedne zemlje kandidata/zemlje potencijalnog kandidata. Operacije koje uključuju korisnike samo iz zemalja članica ili samo iz zemalja (potencijalnih) kandidata, nisu kvalificirane za finansiranje. Zbog toga se prekogranična saradnja između zemalja članica odvija se samo u relevantnim programima Strukturnih fondova za teritorijalnu saradnju (npr. Slovenija – Italija, Italija – Grčka), dok se prekogranična saradnja koja uključuje zemlje (potencijalne) kandidate odvija samo u relevantnim programima prekogranične saradnje u okviru IPA (npr. Hrvatska – Bosna i Hercegovina, Albanija – Crna Gora, itd).
- Kao dopuna gorepomenutom općem pravilu, a u vezi sa sudjelovanjem Slovenije i Grčke u Programu, operacije koje uključuju samo korisnike iz:

- Obalno – kraške regije u Sloveniji i Istarske županije i/ili Primorsko-goranske županije u Hrvatskoj,
- ili
- Prefekture Tesprotija i/ili Krf u Grčkoj i regiona Vlore (okrug Vlore i Saranda) u Albaniji, kvalificirane su na temelju Programa prekogranične saradnje u okviru IPA Slovenija – Hrvatska i Grčka – Albanija.
- c) Da bi na temelju Programa bile kvalificirane za finansiranje, operacije koje uključuju korisnike iz regiona Slovenija – Hrvatska i regiona Grčka – Albanija iz 6.b), moraju uključivati i:
 - najmanje jednog korisnika iz kvalificiranih područja Italije ili Grčke (slučaj operacija koje uključuju korisnike iz regiona Slovenija – Hrvatska) ili Slovenije (slučaj operacija koje uključuju korisnike iz regiona Grčka – Albanija);
 - ili
 - najmanje jednog korisnika iz bilo kog drugog kvalificiranog područja u zemljama (potencijalnim) kandidatima, sem područja Hrvatske ili Albanije iz tačke b) gore.

Programska strategija, koja odražava relevantnu teritorijalnu dimenziju, je opsežna i teži ostvarenju zahtjevnih ciljeva kroz tri prioriteta; *Istraživanje i inovacije, Prirodni i kulturni resursi i spriječavanje rizika, te Dostupnost i mreže.*

S obzirom na golemi potencijal i predviđenu raznolikost, potrebno je izbjeći rizik od „razvodnjavanja“ novčanih sredstava njihovom raspodjelom na previše operacija. Poželjnije je koristiti principe odgovarajuće koncentracije investicija u smislu teritorija i oblasti da bi se intervencijom postigla najveća djelotvornost.

Ovo je jedan od glavnih principa propisanih u uredbama Zajednice.

Sukladno Čl. 95. Propisa o realizaciji IPA, Program u pravilu finansira zajedničke aktivnosti koje su zajednički odabrale zemlje koje učestvuju u programu kroz pojedinačne pozive za dostavljanje ponuda a koje pokrivaju cijelo kvalificirano područje. Zemlje koje učestvuju u programu mogu ujedno odrediti i zajedničke aktivnosti za koje se ne objavljuju pozivi za dostavljanje ponuda. U tom se slučaju ta zajednička aktivnost izričito navodi u Programu ili se, ukoliko je usklađena s prioritetima ili mjerama Programa, utvrđuje bilo kada nakon usvajanja Programa u odluci koju donosi Zajednički nadzorni odbor.

U tom su smislu sredstva i procedure za definiranje, utvrđivanje i odabir operacija veoma značajn. Ove će operacije zajednički utvrditi korisnici i partneri u kvalificiranim oblastima, koji će udružiti svoja iskustva i zajedničke interese.

Za ovu kategoriju projekata Zajednički nadzorni odbor treba da odredi ograničen broj projekata, čija se važnost određuje prema uticaju na predmetni teritorij.

Ovi projekti se određuju na temelju njihovih troškova i konkretnog tematskog pristupa, djelotvornosti i dugoročnih rezultata u predmetnim teritorijima te s obzirom na ciljeve Programa.

Strateški projekti su složeni projekti koji uključuju partnerstvo s određenim karakteristikama, odnose se na nekoliko sektora, a za njihovo stvaranje, aktivnosti tehničke podrške i određenu usklađenost potreban je duži vremenski period.

Drugo svojstvo strateških projekata je upotreba ili tzv. pristupa odozgo prema dolje (*topdown*), pri čemu Zajednički nadzorni odbor (JMC) određuje strateške projekte, ili tzv. pristupa odozdo prema gore (*bottom-up*), što je lokalna alternativa pri čemu mjesni akteri predlažu konkretne projekte.

Strateški projekti moraju biti djelotvorni i odgovoriti na potrebe područja kako je to predviđeno Programom. Provodili bi se kao horizontalne inicijative u kojima se preferira konkretan tematski pristup, te bi u njima trebalo učestvovati više područja zemalja članica i zemalja kandidata /potencijalnih kandidata.

Standardi koji su prijeko potrebni za prepoznavanje jednog strateškog projekta bili bi sljedeći:

- a. da se temelji na visokom stepenu sufinansiranja;
- b. da je dugoročan projekat zbog složenosti organizacije, partnerstva i sadržaja;
- c. da ima aktivno i vrlo kvalitetno partnerstvo prije nego tek formalno sudjelovanje;
- d. da ima određene uvjete u pogledu sadržaja. Strateški projekti moraju pokazati gdje se podudaraju i gdje doprinose realizaciji Lisabonske i/ili Geteborške strategije. Po potrebi moraju pokazati i priliku ili mogućnost otvaranja novih područja *evropske politike*. Strateški projekti moraju zadovoljavati integracijske elemente koje vezano za saradnju promoviraju politike Zajednice;
- e. da dovodi do pozitivnog ishoda u oblasti saradnje. Ovaj je aspekt blisko povezan s teritorijalnim područjem projekta koji nije zajednički po definiciji. Projekat može biti „strateški” jer, čak i ako funkcionira na ograničenom teritoriju, on obnavlja ili popunjava neke mreže ili se bavi pitanjima od opšteg interesa za cijelo područje te prema tome podstiče bolju cjelokupnu saradnju;
- f. da bi prouzrokovali trajne posljedice, strateški projekti moraju dovesti do trajnih promjena i posljedica koje prevazilaze i samo područje i sam sadržaj projekta:
 - radi stvaranja efekta poluge na finansijska sredstva u cilju katalizacije ostalih privatnih i/ili javnih finansijskih i ljudskih resursa;
 - radi omogućavanja konsolidacije i stabilizacije partnerstva s obzirom na razvojne prioritete strategije tih područja;
 - radi stvaranja stalnih prilika za saradnju;
 - radi stvaranja pozitivnih promjena u ponašanju *interesne strane*.

Dodatna objašnjenja o tipovima projekata izradit će se u Priručniku za realizaciju koji treba da se izda nakon odobrenja Programa.

Programsko partnerstvo prepoznaje vrijednost saradnje između Italije i Albanije koju posljednjih godina zastupaju obje zemlje i EU.

Iz tog razloga Programsko partnerstvo poziva Albaniju i Italiju da izrade strateški projekat koji će koristiti cijelom jadranskom programskom području. Uključeni albanski i talijanski partneri moraju nastojati proširiti partnerstvo ovog strateškog projekta na druge zainteresirane partnere programskog područja.

Albanski i talijanski partneri pozvani su da Zajedničkom nadzornom odboru – na jednom od njegovih prvih sastanaka – predaju strateški projekat, uključujući finansijski plan i plan aktivnosti.¹⁹

¹⁹ Od marta 2006. godine u okviru Programa je održan čitav niz sastanaka i razmijenjen čitav niz pisama povodom Strateškog projekta Italija – Albanija.

Ovog mjeseca, premijer Albanije i predsjednik regiona Apulija potpisali su Pismo namjere i poslali ga predsjedavajućem Evropske komisije u Brisel. U pismu traže nastavak saradnje Albanije i Italije pod projektima o saradnji koje finansira Zajednica. Sastanak koji su organizovali Evropska komisija i Ministarstvo spoljnih poslova Italije, a na kome je su predstavljeni novi programi prekogranične saradnje, dogodio se u Rimu 9. i 10. marta 2006. Odlučeno je da će Albanija učestvovati u samo jednom programu sa Italijom. Nakon odluke da u narednom programskom periodu, od 2007. do 2013, ne bude bilateralnog programa između Italije i Albanije, a kako bi se nastavilo sa aktivnostima na saradnji sa kojima se otpočelo 1994, napori da se u Program uvrsti strateški projekat Italija – Albanija se nastavljaju.

Forum na visokom nivou o "Investicijama i zakonitosti u Albaniji" održan je u Bariju, Italija, 24. maja 2007. godine, gdje se diskutovalo o budućoj saradnji ove dvije zemlje pod novim Programom.

5 – PRIORITETI ZA INTERVENCIJE

UVOD

U ovom su poglavlju za svaki prioritet detaljno opisani konkretan cilj, način provođenja i potencijalni korisnici²⁰. Uz to, u poglavlju 5.5. su u glavnim crtama izneseni programski pokazatelji u smislu ishoda i rezultata, te kvantitativno izraženi ciljevi.

5-1 - PRIORITET 1 - EKONOMSKA, SOCIJALNA I INSTITUCIONALNA SARADNJA

Opći cilj prioriteta „jačanje istraživanja i inovacija kako bi se doprinijelo konkurentnosti i pojačao razvoj jadranskog područja putem ekonomske, socijalne i institucionalne saradnje“ treba postići kroz četiri mjere. Te mjere su sljedeće:

- Mjera 1.1 – Istraživanje i inovacije
- Mjera 1.2 – Finansijska podrška inovativnim malim i srednjim poduzećima
- Mjera 1.3 – Socijalne, zdravstvene i radničke mreže
- Mjera 1.4 – Institucionalna saradnja

5-1-1- Mjera 1.1 – Istraživanje i inovacije

Cilj ove mjere je poboljšanje istraživačkih kapaciteta u jadranskom području povećavanjem nivoa stručnosti, podsticanjem prijenosa inovacija stvaranjem mreža između poduzetničkog, institucionalnog, akademskog, obrazovnog i istraživačkog sektora, a prvenstveno promoviranjem zajedničkih aktivnosti.

Svrha je olakšati inicijative usmjerene prema jačanju naučno-tehnološkog istraživačkog sistema jačanjem veza između poduzetničkog, institucionalnog, akademskog i istraživačkog sektora, te nadasve promoviranjem zajedničkih istraživačkih aktivnosti između privatnih poduzeća, kao i između privatnog i javnog sektora. Uključeni su razni sektori, uključujući i građevinarstvo. Pored toga, treba podsticati ekološka istraživanja i istraživanja u oblasti ekoinovacija.

Ova podrška ima za cilj stvaranje i jačanje saradnje među univerzitetima, istraživačkim centrima, privatnim poduzećima i javnim tijelima da bi se olakšalo napredno istraživanje putem finansijske podrške strateških projekata. Takođe je predviđena je i za promoviranje razmjene istraživača i tehničara između poduzeća i univerziteta. U ovoj se mjeri naročito značaj daje izgradnji kapaciteta, prenosu stručnih znanja i iskustava i razmjeni tehničko-naučnih znanja.

Intervencije koje se finansiraju ovom mjerom moraju nastojati uključiti srbijanske partnere.

Očekivani korisnici:

Istraživačke institucije, univerziteti, poduzeća, javne organizacije

Primjeri mogućih radnji su:

- Uspostava mreža za saradnju između univerziteta, istraživačkih centara i drugih kvalificiranih organizacija;
- Razvijanje mehanizama za konkurentnost i saradnju koji će istraživačima koji najviše obećavaju garantirati sredstva;
- Pružanje podrške i omogućavanje naprednih istraživačkih aktivnosti;
- Stimuliranje pokretljivosti istraživača i naročito razmjene istraživača i tehničara između poduzeća i univerziteta;

²⁰ Konačni spisak korisnika bit će uključen u Projektni zadatak poziva za podnošenje ponuda, pozive za dostavljanje ponuda i pozive za iskazivanje interesa.

- Pojačavanje sistematične saradnje između istraživačkih i privatnih/javnih poduzeća;
- Stvaranje međunarodnih tehnoloških platformi;
- Izgradnja kapaciteta i prijenos stručnih znanja i iskustava;
- Promoviranje širenja najboljih praksi;
- Stvaranje naučnih i tehnoloških mreža u jadranskom području u cilju razmjene informacija, podataka i iskustava o istraživanjima i inovacijama;
- Stvaranje informaciono-komunikacionih mogućnosti za pružanje podrške malim i srednjim poduzećima i procesima pokretanja posla i podrška stvaranju regionalnih i međuregionalnih klastera kvaliteta;
- Promoviranje zajedničke istraživačke djelatnosti između poduzeća i univerziteta i razvijanje partnerstva za inovacije, te podrška stvaranju regionalnih i transregionalnih klastera kvaliteta.

5-1-2- Mjera 1.2 – Finansijska podrška inovativnim malim i srednjim poduzećima

Ova mjera ima za cilj stvaranje podsticaja za teritorijalne i proizvodne sisteme da ulažu u istraživanje i inovacije kroz raznoliku i inovativnu ponudu finansijskih instrumenata.

Inicijative će se usredotočiti prvenstveno na prijenos istraživanja, tehnologija i nauke, stimulirajući preduzetničku inicijativu i stvarajući produktivnu sredinu gdje inovativni kapaciteti, čak i u tradicionalnim sektorima, mogu rasti i razvijati se, a u cilju jačanja konkurentnosti Evrope.

Očekivani korisnici:

Mala i srednja poduzeća, udružena mala i srednja poduzeća, državni organi, razvojne agencije

Primjeri mogućih inicijativa su:

- Promoviranje stvaranja i jačanja poduzeća zasnovanih na znanju promoviranjem procesa pokretanja i izgradnje, stvaranje mreža poslovnih inkubatora i supsidijarnih fabrika i upotrebe početnog kapitala;
- Pružanje podrške ulaganju u istraživanje i inovacije i prijenos tehnologije i nauke;
- Ubrzavanje stvaranja i jačanja sistema klastera, sa posebnom pažnjom na saradnji između poduzetničkih, institucionalnih, akademskih i istraživačkih javnih i privatnih sektora;
- Internacionalizacija udruženih malih i srednjih poduzeća;
- Promoviranje inovacija u tradicionalnim i neproaktivnim djelatnostima u smislu proizvoda, procesa, tržišta, organizacije;
- Pružanje podrške idejama, inovacijama i znanju;
- Pomoć malim i srednjim poduzećima u promoviranju ekološki prihvatljivih proizvoda i postupaka proizvodnje;
- Ulaganje u poduzeća izravno povezana s istraživanjem i inovacijama;
- Unaprijeđenje pristupa poslovnim finansijama;
- Pružanje podrške ulaganju u djelatnosti za obuku i razvoj povezane s poslovnim unaprijeđenjem.

5-1-3 - Mjera 1.3 – Društvene, radničke i zdravstvene mreže

Cilj ove mjere je stvaranje novih i jačanje postojećih mreža saradnje u društvenoj, radničkoj i zdravstvenoj politici.

Ona ima za cilj olakšavanje razmjene iskustava i prijenosa stručnih znanja u socijalno-zdravstvenom i radničkom sektoru.

Jedan od prvih prioriteta je pronalaženje ravnoteže između usluga najvišeg kvaliteta i ravnopravnog pristupa za sve uz održavanje troškova na razumnom nivou, u skladu s praksom dobrog upravljanja.

Podržat će se razmjena iskustava i prijenos kapaciteta u društvenom, radničkom i zdravstvenom sektoru, poboljšanje kvalitete i dostupnosti usluga socijalne zaštite radi smanjenja teritorijalnih

nejednakosti. Inicijativa bi trebala biti inovativnog karaktera kako bi bolje integrisala ono što je inače zagarantovano redovnim resursima i državnim politikama.

Očekivani korisnici:

Dobrovoljne organizacije u društvenom i zdravstvenom sektoru, mjesni i državni organi.

Primjeri mogućih inicijativa su:

- Razmjena iskustava i prijenos stručnih znanja u socijalno-zdravstvenom i radničkom sektoru i povećanjem upotrebe informaciono-komunikacionih tehnologija;
- Optimalno iskorištavanje postojeće zdravstvene i socijalne infrastrukture u cilju poboljšanja kvaliteta i dostupnosti socijalnih i zdravstvenih usluga;
- Porast učešća migranata u zapošljavanju, time i jačanje njihove socijalne integracije;
- Omogućavanje geografske i profesionalne pokretljivosti radnika i integracija prekograničnih tržišta rada;
- Integracija socijalnih i zdravstvenih politika da bi se uskladilo pružanje zdravstvenih usluga, te smanjenje teritorijalnih nejednakosti;
- Stvaranje međunarodnih mreža (npr. epidemiološko praćenje, razmjena informacija u cilju brzog rješavanja hitnih zdravstvenih slučajeva);
- Postupak poboljšavanja integracije zapostavljenih kategorija;
- Stvaranje integriranih mreža usluga za dobrovoljni društveni rad i zdravstvene usluge (bolnički objekti, telemedicina, telepomoć i zajednički centri za rad sa strankama);
- Stvaranje integriranih mreža da bi se poboljšala pokretljivost radne snage;
- Pružanje zdravstvenih i usluga socijalne zaštite putem kućne njege i kroz upotrebu informaciono-komunikacionih tehnologija;
- Razmjena iskustava i prijenos stručnih znanja na tržištu rada i u obrazovnom sektoru;
- Usklađivanje akademskih kvalifikacija i diploma.

5-1-4 - Mjera 1.4 – Institucionalna saradnja

Ova mjera ima za cilj promovirati inovativne usluge stanovništvu putem razmjene tehničke i političke stručnosti i putem širenja najboljih praksi među organima lokalne uprave.

Intervencije finansirane ovom mjerom moraju nastojati uključiti srbijanske partnere.

Očekivani korisnici:

Državni organi, organizacije i agencije za pružanje poslovne podrške, NVO

Primjeri mogućih inicijativa su:

- Promoviranje razmjene iskustava u pogledu tehničke i upravljačke stručnosti, opće usvajanje upravljačkih alata koji olakšavaju integraciju/saradnju među državnim organima;
- Promoviranje stalnih mreža među državnim organima, a za širenje inovativnih usluga;
- Širenje najbolje prakse;
- Širenje procesa inovacija među vladama (e-vlada) da bi se postupci što više pojednostavili i da bi se vrijeme potrebno za pružanje usluga građanima smanjilo;
- Promoviranje aktivnosti koje za cilj imaju povećanje evropskog identiteta u multikulturalnom i multietničkom kontekstu kroz projekte teritorijalne i društvene saradnje namjenjene uglavnom mladim ljudima.

5-2- PRIORITET 2 – PRIRODNI I KULTURNI RESURSI I SPRIJEČAVANJE RIZIKA
--

Ovaj se prioritet se zasniva na sljedećem cilju: „promovirati, unaprijediti i zaštititi prirodne i kulturne resurse kroz zajedničko upravljanje tehnološkim i prirodnim rizicima”.

Opći cilj postiže se kroz četiri mjere:

- Mjera 2.1 – Zaštita i unaprijeđenje okoliša mora i obalnog područja
- Mjera 2.2 – Upravljanje prirodnim i kulturnim resursima i spriječavanje prirodnih i tehnoloških rizika
- Mjera 2.3 – Štednja energije i obnovljivi izvori energije
- Mjera 2.4 – Održivi turizam

5-2-1- Mjera 2.1 – Zaštita i unaprijeđenje okoliša mora i obalnog područja

Cilj ove mjere je unaprijeđenje, spriječavanje i zaštita obale i kroz zajedničko upravljanje okolišem obale i obalnog područja i zajedničkim rizicima.

Cilj ove mjere jeste pružanje podrške kod intervencija za zaštitu obalne baštine, a radi obezbijedivanja ponovnog oživljavanja i uspostavljanja ravnoteže obalnog područja i okoliša mora dok istovremeno teži održivom turizmu kao ključu razvoja ovog područja.

Podrška za cilj ima zaštitu morskog i obalnog ekosistema, koji su fragmentirani, izuzetno ranjivi i izloženi značajnim antropomorfnim pritiscima, kroz razvoj zaštićenih zona (Integrirano upravljanje priobalnim područjem - ICZM).

Mjera je u skladu s glavnim smjernicama politike za dalje promoviranje ICZM u Evropi koje je odredila EK u COM 2007 (308) od 7. juna 2007. i u potpunosti će prihvatiti sistem INSPIRE (Infrastruktura za prostorno Informiranje u Evropi) i programa GMES (Inicijativa za globalno praćenje okoliša i sigurnosti).

Očekivani korisnici:

Državni organi, istraživački centri

Primjeri mogućih inicijativa su:

- Jačanje stručnosti mjesnih organa u zajedničkom upravljanju okolišem mora i obalnog područja i kroz promoviranje zajedničke planske politike;
- Provođenje posebnih studija obalnog ekološkog sistema;
- Razvoj općih instrumenata za integrirano upravljanje obalnom zonom;
- Praćenje okoliša mora i obalnog područja i kroz zajednički geografski informacijski sistem (GIS);
- Zajednički projekti za zaštitu kopnenih voda od široko rasprostranjenog zagađenja, od stranih i invazivnih vrsta, te kontrola kvaliteta morske vode;
- Jačanje ekoloških sistema i zaštita biološke raznovrsnosti radi poboljšanja ekološkog kvaliteta i promoviranje održivog privrednog i društvenog razvoja;
- Spriječavanje obalne erozije;
- Naučna istraživanja u cilju poboljšanja održive i odgovorne upotrebe izvora morske hrane, a radi garantovanja kvaliteta hrane;
- Zaštita lokacija NATURA 2000.

5-2-2 - Mjera 2.2 – Upravljanje prirodnim i kulturnim resursima i spriječavanje prirodnih i tehnoloških rizika

Cilj ove mjere je ojačati institucionalne sposobnosti očuvanja i upravljanja teritorijalnim resursima, spriječavanje rizika i ublažavanje posljedica nesreća kroz teritorijalnu saradnju.

Važno je predložiti strategije promoviranja i očuvanja prirodne i kulturne baštine ovog područja jer su to strateški resursi od ogromnog značaja za razvoj održivog turizma. Kulturna i prirodna baština ovog

područja je od posebnog ekološkog, historijskog, arhitektonskog i kulturnog značaja, i još uvijek nije dobro poznata široj javnosti.

Društvena i ekonomska analiza kvalificiranog područja Programa ipak je pokazala prisustvo prijetnji koje, ako se ne riješe odmah, mogu biti prepreka razvoju područja. Takvi resursi pružaju značajnu razvojnu priliku i to ne samo od turizma.

Mjera je sukladno glavnim smjernicama politike za dalje promoviranje ICZM u Evropi koje je odredila EK u COM 2007 (308) od 7. juna 2007. i u potpunosti će prihvatiti sistem INSPIRE (Infrastruktura za prostorno Informiranje u Evropi) i programa GMES (Inicijativa za globalno praćenje okoliša i sigurnosti).

Očekivani korisnici:

Državni organi, NVO, mala i srednja poduzeća

Primjeri mogućih inicijativa su:

- Jačanje stručnosti državnih organa u definisanju dugoročnih ekoloških strategija (uključujući programe korištenja Strateške procjene utjecaja na okoliš – SEA);
- Inovacije i širenje tehnologije za očuvanje i upravljanje kulturnom i prirodnom baštinom;
- Razmjena najbolje prakse o očuvanju i upravljanju ekološkom i kulturnom baštinom;
- Uspostavljanje saradnje između agencija, organizacija i univerziteta radi stvaranja mreže u oblasti zaštite okoliša i kulturnih dobara i upravljanja rizikom;
- Razmjena iskustava u upravljanju lokacijama NATURA 2000 u vezi sa Direktivom Savjeta 92/43/EEZ o očuvanju prirodnih staništa i divlje flore i faune, te Direktivom Savjeta 79/409/EEZ o zaštiti divljih ptica;
- Razmjena iskustava u upravljanju prirodnim resursima i zaštićenim područjima;
- Upravljanje balastnim vodama;
- Zajednički projekti za provjeru i čišćenje kvalificiranih područja od zagađenja.

5-2-3 - Mjera 2.3 – Štednja energije i obnovljivi izvori energije

Mjera za cilj ima razvijanje obnovljivih izvora energije i štednju energije.

Mjera, sukladno ciljevima EU, ima za cilj poboljšanje energetske efikasnosti putem novčanih ulaganja u nove tehnologije i podsticanje malih i srednjih poduzeća na usvajanje tih mjera kroz kampanje upoznavanja sa njima.

Očekivani korisnici:

Mala i srednja poduzeća, državni organi

Primjeri mogućih inicijativa su:

- Promoviranje centara kvaliteta za razvoj obnovljivih izvora energije (održivo korištenje morske vode, solarne energije, biomase i biogasa, klaničkog otpada);
- Širenje najbolje prakse o očuvanju energije i obnovljivim izvorima energije;
- Promoviranje kampanja za upoznavanje sa pitanjima očuvanja energije i obnovljivih izvora energije;
- Priprema regionalnih i lokalnih programa za održivu proizvodnju i potrošnju energije;
- Promoviranje pilot projekata i demonstracijskih aktivnosti o upotrebi obnovljivih izvora, naročito stvaranjem malih obnovljivih elektrana.

5-2-4 - Mjera 2.4 – Održivi turizam

Mjera ima za cilj povećanje međunarodne konkurentnosti turističkih destinacija na održiv način, podizanjem kvaliteta tržišno orijentisanih turističkih paket aranžmana, s naročitim naglaskom na prirodne i kulturne resurse.

Strategija mora osigurati zajednički pristup promoviranju jadranskog basena kao cjeline. Ovo se takođe može garantirati i finansiranjem glavnog strateškog projekta.

Očekivani korisnici:

Turistički odbori i organizacije, državni organi i privatna tijela za razvoj ili vođenje turističkih djelatnosti i/ili kulturnih objekata

Primjeri mogućih inicijativa su:

- Poboljšanje prirodnih i kulturnih centara kvaliteta, jačanje mreža između muzeja, pozorišta, itd;
- Stvaranje mreža za razvoj turizma i sportske infrastrukture;
- Jačanje teritorijalne i svijesti o okolišu kroz promoviranje kulturnog identiteta;
- Poboljšanje upravljanja turističkim uslugama kroz prekograničnu saradnju (razmjena iskustava i stručnih znanja, itd);
- Promoviranje i stvaranje zaštitnih znakova područja (eko-oznake, plave zastave);
- Poboljšanje novih kulturnih proizvoda u cilju razvoja održivog kulturnog turizma;
- Aktivnosti turističkog marketinga usmjerene ka produženju turističke sezone;
- Promoviranje integriranih turističkih pravaca i paketa;
- Provođenje procjene kapaciteta za turistički razvoj;
- Poboljšanje i integracija turističkih informativnih centara;
- Razvoj i promoviranje trgovine u području tradicionalnih zanata kroz stvaranje lokalnih konzorcijuma i zajedničkih teritorijalnih marketinških akcija;
- Zajedničke strategije za grananje i podjelu turističkih destinacija jadranskog područja;
- Studije i zajedničke strategije u cilju unaprijeđenja područja u unutrašnjosti kao turističkih odredišta.

5-3- PRIORITET 3 – DOSTUPNOST I MREŽE

Opći je cilj ovog prioriteta „jačanje i integracija postojećih infrastrukturnih mreža, promoviranje i razvoj saobraćajnih, informacijskih i komunikacijskih usluga“. Tri specifična cilja koja odgovaraju sljedećim mjerama:

- Mjera 3.1 – Fizička infrastruktura
- Mjera 3.2. – Sistemi održive pokretljivosti
- Mjera 3.3. – Komunikacijske mreže

5-3-1- Mjera 3.1 – Fizička infrastruktura

Cilj ove mjere je razvoj pomorskog i vazdušnog saobraćaja i pomoćnih usluga kako bi se garantiralo međudjelovanje i integracija postojećih saobraćajnih mreža.

Podrška za cilj ima osavremenjavanje i jačanje luka i aerodroma radi optimalnog korištenja postojećeg potencijala kroz poboljšanje usluge, sigurnosti i kroz unaprijeđenje postojećih objekata. Izolirane radnje bez dokazivog utjecaja na cjelokupnu međusobnu povezanost područja neće se finansirati.

Očekivani korisnici:

Javnost i nadležna tijela za javne usluge (lučke i aerodromske vlasti)

Primjeri mogućih inicijativa su:

- Modernizacija i jačanje lučkih i aerodromskih objekata;

- Poboljšanje sigurnosti robe i prijevoznika.

5-3-2 - Mjera 3.2 – Sistemi održive pokretljivosti

Ova je mjera namijenjena promoviranju održivih prijevoznih usluga u cilju poboljšanja veza u jadranskom području.

Mjera podupire djelotvoran, siguran i održiv prevozni sistem s ciljem postizanja integriranog razvoja jadranskog područja i dostupnosti graničnih područja.

Očekivani korisnici:

Državni organi, javna i privatna poduzeća

Primjeri mogućih inicijativa su:

- Podrška prekograničnom vođenju usluga javnog prijevoza;
- Promoviranje veza između luka i područja u unutrašnjosti radi poboljšanja međusobnog funkcioniranja mreža;
- Jačanje i promoviranje prijevoznih usluga za robu i ljude.

5-3-3 - Mjera 3.3 – Komunikacijske mreže

Informacione tehnologije predstavljaju najvažniji faktor inovacijskog i ekonomskog razvoja, kao i osnovni instrument socijalne kohezije.

Ova mjera za cilj ima poboljšanje i razvoj informacijskih i komunikacijskih mreža i njihove dostupnosti budući da su to sredstva u razmjeni stručnih znanja i vještina.

Njome se takođe nastoji poboljšati dostupnost podataka i usluga, a istovremeno smanjiti gustina saobraćaja.

Očekivani korisnici:

Državni organi, NVO

Primjeri mogućih inicijativa su:

- Inovativni projekti o upotrebi novih informaciono-komunikacionih tehnologija, naročito u podizanju svijesti i poboljšanju područja u kulturi i multimedijima;
- Promoviranje informaciono-komunikacionih tehnologija za pristup javnim servisima (e-vlada, e-nastava, e-nabavka, itd);
- Korištenje informaciono-komunikacionih tehnologija kao instrumenta za smanjenje potreba za prekograničnim prevozom (video-konferencije, internet stranice, itd);
- Korištenje informaciono-komunikacionih tehnologija za razvoj djelotvornog sistema za upravljanje saobraćajem i saobraćajnih informacijskih sistema za prekogranične prevozne tokove.

5-4 PRIORITET 4 – TEHNIČKA POMOĆ

Osnovni cilj ovog prioriteta je da „garantira upravljanje, realizaciju, praćenje, kontrolu i vrijednovanja Programa“. Ovaj prioritet obuhvata dvije mjere:

- Mjera 4.1 – Upravljanje i realizacija
- Mjera 4.2 – Informiranje, promoviranje i vrijednovanja

Tehnička pomoć (TA) pružat će se aktivnostima koje su neophodne radi djelotvornog i nesmetanog upravljanja i realizacije Programa. Tehnička pomoć koristit će se za aktivnosti na pripremi, upravljanju, praćenju, vrednovanju, informisanju i kontroli.

Ovim će se garantirati preduvjeti (materijalni i ljudski resursi) za efikasnu i djelotvornu realizaciju i nastavak programa, uključujući izbor projekata, kontrolu, praćenje, vrijednovanja i informiranje.

5-4-1 Mjera 4.1 – Upravljanje i realizacija

Ovom mjerom obuhvaćeni su operativni troškovi koji su neophodni radi djelotvorne i efikasne realizacije Programa, kao što su:

- Troškovi koji se odnose na Zajednički tehnički sekretarija (JTS) i njegove ispostave ili mjesta informiranja ;
- Pomoć i podrška strukturama upravljanja (MA, CA, AA, JMC, JSC, OFLC);
- Jačanje administrativnih kapaciteta;
- Davanje visokokvalitetne procjene prijave, praćenje i kontrola projekata koji se realiziraju u sklopu operativnog programa i generalno programa, kao sastavnog dijela dobrog upravljanja programom;
- Izdaci za sastanke JMC i JSC;
- Izgradnja, održavanje i nadogradnja kompjuterizovanih sistema za prikupljanje finansijskih i fizičkih pokazatelja napretka i utjecaja kako za unutrašnju tako i za vanjsku potrošnju.

5-4-2 Mjera 4.2 –Informiranje, promoviranje i vrijednovanja

Ovom mjerom obuhvaćeni su operativni troškovi koji su neophodni radi distribucije informacija o Programu među potencijalnim korisnicima i u široj javnosti programske oblasti. Moguće je finansirati:

- postavljanje, održavanje i nadogradnju internet sajta;
- mjere usmjerene na informiranje i promoviranje kako bi se povećala upoznatost potencijalnih korisnika, ciljnih grupa i šire javnosti sa Programom i programskim aktivnostima koje bi se mogle sufinansirati, kao i sa rezultatima realizacije Programa (npr. organizovanje javnih događanja i događanja usmjerenih na podizanje svijesti);
- informacije i dokumente, uključujući troškove prevođenja;
- promoviranje partnerstva i saradnje među partnerima (npr. forumi za pronalaženje projektnih partnera i predstavljanje projektnih ideja)
- informiranje, seminare za tehničku podršku, obuku i savjetodavne usluge koje se pružaju podnosiocima prijedloga projekata i potencijalnim korisnicima prilikom pripreme projekta;
- provođenje/naručivanje tematskog vrijednovanja, studija, izvještaja i anketa koje doprinose većoj važnosti i uspješnosti Programa i/ili su od javnog interesa;
- kapitalizacija ishoda i rezultata, te distribucija informacija, kao što su informacije o najboljoj praksi.

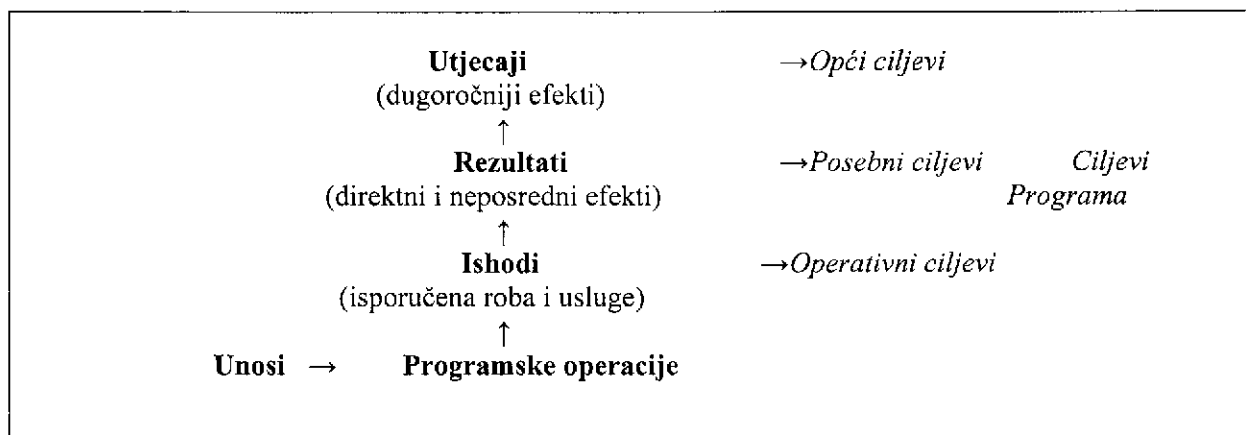
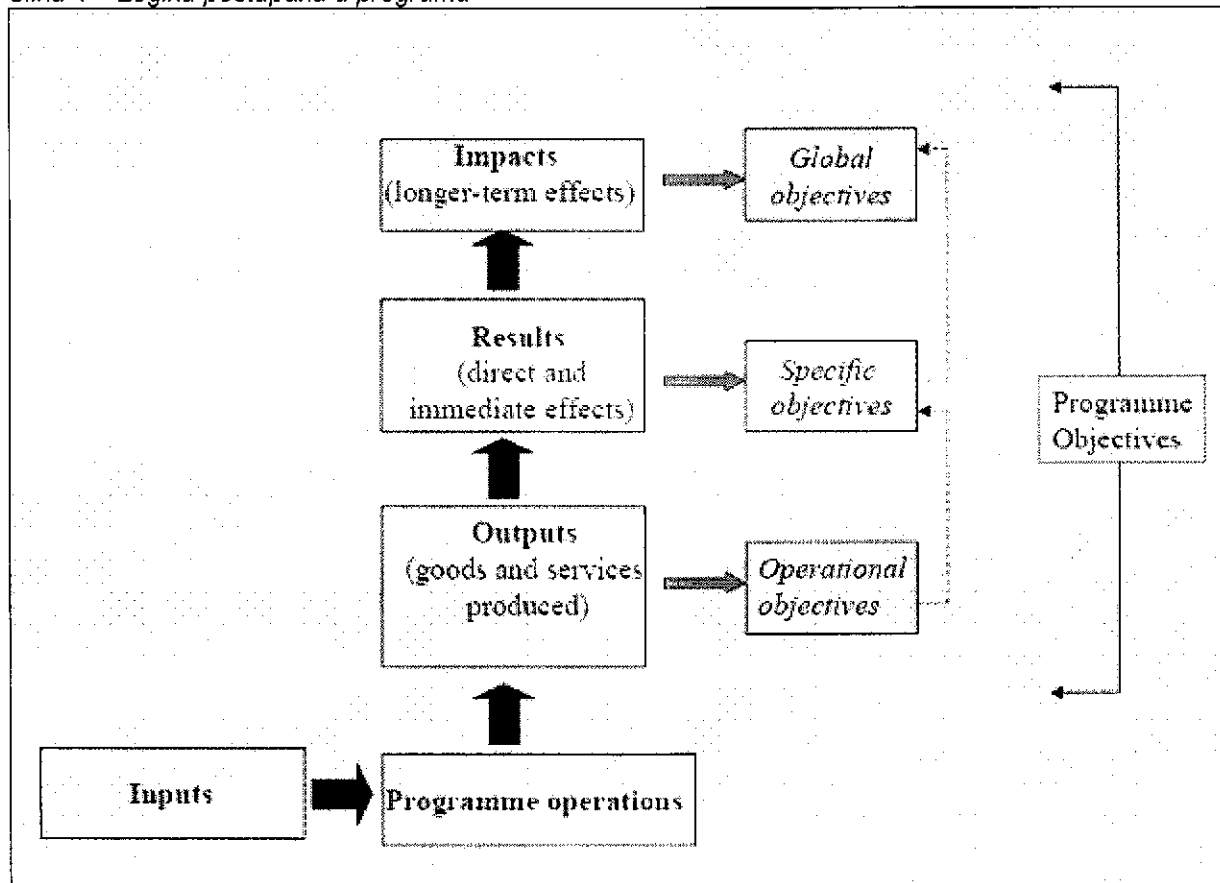
5-5 KVANTIFICIRANI CILJEVI I POKAZATELJI

Sukladno Čl. 94 Uredbe o realizaciji IPA-e, ciljevi prioriteta se mjere korištenjem ograničenog broja pokazatelja ishoda i rezultata, uzimajući u obzir princip proporcionalnosti. Pokazateljima se omogućava mjerenje napretka u odnosu na početnu situaciju i uspješnost ciljeva kojima se realiziraju prioriteta.

Grupa pokazatelja služi za unutrašnje upravljanje programom i čini prijeko potrebnu osnovu za izvještavanje i komunikaciju kako bi dostignuća Programa bila jasna programskim partnerima i široj javnosti.

Ex ante kvantifikacija ciljeva zasniva se na dva parametra: finansijskoj težini osa prioriteta i prosječnoj veličini projekta dobijenoj iz prethodnih iskustava.

Slika 4 – Logika postupaka u programu

Kako bi se mogla pratiti realizacija programa i donijeti sud o njegovim rezultatima rada u odnosu na postavljene ciljeve, potrebno je koristiti grupu pokazatelja koji se moraju utvrditi unaprijed ili u ranoj fazi realizacije programa kako bi se podaci o njima mogli prikupiti.

Tabela 22 – Definicija pokazatelja unosa, ishoda, rezultata i utjecaja

Pokazatelji resursa ili unosa odnose se na budžet koji je dodijeljen svakom nivou pomoći.

Finansijski pokazatelji se koriste za praćenje napretka u pogledu (godišnjih) obaveza i isplate sredstava koja su dostupna za svaku aktivnost, mjeru ili program u odnosu na njegove dozvoljene troškove.

Pokazatelji ishoda odnose se na djelovanje. Mjere se fizičkim ili finansijskim jedinicama (npr. dužina izgrađene željezničke pruge, broj poduzeća kojima je pružena finansijska pomoć, itd).

Pokazatelji rezultata odnose se na direktan i neposredan učinak na direktne korisnike koji proizvede program. Oni pružaju informacije o promjenama u, na primjer, ponašanju, sposobnostima ili rezultatima rada korisnika. Ti pokazatelji mogu biti fizičke prirode (smanjenje vremena putovanja, broj polaznika koji su uspješno završili obuku, broj saobraćajnih nesreća, itd) ili finansijske prirode (sredstva privatnog sektora, smanjenje troškova prijevoza, itd).

Pokazatelji utjecaja odnose se na posljedice koje, pored neposrednih učinaka, program ima. Mogu se definirati dva koncepta utjecaja:

Konkretni utjecaji su oni učinci do kojih dolazi nakon određenog vremenskog razdoblja, ali koji su uprkos tome, direktno povezani sa poduzetom mjerom i direktnim korisnicima.

Globalni utjecaji su dugotrajni učinci koji imaju utjecaj na šire stanovništvo.

Prioritet 1 – Privredna, društvena i institucionalna saradnja

Pokazatelji ishoda

NAZIV	CILJ	IZVOR PODATAKA
Broj projekata		
Ukupan broj projekata	65	Praćenje
<i>Broj projekata: istraživanje i inovacija</i>	10	Praćenje
<i>Broj projekata: finansijska podrška inovativnim malim i srednjim poduzećima</i>	20	Praćenje
<i>Broj projekata: društvene, radne i mreže zdravstvene zaštite</i>	15	Praćenje
<i>Broj projekata: institucionalna saradnja</i>	20	Praćenje
Vrste projekata		
Izrada zajedničkih politika i strategija	25	Praćenje
Izrada zajedničkih instrumenata	25	Praćenje
Izrada oglednih (pilot) mjera	13	Praćenje
Izrada zajedničkih studija izvodljivosti	2	Praćenje
Partnerstvo		
Broj projekata koji uključuju 2-4 partnera	>60%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju 5-8 partnera	>35%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju više od 8 partnera	>5%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju 2-3 zemlje	>60%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju 4-6 zemalja	>35%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju više od 6 zemalja	>5%	Praćenje
Konkretni ishodi		
Broj istraživačkih aktivnosti kojima se pruža podrška	15	Praćenje

Broj stvorenih mreža u oblasti ITR/inovacija	10	Praćenje
Broj uključenih univerzitetskih centara/centara za istraživanje	10	Praćenje
Broj malih i srednjih poduzeća kojima se pruža pomoć od kojih je:	30	Praćenje
Broj ženskih malih i srednjih poduzeća	15	
Broj malih i srednjih poduzeća koja izrađuju ekološke proizvode	8	
Broj novih poduzeća kojima se pruža pomoć od kojih je:	15	Praćenje
Broj ženskih malih i srednjih poduzeća	7	
Broj malih i srednjih poduzeća koja izrađuju ekološke proizvode	3	
Broj projekata kojima se razvija saradnja u oblasti usluga u javnom sektoru	10	Praćenje
Broj ljudi koji učestvuju u zajedničkim obrazovnim ili aktivnostima na obuci	300	Praćenje
Broj i vrsta unaprijeđenih institucija (društvene, institucije zdravstvene zaštite i rada)	10	Praćenje
Broj projekata kojima se jačaju institucionalni kapaciteti	20	Praćenje

Pokazatelji rezultata

NAZIV	CILJ	IZVOR PODATAKA
Broj novih usluga/proizvoda/procesa koji su razvijeni sa partnerima u prekograničnoj saradnji	15	Praćenje
Povećanje prometa u malim i srednjim poduzećima kojima se pruža pomoć (koja već postoje)	25	Ankete/Izveštaj o vrednovanju
Postotak novih poduzeća kojima se pruža pomoć, a koja su preživjela više od 18 mjeseci	70%	Ankete/Izveštaj o vrednovanju
Postotak stanovništva kojem su dostupne društvene, zdravstvene i radne institucije	30%	Ankete/Izveštaj o vrednovanju
Broj uključenih korisnika, opisanih po vrsti	700	Praćenje

5-5-1 Prioritet 2 – Prirodni i kulturni resursi i prevencija rizika

Pokazatelji ishoda

NAZIV	CILJ	IZVOR PODATAKA
Broj projekata		
Ukupan broj projekata	53	Praćenje
Broj projekata: zaštita i unapređenje okoliša mora i obalnog područja	12	Praćenje
Broj projekata: upravljanje prirodnim i kulturnim resursima i prevencija prirodnih i tehnoloških rizika	15	Praćenje
Broj projekata: štednja energije i obnovljivi izvori energije	20	Praćenje
Broj projekata: održivi turizam	6	Praćenje
Vrste projekata		
Izrada zajedničkih politika i strategija	18	Praćenje
Izrada zajedničkih instrumenata	13	Praćenje
Izrada oglednih (pilot) mjera	20	Praćenje
Izrada zajedničkih studija izvodljivosti	2	Praćenje
Partnerstvo		
Broj projekata koji uključuju 2-4 partnera	>60%	Praćenje

Broj projekata koji uključuju 5-8 partnera	>35%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju više od 8 partnera	>5%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju 2-3 zemlje	>60%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju 4-6 zemalja	>35%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju više od 6 zemalja	>5%	Praćenje
Konkretni ishodi		
Broj kilometara zaštićene obale	60	Praćenje
Broj novostvorenih prekograničnih timova za hitne slučajeve i riješenih problema	2	Praćenje
Broj prekograničnih sporazuma/mreža uspostavljenih između operatora/agencija u oblasti zaštite okoliša	3	Praćenje
Broj projekata kojima se stimulira i poboljšava zajednička zaštita i upravljanje okolišem	3	Praćenje
Broj sporazuma/mreža za saradnju kojima je cilj poboljšanje spremnosti u hitnim slučajevima	3	Praćenje
Broj kampanja za očuvanje energije i obnovljivih izvora energije	2	Praćenje
Broj oglednih projekata za korištenje obnovljivih resursa	15	Praćenje
Broj izrađenih turističkih paketa/ruta/zaštitnih znakova	10	Praćenje
Broj prekograničnih turističkih proizvoda/zajedničkih marketinških pristupa i zajedničkih usluga pružanja informacija	10	Praćenje
Broj marketinških inicijativa kojima je pružena podrška (ili zajedničkih promotivnih kampanja)	2	Praćenje
Broj novih/unaprijeđenih atrakcija/objekata	25	Praćenje

Pokazatelji rezultata

NAZIV	CILJ	IZVOR PODATAKA
Broj zaštićenih ekosistema	5	Praćenje
Broj zaštićenih lokacija prirodne/kulturne baštine	10	Praćenje
Postotak prirodnih resursa zanimljivih zajedničkom rukovodstvu	20%	Izveštaj o vrednovanju
Poboljšano upravljanje okolišem i promoviranje biološke raznolikosti	2	Praćenje /Izveštaj o vrednovanju
Postotak povećanog broja noćenja u jadranskom području	2%	Ankete /Izveštaj o vrednovanju

5-5-2 Prioritet 3 – Dostupnost i mreže

Pokazatelji ishoda

NAZIV	CILJ	IZVOR PODATAKA
Broj projekata		
Ukupan broj projekata	58	Praćenje
Broj projekata: fizička infrastruktura	8	Praćenje
Broj projekata: održivi sistemi mobilnosti	20	Praćenje
Broj projekata: komunikacijske mreže	30	Praćenje
Vrste projekata		
Izrada zajedničkih politika i strategija	38	Praćenje
Izrada zajedničkih instrumenata	20	Praćenje
Izrada oglednih (pilot) mjera	0	Praćenje

Izrada zajedničkih studija izvodljivosti	0	Praćenje
Partnerstvo		
Broj projekata koji uključuju 2-4 partnera	>60%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju 5-8 partnera	>35%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju više od 8 partnera	>5%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju 2-3 zemlje	>60%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju 4-6 zemalja	>35%	Praćenje
Broj projekata koji uključuju više od 6 zemalja	>5%	Praćenje
Konkretni ishodi		
Broj projekata kojima se razvija zajednička upotreba infrastrukture	15	Praćenje
Broj modernizovanih luka/aerodroma	10	Praćenje
Broj poboljšanih usluga saboračaja	15	Praćenje
Broj projekata kojima se poboljšavaju veze	15	Praćenje
Broj popunjenih praznina u saobraćajnim vezama	5	Praćenje
Broj projekata kojima se smanjuje izolacija putem poboljšanog pristupa IKT/mrežama	25	Praćenje

Pokazatelji rezultata

NAZIV	CILJ	IZVOR PODATAKA
Broj novih pristaništa	2	Izveštaj o vrednovanju
Broj poboljšanih kombinovanih mogućnosti prijevoza	10	Praćenje
Broj dodatnih usluga javnog prijevoza	5	Praćenje
Postotak stanovništva koje koristi nove saobraćajne veze (rano)	2%	Izveštaj o vrednovanju
Broj novih uspostavljenih IKT usluga	4	Ankete /izvještaj o vrednovanju
Povećanje postotka stanovništva koje ima pristup IKT	2%	Ankete /izvještaj o vrednovanju

5-5-3 Prioritet 4 – Tehnička pomoć

Pokazatelji ishoda

NAZIV	CILJ	IZVOR PODATAKA
Broj projekata		
Ukupan broj projekata	4	Praćenje
Broj projekata: upravljanje i realizacija	2	Praćenje
Broj projekata: informiranje, promoviranje i vrijednovanja	2	Praćenje
Konkretni ishodi		
Broj uspostavljenih prekograničnih programskih struktura	3	Praćenje
Broj seminara/javnih događanja	15	Praćenje
Broj vrijednovanih (procijenjenih) projekata	500	Praćenje

Pokazatelji rezultata

IPA JADRANSKI PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE

NAZIV	CILJ	IZVOR PODATAKA
Broj izrađenih priručnika/smjernica	4	Praćenje
Broj učesnika u događajima organiziranim u svrhu promocije i realizacije programa	600	Anketa
Broj i kvalitet projekata koji su podneseni radi finansiranja i stopa uspjeha	5	Praćenje

6 FINANSIJSKE ODREDBE

U sljedećem stavu predstavljena je finansijska tabela Programa za period 2007-2013, sukladno Uredbom o provedbi IPA.

6-1 BUDŽET PROGRAMA I STOPA POMOĆI

Tab. 23 – Godišnja obaveza IPA u Programu (u eurima):

2007.	19.764.156
2008.	33.767.061
2009.	36.909.920
2010.	37.648.116
2011.	38.401.079
2012.	39.169.100
2013.	39.952.484
Ukupno 2007-2013.	245.611.916

Tab 24 – Indikativni raspored po prioritetu (2007-2013) Prioritet po izvoru finansiranja (u eurima):

	(a)	(b)	(c) = (a) + (b)	(d) = (a)/(c)		
Prioritet 1 – Ekonomska, socijalna i institucijska saradnja	55.023.022	9.709.945	64.732.967	85,00%	-	-
Prioritet 2 – Prirodni i kulturni resursi i sprečavanje rizika	93.579.681	16.514.062	110.093.743	85,00%	-	-
Prioritet 3 – Pristupačnost i mreže	72.448.021	12.784.945	85.232.966	85,00%	-	-
Prioritet 4 – Tehnička pomoć	24.561.192	4.334.328	28.895.520	85,00%	-	-
Ukupno (2007-2013.)	245.611.916	43.343.280	288.955.196	85,00%	-	-

²¹ Odnosi se i na javno i na privatno sufinansiranje.

²² Odnosi se na sufinansiranje javnih i privatnih korisnika.

6-2- ALOKACIJA SREDSTAVA

Tab 25 – Alokacija sredstava po prioritetu i godini. Sredstva Zajednice i nacionalna sredstva (u eurima):

Prioritet 1 - Ekonomska, socijalna i institucijska saradnja	6.975.584	11.917.786	13.027.031	13.287.571	13.553.322	2.985.836	2.985.837	64.732.967
Prioritet 2 – Prirodni i kulturni resursi i sprečavanje rizika	6.975.584	11.917.786	13.027.031	13.287.571	13.553.322	25.606.210	25.726.239	110.093.743
Prioritet 3 – Pristupačnosti i mreže	6.975.584	11.917.786	13.027.031	13.287.570	13.553.322	13.035.037	13.436.636	85.232.966
Prioritet 4 – Tehnička pomoć	2.325.195	3.972.595	4.342.344	4.429.190	4.517.774	4.454.211	4.854.211	28.895.520
UKUPNO	23.251.947	39.725.953	43.423.437	44.291.902	45.177.740	46.081.294	47.002.923	288.955.196

7 ODREDBE O REALIZACIJI OPERATIVNOG PROGRAMA

7-1 UPRAVLJANJE PROGRAMOM

U okviru Prekogranične saradnje u jadranskom regionu postoji odredba koja se odnosi na uspostavljanje tijela i zajedničkih struktura zaduženih za upravljanje Programom. Tijela i strukture moraju poštovati pravilo jedne strukture za jedan program, te principe razdvajanja funkcija.

Tijela su sljedeća:

- (a) Upravno tijelo, zaduženo za upravljanje i realizaciju Programa;
- (b) Tijelo za ovjeru, zaduženo za ovjeru nastalih rashoda;
- (c) Kontrolno tijelo, zaduženo za sisteme kontrole.

Uspostavljene strukture Programa su:

- (d) Zajednički nadzorni odbor;
- (e) Zajednički upravni odbor;
- (f) Zajednički tehnički sekretarijat.

Ako tokom realizacije Programa dođe do promjena *naziva, adrese, telefona ili adrese elektronske pošte*, čime se mijenjaju strukture zadužene za sistem upravljanja i kontrole tokom realizacije, o ovome će biti obaviještena Evropska komisija i Zajednički nadzorni odbor, dok će se godišnji izvještaji ažurirati, a Program izmijeniti.

7-1.1 Zajednički nadzorni odbor

Zajednički nadzorni odbor uspostaviti će se u roku od tri mjeseca od dana obavještanja država učesnica o odluci kojom se odobrava Program.

Na zahtjev država učesnica ili Komisije, Zajednički nadzorni odbor sastajat će se najmanje dva puta godišnje²³.

Sukladno odredbama Čl. 110 – 111. Uredbe o realizaciji IPA, Zajednički nadzorni odbor, zajedno s Upravnim tijelom, uvjerava se u djelotvornost i kvalitet realizacije Programa prekogranične saradnje, sukladno sljedećim odredbama:

- (a) razmatra i odobrava kriterijume za izbor aktivnosti koje se finansiraju u sklopu Programa prekogranične saradnje, te odobrava svaku reviziju tih kriterijuma sukladno programskim potrebama;
- (b) odobrava pozive za podnošenje prijedloga projekata prije njihovog objavljivanja (od strane JTS);
- (c) zaduženo je za izbor i odobravanje aktivnosti;
- (d) periodično provjerava napredak koji je ostvaren u smislu postizanja konkretnih ciljeva Programa prekogranične saradnje na temelju dokumenata koje podnosi Upravno tijelo;
- (e) ispituje rezultate realizacije, posebno ostvarenje ciljeva zadatih za svaki prioritet i vrijednovanja navedena u čl. 57. st. (4) i čl. 109. Uredbe o realizaciji IPA;
- (f) razmatra i odobrava godišnje i završne izvještaje o realizaciji iz čl. 112. Uredbe o realizaciji IPA;

²³ Čl. 110 (1) Uredbe o realizaciji IPA.

- (g) odobrava prijave strateških projekata.

Nadalje:

- (f) odbor se obavještava o godišnjem izvještaju o kontroli iz Čl. 105 (1) (c) Uredbe o realizaciji IPA, i o svim značajnim napomenama koje bi Komisija mogla imati nakon razmatranja tih izvještaja;
- (g) odbor može Upravnom tijelu predložiti bilo kakvu reviziju ili pregled Programa prekogranične saradnje kojim će se vjerovatno omogućiti ostvarenje ciljeva iz Čl. 86 (2) Uredbe o realizaciji IPA ili poboljšati upravljanje Programom, uključujući i finansijsko upravljanje;
- (h) razmatra i odobrava svaki prijedlog izmjena i dopuna sadržaja Programa prekogranične saradnje;

Zajednički nadzorni odbor sastavlja svoj poslovnik u sklopu institucionalnog, pravnog i finansijskog okvira država učesnica, te sukladno mandatom Zajedničkog nadzornog odbora koji je izložila Komsija, kako bi ispunio svoju misiju sukladno Uredbom o realizaciji IPA. JMC ga usvaja u dogovoru sa Upravnim tijelom.

Zajednički nadzorni odbor djeluje sukladno sljedećim odredbama:

- (f) svaka država mora biti zastupljena;
- (g) svaka država ima jedan glas;
- (h) donosi odluke na temelju konsenzusa, sem kada su u internom poslovniku naznačeni drugi postupci glasanja;
- (i) u njegovim dužnostima podržava ga Zajednički tehnički sekretarijat.

JMC se sastoji od predstavnika kako centralne, tako i regionalne/lokalne uprave država učesnica. Konačni sastav JMC bit će uključen u interni poslovnik kako bi se obezbijedila ravnomjerna zastupljenost država učesnica. Ukupan broj članova JMC omogućava Odboru da djeluje na efikasan i isplativ način. Kako bi bila zastupljena cijela teritorija obuhvaćena Programom, maksimalan broj Članova JMC po zemlji bit će sljedeći:

Upravno tijelo

Albanija	6 predstavnika (2 sa centralnog + 4 sa regionalnog/lokalnog nivoa)
Bosna i Hercegovina	3 predstavnika (sa centralnog nivoa)
Hrvatska	8 predstavnika (1 sa centralnog + 7 sa regionalnog/lokalnog nivoa)
Grčka	4 predstavnika (2 sa centralnog + 2 sa regionalnog/lokalnog nivoa)
Italija	9 predstavnika (2 sa centralnog + 7 sa regionalnog/lokalnog nivoa)
Crna Gora	2 predstavnika (sa centralnog nivoa)
Srbija	1 predstavnik (sa centralnog nivoa)
Slovenija	9 predstavnika (2 sa centralnog + 7 sa regionalnog/lokalnog nivoa)

Predstavnici Evropske komisije učestvuju u radu JMC u svojstvu savjetnika.

Predstavnik za zaštitu okoliša i predstavnici privrednih i društvenih partnerstava mogu prema potrebi takođe učestvovati kao posmatrači, sukladno Čl. 87. Uredbe o realizaciji IPA.

Troškovi MA i samo dva predstavnika iz svake države učesnice podmiruju se iz sredstava Tehničke pomoći.

7-1.2 Zajednički upravni odbor

Sukladno čl. 110 (f) Uredbe o realizaciji IPA, Zajednički nadzorni odbor može dodijeliti nadležnost za izbor aktivnosti Zajedničkom upravnom odboru, ali zadržava odgovornost.

Tokom svog prvog sastanka JMC donosi odluku i odobrava poslovnik JSC-a, kojim se tačno određuje: predsjedavajući, sastav, zadaci i raspored sastanaka.

Stručnjaci (npr. stručnjaci za zaštitu okoliša) takođe mogu učestvovati u radu JSC radi procjene ispunjavanja konkretnih kriterijuma.

JSC-u pomaže Zajednički tehnički sekretarijat.

7-1.3 Upravno tijelo

Upravno tijelo je zaduženo za upravljanje i realizaciju Programa prekogranične saradnje sukladno principom dobrog finansijskog upravljanja. MA je glavni sagovornik Evropske komisije.

Upravno tijelo Programa uspostavlja se u Italiji, u Lakvili (L'Aquila), i njegova struktura je sljedeća:

Odgovorna struktura:	REGIONE ABRUZZO Direzione Affari della Presidenza, Politiche Legislative e Comunitarie Programmazione, Parchi, Territorio, Valutazioni ambientali, Energia Servizio Attività Internazionali
Adresa:	via Salaria Antica Est n. 27, 67100 – L'Aquila, Italy
E-mail:	giovanna.andreola@regione.abruzzo.it

„Direzione Affari della Presidenza, Politiche Legislative e Comunitarie Programmazione, Parchi, Territorio, Valutazioni ambientali, Energia Servizio Attività Internazionali " (Uprava za poslove Predsjedništva, zakonodavnu politiku i komunalno planiranje, parkove, zemljišta, procjenu utjecaja na okoliš, međunarodne energetske aktivnosti i usluge) funkcionalno ne ovisi od Tijela zaduženog za ovjeru i Kontrolnog tijela. Odlukom regionalne vlade Upravnom tijelu daju se sve odgovarajuće nadležnosti navedene u Čl. 103. Uredbe o realizaciji IPA.

Upravno tijelo zaduženo je da:

- (a) obezbijedi da je izbor aktivnosti za finansiranje sukladno kriterijumima koji se odnose na Program, te da su sukladno važećim pravilima Zajednice i države tokom cijelog perioda realizacije;
- (b) obezbijedi postojanje sistema za evidentiranje i čuvanje računovodstvene dokumentacije u kompjuteriziranom obliku za svaku aktivnost obuhvaćenu Programom, te prikupljanje podataka o realizaciji, koji su neophodni za finansijsko upravljanje, praćenje, provjeru, reviziju i vrijednovanja;
- (c) potvrdi tačnost rashoda. Iz tog razloga, ono se uvjerava da su rashodi svakog krajnjeg korisnika koji je učestvovao u aktivnosti potvrđeni od strane lica zaduženog za kontrolu, iz Čl. 108. Uredbe o realizaciji IPA;
- (d) obezbijedi da se aktivnosti realiziraju sukladno odredbama o javnoj nabavci iz Člana 121. Uredbe o realizaciji IPA;
- (e) obezbijedi da krajnji korisnici i druga tijela uključena u realizaciju aktivnosti vode ili poseban računovodstveni sistem, ili odgovarajući računovodstveni kod za sve transakcije u vezi sa aktivnošću, ne prenebregavajući računovodstvene propise države;
- (f) obezbijedi da se vrijednovanja Programa vrši sukladno Članom 109. Uredbe o realizaciji IPA;
- (g) odredi procedure kojima se garantira da se svi dokumenti u vezi sa rashodima i revizijom, koji su potrebni radi obezbjeđivanja odgovarajuće evidencije revizija, čuvaju sukladno uvjetima iz Člana 134 Uredbe o realizaciji IPA;
- (h) obezbijedi da, u svrhu ovjere, tijelo zaduženo za ovjeru dobije sve neophodne informacije o izvršenim procedurama i provjerama u pogledu rashoda;
- (i) usmjerava rad Zajedničkog nadzornog odbora i obezbjeđuje mu dokumente potrebne kako bi se omogućilo praćenje kvaliteta realizacije Programa u svjetlu njegovih konkretnih ciljeva;
- (j) izradi i, nakon odobrenja Zajedničkog nadzornog odbora, podnese Komisiji godišnje i završne izvještaje o realizaciji iz Člana 112. Uredbe o realizaciji IPA;

- (k) obezbijedi ispunjavanje uvjeta u pogledu informiranja i promoviranja iz Člana 62. Uredbe o realizaciji IPA.

Upravno tijelo dostavlja Komisiji detaljan opis sistema upravljanja i kontrole usvojenih sukladno Članom 115. Uredbe o realizaciji IPA.

Upravnom tijelu će u izvršavanju njegovih dužnosti podršku pružati Zajednički tehnički sekretarijat, kome je to povjereno putem redovnog javnog tendera .

7-1.4 Zajednički tehnički sekretarijat

Zajednički tehnički sekretarijat uspostavlja Upravno tijelo²⁴ u dogovoru s državama učesnicama Programa, i ono predstavlja glavnu tehničko-administrativnu strukturu koja podržava Program. Sekretarijat pomaže Upravnom tijelu, Zajedničkom nadzornom odboru, Zajedničkom upravnom odboru, Tijelu zaduženom za ovjeru i Kontrolnom tijelu u izvršavanju njihovih zadataka

Zajednički tehnički sekretarijat uspostavlja se u Italiji, u Lakvili:

Odgovorna struktura:	REGIONE ABRUZZO
Adresa:	Via Salaria Antica Est n. 27, 67100 – L'Aquila, Italy
Email:	info@adriaticipacbc.org

Zadaci povjereni Zajedničkom tehničkom sekretarijatu su sljedeći:

- (a) pomaže u odnosima između interesnih strana;
- (b) pruža informacije o Programu;
- (c) pruža pomoć u sastavljanju poziva za podnošenje prijedloga projekata i njihovo objavljivanje;
- (d) prikuplja prijedloge projekata;
- (e) organizira sastanke JMC, JSC, i ostale sastanke;
- (f) provjerava formalnu prihvatljivost projekata;
- (g) preliminarna ocjena prijedloga projekata;
- (h) pruža podršku strukturama Programa zaduženim za upravljanje u obavljanju njihovih dužnosti;
- (i) centralno prikupljanje i obrada podataka o realizaciji projekata radi praćenja realizacije Programa;
- (j) prikupljanje izvještaja o napretku od glavnih korisnika.

Zaposleni u Zajedničkom tehničkom sekretarijatu, koje angažira i vodi Upravno tijelo, biraju se putem procedure javnog tendera i oni moraju ispuniti profesionalne uvjete za ta mjesta, te poznavati jezike koji se koriste u državama koje učestvuju u Programu.

7-1.5 Kancelarija za prvostepenu kontrolu

Kako bi se razvila organizacija sistema prvostepene kontrole, u kontekstu djelovanja kojim se podržava Upravno tijelo, kao što je navedeno u Programu, namjera je osnovati Kancelariju za prvostepenu kontrolu (FLCO) i Decentralizirane kancelarije u upravama MS/CC/PCC, koja provjerava sve aktivnosti ili dijelove aktivnosti koje se provode u programskoj oblasti.

FLCO izvršava sljedeće zadatke: 1) koordinacija aktivnosti decentraliziranih kancelarija za kontrolu; 2) garantira jednako tumačenje i procjenu prihvatljivosti rashoda; 3) kontrolira usklađenost podataka

²⁴ Čl. 102. Uredbe o realizaciji IPA

korisnika o rasporedu rashoda, koje su u sistem unijele decentralizirane kancelarije svaka prema teritorijalnoj kvalifikaciji, i podataka o upisima rasporeda sredstava Prioriteta 4; 4) prima sve provjerene potvrde o rashodima od korisnika, provjerava službenu tačnost potvrđenih pregleda rashoda i priprema pregled rashoda koji se šalje Tijelu zaduženom za ovjere; 5) nadzire upisivanje u sistem praćenja i vrši potvrdu i konsolidaciju podataka o rashodima; 6) obrađuje podatke i sastavlja izvještaj o finansijskom napretku Programa.

FLCO je odgovoran za provjeru dokumentacije svih (100%) aktivnosti za koje su korisnici popunili pregled rashoda radi provjere prihvatljivosti rashoda sukladno sljedećim principima:

- 1) princip djelatnosti: nalaže potvrdu da su rashodi korisnika ili njihovih partnera nastali u vezi sa realizacijom projekta;
- 2) princip legitimnosti: nalaže potvrdu da su rashodi sukladno propisima EU i propisima države;
- 3) princip lokalizacije aktivnosti: nalaže da su rashodi nastali u vezi sa aktivnostima u programskoj oblasti;
- 4) princip dokumentiranog dokaza: nalaže da se rashodi dokumentiraju pomoću primljenih faktura ili računovodstvene evidencije koja ima jednaku pravnu snagu.

FLCO može, u određenim slučajevima, od korisnika zahtijevati dodatne dokumente.

Procedura u pogledu prvostepene kontrole mora početi s pripremom računovodstva rashoda koju vrši svaki korisnik u pogledu aktivnosti koje su u njihovoj nadležnosti.

Kako bi se to ostvarilo, svaki korisnik mora provesti administrativnu i računovodstvenu procjenu dokumentacije koja potkrepljuje njegov pregled rashoda i mora zabilježiti te postupke u kontrolnoj listi za samoprocjenu koju dostavlja osoba nadležna za prvostepenu kontrolu i koja se prosljeđuje sa pregledom.

FLCO koji je nadležan za svaku državu provjerava dokumente za sve aktivnosti (100%) za koje korisnici prijavljuju rashode kako bi se provjerila njihova prihvatljivost. Nakon provjere, FLCO izdaje potvrdu o prihvatljivosti rashoda za svakog korisnika ili, ako je to neophodno, zahtjeva dodatnu dokumentaciju kako bi se dopunila dokumentacija koju je već primio od korisnika.

Potvrda o rashodima šalje se: 1) korisniku na kojeg se računovodstvo odnosi; 2) centraliziranoj kancelariji za prvostepenu kontrolu; 3) glavnom korisniku.

Nakon provjere dokumenata Kancelarija za prvostepenu kontrolu - Decentralizirana kancelarija provodi *in situ* provjeru slojevitog uzimanja uzoraka aktivnosti prema vrsti aktivnosti i korisniku.

7-1.6 Sistem decentraliziranog praćenja

Realizacija Programa zahtijeva strukture kojima se pruža podrška MA, kao i državama/regijama.

Na centraliziranom nivou, MA podršku pruža Zajednički tehnički sekretarijat i FLCO.

Pomoć je predviđena i na decentralizovanom i lokalnom/regionalnom nivou kako bi se garantiralo poštovanje kriterijuma i smjernica datih u Programu.

Zadaci TA na lokalnom nivou obuhvataju pomoć potencijalnim podnosiocima prijedloga projekta, kao i pomoć javnim teritorijalnim strukturama koje učestvuju u Programu (s posebnim osvrtom na aktivnosti povezane s sistemom praćenja). To obuhvaća sve aktivnosti koje su u vezi sa centralnim sistemom praćenja: prikupljanje podataka na nivou projekta (proceduralni, finansijski i fizički pokazatelji) za svaku državu/regiju uključenu u Program.

7-1.7 *Tijelo za ovjeru*

Tijelo za ovjeru zaduženo je za ispravnu ovjeru rashoda nastalih prilikom realizacije Programa.

Tijelo Programa zaduženo za ovjeru funkcionalno je neovisno od Upravnog tijela i Kontrolnog tijela.

Tijelo Programa zaduženo za ovjeru uspostavlja se u Italiji, u Lakvili, i njegova struktura je sljedeća:

Odgovorna struktura:	REGIONE ABRUZZO SERVIZIO AUTORITÀ DI CERTIFICAZIONE
Adresa:	Palazzo Silone, via Leonardo da Vinci 6, Palazzo Silone – 67100 L'Aquila, Italy
E-mail:	giuseppina.camilli@regione.abruzzo.it

Sukladno Čl. 104. Uredbe o realizaciji IPA, Tijelo zaduženo za ovjeru nadležno je:

- (a) Za sastavljanje i podnošenje ovjerenih pregleda rashoda i zahtjeva za plaćanje Komisiji;
- (b) Za ovjeru:
 - (i) da je pregled rashoda tačan, da proizilazi iz pouzdanih računovodstvenih sistema, te da se zasniva na propratnim dokumentima koji se mogu provjeriti;
 - (ii) da su iskazani rashodi sukladno važećim propisima Zajednice i države, te da su nastali u vezi sa aktivnostima koje su izabrane za finansiranje sukladno kriterijumima koji se odnose na Program i sukladno propisima Zajednice i države;
- (c) da se, u svrhu ovjere, postara da od Upravnog tijela primi odgovarajuće informacije o procedurama i provjerama koje su izvršene u vezi sa rashodima obuhvaćenim pregledima rashoda;
- (d) da, u svrhu ovjere, uzme u obzir rezultate svih revizija koje je izvršilo Kontrolno tijelo ili koje su izvršene pod njegovom nadležnošću;
- (e) za vođenje računovodstvenih evidencija u kompjuteriziranom obliku o rashodima iskazanim Komisiji. Upravna i kontrolna tijela imaju pravo na pristup tim informacijama. Na pismeni zahtjev Komisije, tijelo zaduženo za ovjeru pruža Komisiji ove informacije u roku od deset radnih dana od dana prijema zahtjeva ili u bilo kom dogovorenom roku radi provođenja provjera dokumentacije i provjera na licu mjesta;
- (f) za vođenje evidencije o iznosima koji se vraćaju i iznosima povučeni nakon otkazivanja cjelokupnog ili dijela doprinosa za aktivnost. Iznosi koji se vraćaju ponovo se uplaćuju u opći budžet Evropske unije prije završetka Programa tako što se odbijaju od narednog pregleda rashoda
- (g) za slanje izvještaja Komisiji do 28. februara svake godine, kojim se za svaki prioritet Programa utvrđuje sljedeće:
 - (i) Iznosi povučeni iz pregleda rashoda predatih tokom prethodne godine nakon otkazivanja cjelokupnog ili dijela javnog doprinosa za aktivnost;
 - (ii) Vraćeni iznosi koji su odbijeni od tih pregleda rashoda;
 - (iii) Izvještaj o iznosima čiji se povrat vrši do 31. decembra prethodne godine, razvrstani po godinama u kojima su izdati nalozi za povrat sredstava.

Tijelo zaduženo za ovjeru je organ nadležan za primanje isplata od Komisije i za uplate glavnim korisnicima.

7-1.8 *Kontrolno tijelo*

Kontrolno tijelo, prema Članu 105. Uredbe o realizaciji IPA, zaduženo je za provjeru djelotvornog funkcioniranja sistema upravljanja i kontrole.

Kontrolno tijelo Programa funkcionalno je neovisno od Upravnog tijela i Tijela zaduženog za ovjeru.

Kontrolno tijelo Programa uspostavlja se u Italiji, u Lakvili, i njegova struktura je sljedeća:

Odgovorna struktura:	REGIONE ABRUZZO STRUTTURA SPECIALE DI SUPPORTO "CONTROLLO ISPETTIVO-CONTABILE"
Adresa:	via Leonardo da Vinci 6 – 67100 L'Aquila, Italy
E-mail:	giulia.marchetti@regione.abruzzo.it

Kontrolno tijelo Programa koristit će vanjske operativne strukture izabrane putem javnog poziva na tender.

Kontrolnom tijelu Programa pomaže grupa revizora, koja se sastoji od predstavnika svake države koja učestvuje u Programu, a koja vrše poslove iz Člana 105. Uredbe o realizaciji IPA. Grupa revizora uspostavlja se u roku od tri mjeseca od dana donošenja odluke kojom se odobrava Program prekogranične saradnje. Ona sastavlja vlastiti poslovnik. Njome predsjedava kontrolno tijelo Programa za prekograničnu saradnju.

Kontrolno tijelo, kako je propisano Članom 105. Uredbe o realizaciji IPA, zaduženo je:

- (a) da obezbijedi da se revizije provode radi provjere djelotvornog funkcioniranja sistema upravljanja i kontrole Programa prekogranične saradnje;
- (b) da obezbijedi da se revizije aktivnosti provode na temelju odgovarajućeg uzorka radi provjere iskazanih rashoda;
- (c) da do 31. decembra svake godine, počevši od godine nakon usvajanja Programa do četvrtne godine nakon posljednje budžetske obaveze:
 - (i) podnese Komisiji godišnji izvještaj o kontroli, u kome su dati nalazi revizija izvršenih tokom proteklog dvanaestomjesečnog perioda, zaključno sa 30. junom date godine, i u kome se izvještava o svakom nedostatku koji je otkriven u sistemima za upravljanje i kontrolu Programa. Prvi izvještaj, koji se podnosi do 31. decembra godine nakon usvajanja Programa, obuhvata period od 1. januara godine usvajanja do 30. juna godine nakon usvajanja Programa. Informacije koje se odnose na revizije izvršene nakon 1. jula četvrtne godine nakon zadnje budžetske obaveze, obuhvaćene su konačnim izvještajem o kontroli, kojim se potkrepljuje završna deklaracija iz tačke (d) ovog stava. Ovaj izvještaj zasniva se na revizijama sistema i revizijama aktivnosti koje se vrše sukladno tačkom (a) i (b) ovog stava;
 - (ii) na temelju kontrola i revizija koje su izvršene pod njegovom nadležnošću, da mišljenje o tome da li sistem upravljanja i kontrole uspješno funkcionira, kako bi se dala dovoljna garancija da su pregledi rashoda koji su predloženi Komisiji tačni, a time i dovoljna garancija da su osnovne transakcije u zakonite i ispravne.
- (d) najkasnije do 31. decembra pete godine nakon posljednje budžetske obaveze, podnese Komisiji završnu deklaraciju kojom se ocjenjuje valjanost zahtjeva za plaćanje završnog stanja i zakonitost i regularnost osnovnih transakcija obuhvaćenih završnim pregledom rashoda, koji će biti potkrijepljen završnim izvještajem o kontroli. Ova završna deklaracija zasniva se na cjelokupnom revizorskom radu koji je Kontrolno tijelo obavilo ili koji je obavljen pod njegovom nadležnošću.

Ako nedostaci u sistemima upravljanja ili kontrole, ili količina otkrivenih nepropisnih rashoda onemogućavaju davanje pozitivnog mišljenja u godišnjem mišljenju iz Čl. 105 (1)(c) (ii) Uredbe o realizaciji IPA, Kontrolno tijelo navodi razloge i procjenu ozbiljnost problema i njegov finansijski učinak.

Revizija se obavlja svakih 12 mjeseci, počevši od 1. jula 2008.

Kontrolno tijelo u svom revizorskom radu uvažava međunarodno prihvaćene revizorske standarde, te garantira da su predstavnici koji vrše reviziju neovisni i da kod njih ne postoji sukob interesa.

7-2 IZRADA I IZBOR PROJEKATA

Cilj Programa je doći do visokokvalitetnih projekata koji su usmjereni na postizanje rezultata i koji imaju strateški karakter, a značajni su za programsku oblast.

Za izbor projekata zadužen je JMC (JMC dodjeljuje tu dužnost JSC-u), kome pomaže Zajednički tehnički sekretarijat.

Zajednički nadzorni odbor takođe može uvesti elemente hijerarhijskog upravljanja radi podsticanja izrade projekata kako bi se dobili prekogranični projekti visokog nivoa. Ovi element mogu, između ostalog, obuhvatati:

- (a) javni poziv za podnošenje prijedloga projekata (kome je cilj obuhvatiti sve potencijalne podnosiocce prijedloga, kako bi podnijeli projektne ideje koje su od značaja za programske prioritete);
- (b) ograničene pozive za podnošenje prijedloga projekata:
 - (i) kojima se usmjeravaju programski prioriteti (izrađuju detaljni opisi projekata);
 - (ii) kojima se sužava ciljna grupa potencijalnih partnera na projektu;
 - (iii) kojima se uspostavljaju konkretni kriterijumi kvalificiranosti i kvaliteta u pogledu broja i vrste partnera, aktivnosti, itd.

Pripremi za ograničene pozive može se pružiti pomoć putem tematskih seminara na nivou interesnih strana u Programu (ciljne grupe, stručnjaci, tijela Programa zadužena za upravljanje, itd) kako bi se utvrdila moguća polja strateške saradnje, koja bi mogla poslužiti kao osnova za pozive;

Za konačno odobravanje ili odbacivanje projekata zadužen je JMC. JMC može, ako je to potrebno, osnovati pododbore i uključiti vanjske stručnjake u izradu i procjenu projekata.

Detaljne procedure za izradu, prijavu i izbor projekata izrađuje Zajednički tehnički sekretarijat, a odobrava JMC.

7-2.1 Izrada projekta

Korisnicima koji izrađuju projekat pruža se pomoć i podrška. Sve države korisnice zadužene su za provođenje kampanja usmjerenih na upoznavanje sa raspoloživim sredstvima za potencijalne korisnike.

Prilikom izrade projekata, mora se garantirati sljedeće:

- (a) svi potencijalni podnosioci prijedloga projekata i partneri na projektima dobijaju iste informacije bez obzira gdje se nalaze;
- (b) pomoć pri ostvarivanju partnerstava putem pomoći u pronalaženju zainteresiranih učesnika, npr. pomoću baze podataka ili promotivnih događaja;
- (c) pružanje tehničke pomoći projektima (npr. u obliku modela ugovora, itd).

7-2.2 Izbor projekta

Za izbor projekata će u cjelini biti zadužen JMC. Kako bi se ostvarili programski ciljevi, JMC traži projekte koji imaju istinski prekogranični karakter, što se ogleda u:

- (a) relevantnosti predmeta / teme
- (b) konkretnosti predviđenih rezultata i utjecaja
- (c) kvalitetu partnerstva u sklopu projekta
- (d) pozitivnom odnosu između troškova i rezultata u smislu mobiliziranih resursa (finansijskih, ljudskih, prirodnih i kulturnih);
- (e) utjecaj projekta na okoliš.

U samom procesu izbora, primjenjuju se dve različite grupe kriterijuma prilikom odobravanja prijave. Prva grupa se odnosi na kriterijume kvalificiranosti – njima se određuju minimalni uvjeti koje prijava mora ispuniti. Projekti koji ne ispunjavaju kriterijume kvalificiranosti se isključuju. Druga grupa se sastoji od kriterijuma kvaliteta – ovi kriterijumi čine osnovu za ocjenu prijave, kako bi se projekti rangirali radi izbora.

Detaljne kriterijume (uključujući kriterijume kvalificiranosti i kvaliteta) koji se koriste prilikom izbora projekata, izrađuje Zajednički tehnički sekretarijat, a odobrava JMC, i o njima se obavještavaju potencijalni podnosioci prijedloga projekata u obliku iscrpnih Priručnika za podnosiocima prijedloga projekata.

Zajednički nadzorni odbor može ograničiti opseg kvalificiranih podnosioca prijedloga u svakom pozivu za dostavljanje prijedloga, uzimajući u obzir konkretne uvjete datog poziva.

7-3 SISTEMI REALIZACIJE

7-3.1 Praćenje

Upravno tijelo i Zajednički nadzorni odbor putem sistema praćenja obezbjeđuju nadzor nad Programom.

Iz tog razloga, Upravno tijelo je zaduženo²⁵ za primjenu računarskog sistema u institucijama, koji služi za evidentiranje i čuvanje računovodstvenih podataka svake aktivnosti koja se provodi kako bi se obezbijedilo fizičko, finansijsko i proceduralno praćenje Programa. Posebna pažnja se mora posvetiti izboru pokazatelja ishoda i rezultata kojima se mjeri napredak i djelotvornost u provođenju prioriteta. Struktura zadužena za praćenje provjerava kvalitet i potpunost podataka koje daju glavni partneri kako bi se obezbijedila tačnost, pouzdanost i saglasnost praćenih informacija.

Podaci koji se dobijaju iz računarskog sistema za praćenje u različitim formatima se stavljaju na raspolaganje subjektima koji su uključeni u realizaciju na temelju njihovih potreba (Evropska komisija, Zajednički nadzorni odbor, tijelo zaduženo za vrijednovanja, itd).

Upravno tijelo koristi fizičke, finansijske i proceduralne podatke kod obrade godišnjih izvještaja koji se prosljeđuju Evropskoj komisiji, nakon što ih odobri Zajednički nadzorni odbor.

Razmjena podataka između Evropske komisije i MA obavlja se elektronskim putem, sukladno Članom 111 „Sporazumi o praćenju“ Uredbe o realizaciji IPA.

Godišnji izvještaji se objavljuju na zvaničnom sajtu Programa.

7-3-2 Vrijednovanja

Vrijednovanje je usmjereno na poboljšanje kvaliteta, djelotvornosti i koherentnosti Programa, strategije i realizacije, uzimajući u obzir konkretne strukturalne probleme svojstvene datoj teritoriji ili sektoru.

U vrijeme sastavljanja ovog dokumenta, izvršeno je i *ex ante* vrijednovanje programa zbog što bolje raspodjele sredstava i boljeg kvaliteta Programa, kao i Strateška ocjena utjecaja na okoliš (SEA).

Tokom programskog perioda vrše se razna tematska vrijednovanja usmjerena na utvrđivanje važnih elemenata, kako bi se podržale odluke o izmjenama Programa, posebno onda kada pokazatelji govore da Program ne ostvaruje svoje zadate ciljeve.

²⁵ Čl. 103(b) Uredbe o realizaciji IPA.

Vrijednovanja se finansiraju sredstvima koja su dodjeljena za tehničku pomoć i vrše ih stručnjaci i organizacije – unutar uprave ili van nje – koji rade neovisno od Upravnog tijela, Tijela zaduženog za ovjeru i Kontrolnog tijela.

Prije nego što se pošalju Evropskoj komisiji, rezultati vrijednovanja dostavljaju se Zajedničkom nadzornom odboru i objavljuju se sukladno važećim propisima o pristupu dokumentima.

7-3-3 *Finansijski tokovi*

Prema Čl. 122 Uredbe o realizaciji IPA, plaćanja se vrše u obliku predfinansiranja, međufaznog finansiranja i završnog stanja . Prihvatanje opisa sistema upravljanja i kontrole (Čl.115 Uredbe o realizaciji IPA) i izvještaja o procjeni poštovanja propisa (Čl. 116 Uredbe o realizaciji IPA) od strane Komisije predstavljaju preduvjete za isplatu avansa (Čl. 128 Uredbe o realizaciji IPA).

Razmjena informacija o finansijskim transakcijama, predviđenim rashodima i zahtjevima za plaćanje²⁶ , između Evropske komisije i imenovanog Tijela, odvija se putem elektronske pošte.

Kao što je utvrđeno Čl. 128 Uredbe o realizaciji IPA, Evropska komisija obezbjeđuje jedan iznos za predfinansiranje. Predfinansiranje iznosi 25% udjela fonda Zajednice u Programu za prve tri godine. .

Imenovano tijelo vraća Evropskoj komisiji ukupan iznos za predfinansiranje ako se bilo koji zahtjev za plaćanje uputi u roku od dvadeset četiri mjeseca od dana kada je Evropska komisija uplatila avans.

Međufazna plaćanja Evropska komisija može izvršiti nakon prijema zahtjeva za plaćanje, pregleda rashoda sukladno Čl. 124 Uredbe o realizaciji IPA i posljednjeg godišnjeg izvještaja.

Tijelo zaduženo za ovjeru organizira zahtjeve za međufazno plaćanje, dodaje digitalni potpis i šalje ih Evropskoj komisiji.

Tijelo zaduženo za ovjeru uplaćuje sredstva direktno glavnom partneru. Glavni partner je zadužen za uplate svakom pojedinom partneru na projektu.

Posljednja faza finansijskog toka odnosi se na raspodjelu salda. U toj fazi moraju se primijeniti isti principi i ista sredstva predviđena za međufazno plaćanje sukladno čl. 133 Uredbe o realizaciji IPA.

Dospjele kamate pripadaju državama korisnicama i moraju se iskoristiti samo za Program. Iznos kamate prijavljuje se Komisiji kada Program bude definitivno završen, sukladno čl. 36. Uredbe o realizaciji IPA.

7-3-4 *Prihvatljivost izdataka*

Sukladno Članom 89. Uredbe o realizaciji IPA, izdatak je dozvoljen ako je zapravo plaćen između 1. januara 2007. i 31. decembra treće godine nakon posljednje budžetske obaveze, za aktivnosti ili dio aktivnosti koje su realizovane unutar država članica, a nastao je nakon potpisivanja sporazuma o finansiranju za aktivnosti ili dio aktivnosti realizovane unutar država korisnica.

Sredstva Zajednice mogu se koristiti za finansiranje rashoda nastalih prilikom realizacije aktivnosti ili dijela aktivnosti do granice od 20% iznosa učešća Zajednice u Programu u područjima koji su definirani pod teritorijalnom derogacijom sukladno Čl. 97 Uredbe o realizaciji IPA (definirano u poglavlju 1.3 – Tabela 2).

Sukladno Čl. 34 (3) i 89 (2) Uredbe o realizaciji IPA, sljedeći izdaci nisu dozvoljeni:

²⁶ Čl. 122 (4) Uredbe o realizaciji IPA

- (a) porezi, uključujući i poreze na dodatu vrijednost;
- (b) carine i uvozne dažbine, ili bilo koji druge naknade;
- (c) kupovina, iznajmljivanje ili lizing zemljišta ili postojećih objekata;
- (d) globe, novčane kazne ili troškovi sudskog postupka;
- (e) operativni troškovi;
- (f) korištena oprema;
- (g) provizije na bankovne usluge, troškovi garancija i slične naknade;
- (h) troškovi konverzije, naknade i gubici po osnovu deviznog kursa u vezi s bilo kojom određenom komponentom računa u eurima, kao i drugi čisto finansijski izdaci;
- (i) doprinosi u naturi.
- (j) kamata na dug;
- (k) kupovina zemljišta za iznos preko 10% dozvoljenih rashoda date aktivnosti.

Derogacijom se dozvoljavaju sljedeći rashodi:

- (l) porezi na dodatu vrijednost, ukoliko su ispunjeni sljedeći uvjeti: ne mogu se nikako vratiti, utvrđeno je da ih snosi krajnji korisnik, i jasno su utvrđeni u prijedlogu projekta .
- (m) troškovi međudržavnih finansijskih transakcija;
- (n) gdje realizacija aktivnosti nalaže otvaranje zasebnog računa ili više njih, provizije za bankarske usluge za otvaranje i vođenje računa;
- (o) naknade za pravne savjete, naknade za usluge notara, troškovi tehničkih i finansijskih stručnjaka, te troškovi računovodstva ili revizije, ako su direktno povezani sa aktivnošću koja se sufinansira, i neophodni su za njenu pripremu ili realizaciju;
- (p) troškovi garancija banke ili druge finansijske institucije, u mjeri u kojoj se te garancije zahtijevaju sukladno zakonskim propisima države ili Zajednice;
- (q) režijski troškovi, pod uvjetom da se zasnivaju na stvarnim troškovima koji se odnose na realizaciju date aktivnosti. Paušalni iznosi koji se zasnivaju na prosječnim troškovima ne mogu prelaziti 25% onih direktnih troškova aktivnosti koji mogu utjecati na nivo režijskih troškova. Obračun će se na odgovarajući način dokumentirati i periodično preispitati.

Pored tehničke pomoći, dozvoljeni su sljedeći rashodi koje snose organi javne uprave prilikom pripreme ili realizacije aktivnosti:

- (r) troškovi stručnih usluga koje, prilikom pripreme ili realizacije aktivnosti, pruža neki drugi organ javne uprave, a ne krajnji korisnik;
- (s) troškovi pružanja usluga koje se odnose na pripremu i realizaciju aktivnosti, a koje pruža organ javne uprave koji je sam krajnji korisnik i koji provodi aktivnost za svoj račun, a da pri tome ne pribjegava drugim, spoljnjim davaocima usluga, ukoliko su to dodatni troškovi i odnose se na rashode koji se stvarno i direktno plaćaju za aktivnost koja se kofinansira. .

7-3-5 Sistem finansijske kontrole i izvještavanje

Upravljanje finansijskim resursima datih Programu odvija se sukladno administrativnim i računovodstvenim pravilima Zajednice i države, te korištenjem kriterijuma dobrog finansijskog upravljanja.

Prema Čl. 128. Uredbe o realizaciji IPA, predfinansiranje iznosi 25% prve tri budžetske obaveze prema Programu.

Tijelo zaduženo za ovjeru direktno plaća Glavnom partneru. Glavni partner zadužen je za isplatu svakom partneru u Projektu.

Glavni partneri korisnika podnose u redovnim periodima definisanim ugovorom o subvenciji račune sa rashodima za realizaciju intervencija, te odgovarajuće zahtjeve za isplatu.

Podnošenje zahtjeva za isplatu aktivira svaki glavni partner slanjem zahtjeva Upravnom tijelu. U prilogu originala zahtjeva nalazi se sva relevantna dokumentacija u obliku ovjerenih kopija rashoda. Upravno tijelo zaduženo je za upravljanje i kontrolu cijelog Programa. Ono naročito garantira djelotvornost sistema kontrole, sukladno Čl. 101-105 Uredbe o realizaciji IPA.

Prije podnošenja prvog zahtjeva za plaćanje, Komisiji se šalje detaljan opis sistema kontrole i upravljanja, a posebna pažnja se pridaje načinu na koji su organizirane procedure koje su usvojili Upravno tijelo, Tijelo zaduženo za ovjeru i Kontrolno tijelo.

Pored informacija poredvidenih Čl. 115 (2) (3) Uredbe o realizaciji IPA, opis sistema upravljanja i kontrole obuhvata obezbjeđivanje procedura pristupa informacijama Upravnom tijelu, Kontrolnom tijelu i Tijelu zaduženom za ovjeru (Čl. 115 (2) (3) Uredbe o realizaciji IPA).

Kako bi se potvrdili rashodi, sukladno Čl. 108 Uredbe o realizaciji IPA, svaka država učesnica mora uspostaviti sistem prvostepene kontrole koji omogućava provjeravanje toga da su proizvodi i usluge koji su finansirani zaista i pruženi, da zaista dolazi do iskazanih rashoda, i da je to sukladno propisima države i Zajednice, u pogledu finansiranih aktivnosti. Iz tog razloga, države učesnice moraju imenovati osobe zadužene za zakonitost i regularnost rashoda koje su iskazali krajnji korisnici koji učestvuju u aktivnosti.

Kada se finansirani proizvodi i usluge odnose na cijelu aktivnost, provjeru mora izvršiti lice zaduženo za kontrolu države učesnice u kojoj je smješten glavni partner. Svaka država učesnica mora obezbijediti da lica zadužena za kontrolu potvrde rashode u roku od tri mjeseca od dana kada glavni partner pošalje dokumente.

Kontrolno tijelo, sukladno Čl. 105 Uredbe o realizaciji IPA, tokom provjera potvrđuje djelotvorno funkcioniranje sistema kontrole i upravljanja za cijeli period realizacije.

Tijelo zaduženo za ovjeru, sukladno Čl. 104 Uredbe o realizaciji IPA, doprinosi aktivnosti nadgledanja, obezbjeđujući tačnost i prihvatljivost pregleda rashoda, te da su oni zasnovani na pouzdanim računovodstvenim sistemima. Ovo se radi uzimanjem u obzir i rezultata aktivnosti nadgledanja, provjere i revizije koje vrši Upravno tijelo i Kontrola.

Države učesnice zadužene su za upravljanje i kontrolu regularnosti finansiranih aktivnosti; oni posebno moraju utvrditi i ispraviti nepravilnosti i izvršiti povrat nepropisno plaćenih iznosa, i ako je to slučaj, kazne za zakašnjelo plaćanje. Moraju obavijestiti Evropsku komisiju i izvijestiti je o relevantnim sudskim i administrativnim procedurama države, te o toku svih postupaka koji su proizašli iz nepravilnost.²⁷

Tijelo zaduženo za ovjeru obavezuje se da će povratiti svaki nepropisno plaćen iznos slanjem zahtjeva glavnom partneru. Uzimajući u obzir postojeće sporazume između partnera na projektu, glavni partner zatim predaje zahtjev partnerima u projektu koji su počinili nepravilnosti. Ako glavni partner ne povrati te iznose od partnera u projektu, država učesnica, u kojoj je smješten partner u projektu, mora vratiti te nepropisno plaćene iznose Tijelu zaduženom za ovjeru.

7-3-6 Informiranje i promoviranje

Države članice i Upravna tijela, sukladno Čl. 103 (k) Uredbe o realizaciji IPA, garantuju poštivanje svojih obaveza u pogledu promoviranja i informiranja, te jedinstvene finansirane aktivnosti. Plan obavještanja, i sve veće izmjene i dopune tog plana, sastavlja Upravno tijelo, a odobrava Zajednički nadzorni odbor.

Promoviranje i obavještanje, sukladno Čl. 69 Uredbe o realizaciji IPA, bit će predmet sveobuhvatne strategije informiranja i promoviranja, čiji je cilj informiranje i obezbjeđivanje najvećeg mogućeg učešća učesnika iz privatnog i javnog sektora, kao i distribucija rezultata. U strategiji će se koristiti svi raspoloživi kanali komunikacije radi distribucije informacija.

²⁷ Čl. 114 Uredbe o realizaciji IPA.

Osnovni cilj strategije je da naglasi ulogu Zajednice i da obezbijedi da je pomoć iz Fondova transparentna tako što će aktivno distribuirati informacije i obezbjeđivati platforme koje podstiču razmjenu iskustava kako bi se povećala svijest javnosti.

Konkretni ciljevi strategije su:

- (a) širenje informacija o prilikama koje otvara Program i obezbjeđivanje transparentnosti za grupe na koje je Program ciljno usmjeren, uključujući relevantne učesnike za konkretne programske prioritete;
- (b) upoznavanja javnosti sa rezultatima i prednostima do kojih su doveli projekti prekogranične saradnje.
- (c) tačno i pravovremeno informiranje potencijalnih korisnika o pravilima i procedurama kako bi se garantirala valjana realizacija projekta.

Obavještanje bi prvenstveno trebalo biti usmjereno na potencijalne podnosiocce prijedloga projekata i korisinike kako bi se obezbijedilo da oni budu ispravno i pravovremeno obaviješteni o prilikama da dobiju sredstva i o pozivima za podnošenje prijedloga.

Druga ciljna grupa je javnost koja, kao indirektan korisnik, treba biti upoznata sa rezultatima i prednostima koje su proizveli projekti.

Upravno tijelo snosi cjelokupnu odgovornost za komunikaciju sa korisnicima i javnošću na temelju *Plana informiranja i promoviranja*, koji obuhvata indikativni budžet za realizaciju koji na godišnjem nivou usvaja Zajednički nadzorni odbor.

Upravno tijelo zaduženo je za sastavljanje Plana informiranja i promoviranja za cijeli programski period i na godišnjem nivou. Ono takođe mora pripremiti informacijski materijal za distribuciju, izraditi, održavati i ažurirati internet stranicu, organizirati događaje s ciljem informiranja sa partnerima iz programske oblasti, odgovoriti na sve zahtjeve za informacijom, organizirati veliku informativnu kampanju kojom se promovira početak Programa, te godišnje barem jednu veću aktivnost s ciljem informiranja, kojom se promovira ili otvaranje poziva za podnošenje projekata ili rezultati Programa, uključujući, tamo gdje je to potrebno, glavne projekte, i objaviti spisak korisnika, nazive aktivnosti koje su odobrene i iznos javnih sredstava koja su dodijeljena aktivnostima.

Godišnji izvještaji i završni izvještaj o realizaciji Programa treba da sadrže neke primjere mjera usmjernih na informiranje i promoviranje Programa koje su poduzete tokom realizacije plana obavještanja.

Potvrđujem da ovaj prijevod u potpunosti odgovara originalu koji je sastavljen na engleskom jeziku.

Ovj.br. 04/03/2013-2

Prijedor, 04. mart 2013.

Aleksandra Majkić

stalni sudski tumač za engleski jezik, imenovana od strane
Ministarstva pravde Republike Srpske i Okružnog suda u
Banja Luci; po odluci: 01/2-704-30/02 od: 21. novembar 2002.